

VYSOCE UROZENÉMU PÁNU,

Panu

Albrechtu hraběti z Kounic,

pánu na Novém Zámku, Housce, Březně, Slavkově a Uherském
Brodě, čestnému rytíři řádu Johantův, c. k. komořímu
atd. atd.,

Slechtici českému,

připisuje tento výsledek svých cest, jež byl s rodinou jeho konal,

u vděčné upomínce

spisovatel.

MZK-UK Brno

2619227795

I.

Úvod. — Dražďany. — Tatiček Žižka v „zelené komoře“. —
Obecenstvo v obrazárně.

Pršelo, vítr foukal, bylo vůbec počasi „jen psa vyhnat“, jak moje maminka říkává, a přece jsem si svým nastydlým basbarytonem vesele zpíval: „Dražďany, Dražďany, to krásné město —“, když jsem se ve svrchníku a pod deštníkem ulicemi saské residence procházel. Radost, že jsem mohl konečně vyletnouti trochu do světa, dala mi zapomenout na nepohodu, a to, co může člověk v Dražďanech viděti, stojí věru za trochu utrpení.

Dražďany mají naproti rakouským občanům velmi šťastnou posici. Jsem přesvědčen, že každému poslednímu dostane se již na cestě tam tak slavnostního naladění mysle, že není pak divu, když ledacos nepřijemného odpustí. Jest to především velmi pěkná, romantická krajina, jež od Podmoklí poskytuje zajímavé rozhledy, a pak Podmoklí samo. Prosim, ať se nikdo neulekne. Musím hned při této příležitosti podotknouti stanovisko, s jakéhož hodlám cestopisné své obrázky psáti. Kdo bude v nich hledati podrobné popisy všech znamenitostí, které si přece i dle nejlepšího popisu představiti nemůže, ten ať raději nečte dál; kdo ale chce zvěděti dojmy, jakéž svět — smím-li krajinu, kterouž jsem již

procestoval aneb ještě procestovati hodlám, tak nazývají — a hlavně lidé v něm na mladého člověka, jenž lehkým ještě okem na vše pohlíží, učinili, toho snad budou tyto řádky, jež ne bez příčiny nazval jsem „Klepy z cest“, trochu zajímat.

Každý mi přisvědčí, že když musel člověk po dlouhá leta postrádati něčeho, co jest mu milé, při nadálém pak shledání se s tím cítí velikou, velikánskou radost. A tof ono, co každému cislařtánu vděčně dává vzpomínat Fodmokli. Shledá se tam totiž poprvé zase se stříbrem, které u nás, rozumí se, jen k většímu pohodlí P. T. páňů občanů zastupuje papírový surrogát. Jak zaleskly se oči mé, když jsem za desítolarovou bankovku dostal 10 lesklých stříbrňáků, aniž jsem musel dopláceti ažio; jakou sensací spůsobil nezvyklý pohled ten v celé naší společnosti, kterážto znala nejvýše jen ty studem se červenající šestáky a dvoušestáky; jak hltavě otvírala má tobolka dokotán svá ústa naproti této nezvyklé lahůdce, aniž by dle pravidel hladem zmírajících žaludků v sobě ji pojmuti mohla; a jak vesele skákala má kapsa s jedné strany na druhou, když jsem jí byl svůj poklad nezabalený svěřil!

S těžkou kapsou, za to ale s lehkou myslí — což u českého občana jest věcí náramně vzácnou — uháněl jsem tedy do Dráždan.

Jest to roztomilé město. Výstavné a co důležitější, jak mnoho zelení proplítá se těmi úhlednými staveními, jak přívětivý dojem činí ta četná stromořadí v městě. O ubohá Praho! — A což ten ohromný počet letohrádků

v bezprostředním okolí. Ty objímají Drážďany jako skvělý pás posázený smaragdy, kterémuz drahokamu krásné jich zahrady přirovnati si dovoluji.

První má chůze byla do zelené komory. Byly to divné myšlenky, které se honily mozkem, když pohlížel jsem na ty skvosty nejen co do ceny peněžní, noprž hlavně co do ceny umělecké. Tak mimovolně stavěl se mi domov před oči. Hm, sem snášela a snáší vláda. kde jen čeho možná dosíci — a u nás?! — Inu, snáší tam také otcovská vláda, ale kam a odkud. V korunní komoře na Karlově Týně snad to kdysi podobně, arci v menších rozměrech vypadalo, kdysi — ale je tomu již dávno a *my* za to nemůžeme, že to tam již tak nevypadá.

Odkud as pochází ta podobizna Žižkova, jež visí v jedné siní nedaleko okna? Každý se před ním zastaví ale každý z cizinců jej také jinak vyslovuje. Jeden Cíeka, druhý Šiška, třetí Siska atd. Mračí se, jakoby se mu v cizině nelíbilo, jakoby stýskalo se mu po domovu, kdež bychom ho leckdys velmi dobře mohli potřebovati.

Ze zelené komory do obrazárny není daleko. O této psáno bylo již, velmi mnoho. Jest to ale zbytečné; nejlépe je říci: „jdi a pozoruj sám.“ A jelikož jest velmi těžko klepati o tamějších pokladech, překlepu za to trochu slavné obecenstvo. Jest to zajímavá směsice: nejrozličnější národnosti, všecky stavy, každé stáří, oboje pohlaví — a každý nalezne něco, co jej upoutá.

Mne upoutali především, když jsem byl složil hold svůj nesmrtelným dílům nesmrtelných mistrův, ti kopisté, jichž nalezá se tu velký počet. Jsou to většinou *

dámy, které s příslušným dovolením si malují kopie rozličných obrazů, a trvám že jim neukřivdím, řeknu-li krátce, že činí tak ne z popudů uměleckých, nýbrž spíše z marnivosti. A skutečně, nikde nemůže dáma obracet na se větší pozornost, jako když v elegantní toaletě a se štětcem v ruce nutí všetečné zraky těch četných navštěvovatelů mimovolně k popatření na její výtvor. Z výtvoru na tvořitele není daleko a stojí skutečně za to prohlédnouti si některé.

Jak vábně vypadá z daleka, na př. ona štíhlá postava ve světlých šatech nejnovějšího střihu, v červeném, černě vyšívaném kabátci a s bohatými kadeřemi. Zvědavě přistoupí nic zlého netušící cizinec blíže, aby spatřil také líc toho pěkného rubu, ale již vrávorá zpět — o, takový špičatý nos s brejlemi, vráskovitá žlutá tvář a polobezzubá ústa působí tak intenzivně, že člověk uleknut zmizí, nepohlednuv ani kam spěchá, a najednou se nalezá tvář v tvář zjevu jinému, jenž arci na zděšené tváři vyloudí úsměv.

A kdo by se také nesmál. Na nízké stoličce sedí tu přistárlá paní s vypaseným červeným obličejem, jenž svědčí o náramně vnitřní dobrotě, s přisedivělými vlasy a v nedopnutých šatech, které bezpochyby o její svatbě štíhlejší ještě tehdá tělo objímaly, a — kdybys neviděl to plátno, při němž člověk neví má-li je víc litovati nežli barvy aneb obráceně, a ten štětec v masité pravicí — přísabal bys, že je to jakás starostlivá máti, která dělá pro svou četnou rodinu k obědu švestkové knedlíky. Ale ne, ona připravuje hovězí maso — maluje

totiž stádo krav; s bohem maticko, dobře že nerozumíte česky, neboť jsem zvolal mimovolně při pohledu na ni: „na takové krávy koště ale ne štětec“, což vztahuje se, jak se samo sebou rozumí, na její výtvor.

Obmezují-li se jen na tyto dvě kopistky, činím to proto, abych upozornil čtenáře na dva Angličany, kteří mne tak zajímali, že jsem je po hezkou dobu následoval. Starý pán náramně krátkozraký nalezal se v průvodu mladého muže, jemuž byl, jak se zdálo, strýcem. Ferina, ten starý pán. Právodce jeho vstoupiv do sálu, rozhlédl se vždy pozorně kolkolem, vyhlídl obrazy, na nichž nalezaly se postavy ženské v kroji, kterýž pochází ještě z oněch „krejčovbytečných“ časů, kdy vinný keř byl v čas potřeby jediným liferantem garderoby damské i mužské, a dovedl k nim opatrně pana strýčka, nevšely-li příliš vysoko. S jakou lahodou prohlížel si pak tento to plátěné maso, dotýkáje se trochu dlouhým svým nosem obrazů navzdor záповědím, jichž lze čísti v každém sálu: „das beruehren der bilder ist strengstens untersagt“, a jak spokojeně vyplynula mu z úst vždy ta chvála: „very beautiful“*). Novšími si ničeho jiného a netrvalo dlouho, byli s celou obrazárnou hotovi.

Jak mnoho komických figur možná zde nalezti a jak rozličných úsudků možno tu slyšeti. Hle onen vytáhlý pán v prostředních letech. Zůstane vždy u každého sálu státi ve dveřích, bystrým okem prolétne řady obrazů, na jednom utkvi jeho zrak — střelbitě vrhne

*) čti: very beautiful = velmi krásné.

se na stolicí, posadí se naproti němu, a když za půl hodiny sálem tím se vracím, vidím jej posud hleděti neodvratně na tentýž předmět. Tu jiný zase starý pán, s otevřeným noticem chodí sem tam a obrázy si neza, ale popisuje; neb onen venkovan, jenž ždimaje čepici, jako omámen neví kam má dříve hleděti; aneb konečně ta učená hádka ctihodných rodičů malého boubelatého kluka s velkým perníkovým husarem, kteříž stojíce před vyobrazením stavby babylonské věže konečně usjednotí se na tom, že to představuje bezpochyby stavbu vloni tuším shorelého divadla drážďanského, přičemž jsou jim jen ty turbany nápadný, jež nevědí jak pojmenovat.

Avšak čas kvapí. Pobyt můj zde jest velmi obmezen a proto s těžkým srdcem odcházím, abych mohl poklepnouti si zase o něčem jiném.

II.

Drážďanské divadlo. — Frankfurt.

Když člověk chce cestovat a nemá ani groše v kapse, jest to malheur. Když ale skutečně cestuje, nemůže však pro ohromný líják z hotelu ani se hnouti, jest to skoro již neštěstí, a pak neschází leč aby v divadle dávali nějaký ořepaný kus.

Dám se tam dověztí, chci si pochutnati na výborné hře personálu drážďanského dvorního divadla, jež tak

dobré pověsti požívá, a tu máš, hrají jako naschvál prastarou veselohru.

Nehodlám psáti o večeru tom. Známof, jak výtečné jsou jednohlivé síly; jen některých okolností se dotknu.

A tu především musím říci, jak příjemně působila na mne výtečná, vybroušená souhra. Herci hráli s takovou chutí, znali tak důkladně své úlohy a vpadali tak precísně, že ořepaný onen kus nabyl pro mne nového půvabu a já teprv na vlastní oči se přesvědčil, co mohou udělat herci i z kusu slabšího.

A jak mile působí to ohledem napovědy. Kdyby nebyly bývaly lampy u jeho budky rozsvíceny, byl bych myslel, že se hraje bez něho.

Věru, kdo to ještě nezkusil — a u nás bude takových lidí bohužel málo — nemůže si ani pomyslíti, jaká to pochoutka, když napovědy pro obecenstvo není. Arci to nemůže být zásluhou jeho, noprž jen zásluhou herců.

Divadlo samo, zřízeno prozatimně po vyhoření dřívějšího, budi zevnějškem svým hrůzu. Tak as vypadal nebožtík cirkus na dobytém trhu v Praze, když byl ještě mladým. Jest to nízká z holých prken stlučená bouda, do níž vchází člověk s tajnou úzkostí. Ale proto překvapí vnitřek tím příjemněji. Strop, jež tvoří rub ploché střechy, ukazuje vazbu celé stavby, ale to neruší, poněvadž je vše tvarů elegantních a natřeno onou příjemnou žlutavou barvou, jež nejvíce se blíží barvě dřeva.

Hlavní barva úpravy jest tmavočervená. Na obou stranách u jeviště jest po dvou vysokých ložích pro královský dvůr, vedle těchto několik obyčejných loží, pak

v prostředí divadla co mezičen mezi ložemi obou stran „amphitheater“, nejlepší a nejdražší to místo v divadle, jež také se nachází v plánech našeho velkého národního divadla, a za amphitheatrem rozprostírají se postupně galerie. Sedadel v přízemí je velmi mnoho a parter k stání nalézá se, as v polovici sedadel počínaje, po obou jeho stranách. Celé divadlo jest nízké, což ale nevadí, a od srdce přál bych nám takového letního krytého divadla.

Drážďany jsem tímto odbyl; ale nevytýkejž mi nikdo, že jsem je odbyl lečjaks. Vždyť jsem svrchu již pravil, že nepišu podrobného cestopisu. Nezapomíněj nikdo na titul těchto náčrtků. Mimo to psáno i u nás již o Drážďanech mnoho a já hodlám větší pozornost věnovati věcem u nás méně známým. —

Celou noc jsem si musel nechat pokaziti, než jsem se dostal z Drážďan do našeho — Frankfurtu. Frankfurt! Každá baba, každá děvečka, každý uličník — třeba by ostatně neměli o zeměpisu ani pojmu, zná u nás to slavné město. Co tu naši napadne písniček, když do té nebožky německé metropole vjíždí, co nepřijemných vzpomínek budí v české kotrbě — vždyť vše co nám z něho pošlo nestálo za nic až nejdříve na ty frankfurtské uzenky, a i ty také každému nechutnají.

Musím se však přiznati, že Frankfurt je hezké město; ale když má člověk proti něčemu predsudek, je zle. Já aspoň, když jsem si prohlédl znamenitosti, vyhledával jsem zůmyslně i jiné vlastnosti, a tu jsem mezi jiným našel, že je ve Frankfurtě mnoho vydařeného

dobytka — při čemž, rozumí se, myslím jen na ty obrovské koně, tuším že holštýnské racy, podle nichž bezpochyby líti jsou nebožtíci koně na dvorním divadle vídeňském, kteří svého času tolik ostudy nadělali.

Ještě jedno charakteristikon frankfurtské jsem vyprávěl, totiž že tamější kominci chodí smejčít komíny v bílých cilindrech. Potkal jsem jich za krátkého svého pobytu osm, z nichž sedm mělo bílé umouněné cilindry a teprv ten osmý cylindr černý. Měli-li také glacé, nevím, poněvadž měli příliš zamazané ruce, ale předpokládám že ano, jelikož víme ze zkušenosti, že ti naši páni sousedé sahají na všecko jen v rukavičkách. —

Jeden poklad ale chová Frankfurt: Danekrovu Ariadnu, jedoucí na pantru. Nalezá se v Betmanově muzeu, v nevelkém to sále naplněném sádrovými odličky rozličných plastických děl. Jest ji vykázán zvláštní kabinet červeně vykládaný a osvětlený červeným světlem, jež padá skrze červeně zasklený otvor ve stropě. Skupina ta otáčí se zpolehounka, tak že poskytuje pohled ze všech stran — přičervenalé světlo dodává těm krásným tvarům masové barvitosti, a věru kdyby nebylo té nehybnosti, člověk by se domýšlel, že vidí před sebou nějakou vilu ze starých bájí. Něco bych ji ale přece vytýkal: nemá pěkný teint. Ty černé žilky v mramoru, z něhož jest tesána, mají vliv na její plet.

Pro lidi, kteří uvažují cenu věci dle toho co stála, musím podotknouti, že byla koupena za 20.000 tolarů.

Mám popisovat ještě ostatní znamenitosti? Mohl bych o nich říci jen co nalezne každý v Baedekru nebo

v Griebenu. Aneb mám se snad zmíniti o bankéru Staedlovi, jenž zemřev r. 1816, odkázal městu mimo svou péknou sbírku obrazů a rytin neméně pěkné své domy a kapitálek hotových 1,200.000 zl.? To by vyloudilo čtenářům jenom bolestný vzdech, že u nás takoví páni se nerodí a neumírají. O Staedle, kéž bych mohl popel tvůj sebrati a dát tě uživat leckomus v té naší na takové případy a osoby tak chudoucké Praze! —

Protož, Frankfurte, s bohem! Je mi v tobě nevoľno, nemohu si pomoci. Spěchám raději přes molutný Mohuč podél krásného Rýnu, o něž se jeho sousedé již tolik narvali a ještě snad narvou, do těch světových lázní, v nichž loni vrženy byly kostky k onomu strašnému vraždění, jehož překvapujícího průběhu tak málokdo se nadál. Není dnes tak krásně zelený jako před rokem, když jsem se podél něho ubíral. Kalná a špinavá jest voda, jež vytéká dnes z té nové německé říše. — —

III.

Emže. — Lázenský život. — Nejmladší „císařský“ majestát. — Lázenský hosté. —

Tak tedy zde sedím zase, v tom roztomilém údolí, z něhož mne v loni náhlá válka tak nenadále vyhnala. Vše jest již zas tak klidné, jako bylo tenkrát; smutných tváří vidět pořádku, všude opět panuje veselí a jásoť; těch nesčíslných chudáků, již padli za slávu toho bělovlasého

muže, kterýžto se prochází stejně pokojně jako vloni, leda jen trochu pyšněji, po promenádě, nevzpomíná nikdo více mimo nejbližší příbuzné; za to ale jest každý druhý muž, jež potkáš, ozdoben železným křížem. Mysle všech jsou nadšeny vojenskou slávou, veškerá zášť dřívější proti pruským uchvatitelům zmizela; největší jich protivníci stali se největšími jich přáteli, a každý je pyšen, že náleží k pruské říši. Jest to podivuhodné, jaký převrat učinila minulá válka v anektovaných provinciích. Vloni ještě nenalezáno dosti nadávek na ty „pikhaubny“, každou chvíli se mi naskytnul někdo, jenž slyše, že jsem z Prahy, s účastnivím vskutku pohnutlivým se vyptával na bořovického kurfirsta a jeho „Isabely“ — a dnes? — Jistý zdejší občan, jenž vloni o Prusácích nechtěl ani slyšeti, blouznil mi o nich, a pravil, že i Frankfúrtáci, již s Bavoráky stáli nejpríkřeji naproti pruským svým bratřím, jsou dnes skoro prušťější než Prusáci sami.

Jak působí moc události a co můše dokázat ten, *jenž máje fatickou moc v ruce, umí ji náležitě použít!* myslil jsem si tak mimovolně.

Avšak, pardon! Zdá se mi, že přestupuji program svých nevinných náčrtků. Protož volám se sám k pořádku — naši policejní komisari mohou míti ze mne radost — a povím raději, jaký dojem dělá Emže.

Jest to pěkné údolí, to údolí lahnské. Objímají je se dvou stran lesnaté vrchy, prostředkem vine se nevelká sice, ale za to dosti špinavá říčka Labna, a po obou jejích břehách jsou nasety ony pěkné, čisté a úpravné domy, jakých nalezáme vždy v lázenských místech,

na stránkách okolních vrchů pak výstavné vily, a to vše, promícháno hustým zelením, poskytuje pohled vskučku velmi hezký.

A nyní k tomu, co pěkný ten obrázek oživuje aneb vlastně oživovatí má: k obecenstvu.

Jest ho tu letos! Vše je přeplněno, vše také mnohem dražší než jiná léta, a u pramenů je ráno tlačence, jakou bych přál aspoň třikrát za týden kase našeho „prozatímního“. Ty nejrozličnější zvuky ozývají se se všech stran, nejrůznější národnosti šlapou si svorně na kuří oka, a holdují té teplé bryndě, jež má uleviti jich bolestem. Co tu bylo vloni Francouzů a jak málo jich zde letos! Kdo ví, jak mnoho z těch, již tenkrát zde zdraví lheadali, lázni více nepotřebuje.

Ale navzdor tomu pestrému, zajímavému obrazu, jež promenáda ráno a večer poskytuje, jest život lázeňský velmi jednotvárný a tichý. Připadá mi jako tichá vodní hladina, na níž vystupují neustále bublinky — větší, menší; ta se leskne, ta ne, brzy mizí a činí zase místo novým. Život jest pořádě tentýž, jen lidé se mění neustále. A jest to život tak klidný, že každá, sebe menší událost budi všeobecnou pozornost. Když se císař objeví, a to se stává ráno a večer, běhají pokaždé za ním, a prohlížejí si jej jako nějaké zvláštní nikdy nevidané zvíře; když jede někdo v lodičce, a vítr mu shodí klobouk do řeky, dělá to takovou sensaci, že nábrežní jest hned plno lidí, kteří s náramnou dychtivostí sledují honbu za kloboukem často naschvál prodlužovanou.

Pohlédneme trochu podrobněji do té směsice. Jest tu mnoho dam, ale málo krásy; mnoho nádhery a přepychu, ale málo vkusu; mnoho mužských, ale dle počinání si jich patrně dosti málo mužů; mnoho židů a přece málo špiny; mnoho oslů a mezků a málo koní; hodně bab a starých panen a málo psů; mnoho bohatství a na pohled málo žebroty.

Nejvyšší důležitost má, jak jsem pravil, německý císař. Kdo by si byl vloni pomyslel, že za tak krátký čas tak „avanžiruje“. Jest to posud ta vysoká, elegantní, vzpřímená postava s tím přívětivým obličejem, jenž však rozhlíží se mnohem volněji, řekl bych vítězoslavněji, než minulého roku. Zdá se, že z té avanže zpýšnil. Vloni děkovoával aspoň vřídlně za pozdrav, letos to již nedělá. Bezpochyby že ve Francii pozdravování odvyknul. A jak otrocky pozdravují ho jeho poddani. Zůstanou státi čelem vpřed, klobouk letí na zem, záda se prohounou, a tak se stojí, až císař zmizí. Brrr! Když to tak člověk vidí, myslél by skutečně, že národové jsou stvořeni k vůli svým vladařům. On jde okolo, ani si jich nevšimne neb mávne nejvýše rukou, a oni — při nejbližším setkání ho pozdravují zase tak.

Byl zde korunní princ — mužný to zjev, a je zde posud bratr císařův, princ Albrecht, který svou vysokou a báječně tenkou postavou mi vždy nahání strach, že z toho volného kabátu a z těch ještě širších kalhot vypadne. A nedej pán bůh, aby padnul; myslím, že by se musel aspoň na dva kusy přelomit.

Ostatně jsou zde dva sprostší princové, bůh ví z jakého německého Liliputu, něco nafoukané pruské šlechty, trochu české a uherské, a jsme s tou vyšší společností hotovi.

Co do národnosti jest tu nejvíce Němců, hodně Angličanů, Francouzů jak již praveno málo, něco Rusů a Poláků, kdežto ostatní národnosti jsou zastoupeny ještě slaběji.

Mám se zmiňovati o jednotlivých osobnostech? Jest jich dosti málo, které stojí za zmínku, a ty, jež povšimnutí zaslubují, schovávám si na pozdější obrázky, v nichž jim bude věnováno více místa. Jen tak všeobecně zatím podotýkám, že jest tu několik dam, jež poutají nezvyklostí svého zjevu na se všechny zraky, a že tu chodí jeden jezovita, jenž mi připadá jako prototyp jezovity. Oči má tak zelené, jako nebožtík kocour mé maminky, jenž těma očima obracel na sebe všeobecnou pozornost; kolmá vráska mezi obočími dodává jim náramně hněvivého a zlého výrazu; vypouklý úzký nos, a dolejší, poněkud vyčínávající a s hořejším pevně sevržený pysk doplňuje tvář tak, že se člověku, na nějž pohledne, zdá, jak by se upíraly na něj zraky jaguara. Věřte mi, že nepřeháním, pravím-li, že je nevolno setkati se s očima jeho.

Pravou jeho protivou jest jiný světský kněz. Má tak božsky pitomou tvář, že se člověk mimovolně musí usmáti. Pokřtili jme jej „Honzik“.

To by tak bylo skoro všechno, neboť nebude nikdo přec ode mne žádati, abych proklepal také trochu ty

polské židy, kteří se ničím neliší od polských židů vůbec. Bojím se, že bych vyklepal z nich mnoho ne-příjemných věcí. Dostačí, když řeknu o nich: „jsou tu“.

IV.

Prusáci a my. — U pramenů. — „Cabinet pour gargariser“.

To bylo křiku a volání „hoch“, když dnes „der olle Wilhelm“ odjžděl. Ten houf u nádraží mohl si plíce vykřičeti, neboť se loučil se svým „drahým císařem“, jenž nasekal letos tolik slávy svým „milým dítkám“ a jenž jí bůh ví jak mnoho ještě naseká.

Mnohý z mých čtenářů vzpomene si snad při těchto slovech na pruské laskominy na „glorreiches Koenigreich Bohmen.“ Nu, nesmějte se tomu. Či myslíte, že Němci jsou toho náhledu, jako by jim bylo také zapotřebí zotavení se po minulé válce? Proč zotavení? Vždyť nejsou zemřeni! Válka, jako byla minulá, je pro ně hračkou. Oni mihou jen válkou pohroziti a vše se třese, vše padá na kolena. Kdo se neleká až třetí den, mohl by vskutku dostati strach. Já jsem se arci smál, když jsem slyšel takové nafoukané řeči; ale snad nebudily ve mně hrůzu, poněvadž jsem jim už zvyknul.

Jest to věru až hnusné, to nynější počínání si Prusáků. Každý sprostý voják vykračuje si, jakoby byl Francii sám porazil; důstojníci hledí okolo sebe

s nadutostí, které se vyrovná jenom směšnost takového vystupování; každý, jenž na bojišti získal nějaké řády a nyní se vrátil k svému zaměstnání, má je zavěšené na všech civilních kabátech, a proto musí neustále poslouchat od svého sklepníka, holiče, domovníka, listonoše atd. atd., kde si rádů těch zasloužil, kolik Francouzů zakousnul, jakými babami byli jeho protivníci, a zvykněš tomu povídání dle jednéh partesů tak, že když se ti naskytne člověk, jenž řekne, že „mariňáci“ drželi se všude znamenitě, že se nehnují z místa, dokud je pažbami neutloukli, že „bylo rozkoší“ s nimi se bítí a že Faiderbe je znamenitá hlava, která, kdyby byla měla pořádnou armádu, Průšákům „několikrátě natlouci“ mohla — tak mne aspoň jeden poddůstojník, ač i jen jeden, ujišťoval — že pak nechtěš věřití svému sluchu.

„Teď jsme my páni, jen do toho, ještě za tepla“ — zní to všeobecně. A přece jsou lidé, již se počínají toho zimníhoho hrabání obávat. Když mne došly naše domácí listy, jež pojednávaly o naduté a vyzývavé řeči pruských časopisů naproti Čechům; a já pln vášnivého vzteku měl ty zpupné postavy, jež v duchu jsou s námi již dávno hotovy, tu setkal jsem se s jedním ze zdejších občanů. Přivedl jsem na to řeč a líčil jsem mu se zápalem, jaké náhledy panují u nás o evropské válce s Pruskem, jaký by byl ten boj, jenž by rozhodnul o našem životu, ten boj na nože, jenž by musel skončiti buď úplným našim zničením neb úplným vítězstvím, boj, v němž by byly našim praporem

nejsvětější pojmy lidské mluvy: vlast, národnost a svoboda naproti lupičským choutkám bujně nezřízenosti. „Myslite,“ odvětil mi, „že by si Prusko chtělo do svého kožichu nasadit vedle molů, jakými budou Elsasý a Lotarinsko, ještě i moly české a moravské, nevyhubivši ani všechna vajčka moly poznaňského? Já o tom pochybuji velice. Žaludek, jenž by požil tolik tak těžko strávitelných lahůdek, nemohl by býti zdrav.“

Co jsem měl mu na to říci? Odvětil jsem, kdyby Bismark se mnou tak mluvil, že bych to do Prahy ihned telegrafoval. Ale on že se musí spokojit s pouhou zmínkou v dopisu, a za zmínku to stojí, neboť pochybuji, že se nalezne mnoho stejně smýšlejících Němců. —

Ještě malou poznámku. Při loňském ohňostroji na počest králi vypáleném zářila pruská orlice nesčíslnými plameny a v ohromném počtu ohnivých kulí. Letos při téže příležitosti nechtěla se „rozobnit“. Zmoklo to vše tak důkladně, že tu a tam chytl nějaký plamének a vyskočila ohnivá kule. Shromáždění národové proklínali deště, že jsou tady také mokré, a někdo vedle mne zabrumlal: „Vloni považovali jsme to za dobré znamení — bylo by to letos zase znamením?“

„Dej pánbůh,“ řekl jsem sám k sobě, a říkám to teď ještě jednou.

Alo Blaka. Právě pozoruji, že jsem ještě nepověděl nic dalšého o Emži. Však laskavý čtenář mi zajisté odpustí. Věřuf je nutností pro českou kotrbu v této společnosti, aby si přece také jednou trochu ulehčila. —

A když již mluvím o ulehčení, podíváme se trochu k těm pramenům, jež požívají v tom ohledu tak dobré pověsti. Jest jich tu několik a pijou se buď jen čisti, neb s mlékem, nebo se syrovátkou, aneb konečně se jimi vyplachuje jícen. Co do jména zmiňuji se jen o jednom, jenž sluje „pramen kluků“, „bubenquellbad“, ku kterému putují dámy, aby pomoci přírody dosáhly, čeho jim nebe odepřelo.

Že ten houf u pramenů má do sebe také mnoho zajímavosti, rozumí se samo sebou. Ráno o sedmé začne hudba hráti — první kousek je vždy nějaký chorál — a tou dobou nastane již také tlačnice. Nejrozličnější zvuky ozývají se okolo tebe; jeden sabá přes druhého, aby co nejdříve toho „zdravinosného nektaru“ dosáhnu, pak vše dle předpisu ustoupí o několik kroků a nyní můžeš takřka povahy studovat. Jeden vleje celou sklenici najednou do sebe, aby to měl již odbyté; druhý srká pomalu, aby toho hodně užil; třetí se ošklibá, jako by polykal cvočky; čtvrtý naplní ústa, přimhouří oči a polehounku spouští tekutinu do jícnu, hladě si při tom prsa; pátý pije se zavřenýma očima skrze zuby; šestý — sem náleží zvláště ta zlomyslná mládež — drží plnou skleničku tak neopatrně, že při nejmenším nárazu polovička se vyleje, a odhodlá se k pítí polovičky druhé s největším namáháním; sedmý si drží při pítí nos, neboha toho zvláštního zápachu jako po zkažených vejcích sněsti — a tak pije každý jinak.

A což teprv vyplachování jícnu! Necháš si naplnit skleničku a jdeš ku dveřím, na nichž se stkví nápis:

„Cabinet pour gargariser“ „Gurgel-Kabinet“. Z daleka již zaráží tě libezné brochtání a když ponejprv vejdeš, věru že se smíchu nezdržíš. Podlouhlá světnice je po délce přepažena, a takto rozdělena na dvě oddělení. Nad levým je psáno: „für herren“, nad pravým: „für damen“. Podél přepažení asi ve výši 4 střeviců je porculánový žlab, z prken jsou nadělány příhrádky vždy pro jednu osobu a můžeš-li pro smích, spustíš nyní také. Z pravé strany vychází brochtání celkem sopránové, z levé celkem basové, a harmonie všech těch zvuků působí na tě tak, že děláš, abys byl již venku, a to tím spíše, máš-li za souseda nějakého polského žida. O, takový polský žid je tak svědomitým u vykonávání své kury, že obyčejně počká obecenstvo čistoty milovné, až dokončí. Má solo, a že je mu to jedno, viděti lze z toho, že ta sola bývají někdy velmi dlouhá.

Jak skončí hudba, počne se promenada prázdniti a o deváté hodině je všude pusto. Od této chvíle je Emže, jako by byla úplně vymřela. Teprv před pátou začínou se národové zase troustiti a první zvuky hudby o páté hodině nalezají již četné obecenstvo, jež do osmi zůstane venku a pak se nahrne do „Kursaalu“, kdež se odbyvá denně bezplatný koncert. — Jak patrnó, tvoří hudební produkce hlavní kapitulu v zábavě lázeňského obecnstva. K tomu přistupují výlety do zdejšího krásného okolí na oslech, ob čas divadlo, jízda na loďkách a konečně — banka. Věcem těm věnovány jsou obrázky následující.

Pruský diplomat o nás. — Oslové a mezi v Emži. — Gondole. — Divadlo. — Kursál. — Čítárny.

Zdá se mi, že se z politických poznámek již ani nevymaním. Měl jsem bůhví opravdový úmysl, věnovati náčrtek tento již výhradně záležitostem zdejšímu, a tu pojednou sejdu se s člověkem, jenž několik let strávil v pruské diplomacii. Takovou příležitost jsem si nesměl nechat ujíti a proto přenesl jsem záhy rozpravku na nás a na poměr náš k Prusku. Vyprávěl jsem mu, co měl jsem příležitost pozorovati a o čem jsem se v posledním listu obšírně zmínil, i tázal jsem se ho po jeho mínění.

„Víte,“ pravil mi, „kdybyste si vy tam v zemích koruny české přáli připojení k Německu, vyhovělo by se tomu s největší ochotou a co nejdříve. Ale mně se zdá, že si ho příliš nepřejete.“

„Chraň pánbůh!“ zvolal jsem a líčil jsem mu naše smýšlení o věcech těch.

„Pak se nemusíte báti ničeho — není do toho nic, anektovati země tak vyřčené nepřátelského smýšlení.“

Pravil, a maně rozhovořil se o Elsasku, líce, jaká fanatická nenávisť tam panuje proti Němcům a jak houževnatý odpor kladou ta nově narozená dítka mateřským snahám matky Germanie.

Jest to krátká poznámka, a mnohý bude ji míti za nepatrnou; ale zdá se mi aspoň charakteristickou

pro směr větru, jenž vane v kruzích, jimž člověk onen náleží. Je vidět, že navzdor všelijakým „šmercenssrájům“ dobře vědí, jaký my jsme oříšek.

A nyní zase k Emži.

„Pánbůh požehnej, tu je oslí a mezků!“ — pravil jsem sám k sobě, když jsem se poprvé ulicemi jeho procházel. Prosím, ať to nikdo nepovažuje za jedovatou poznámku zlomyšlného cestovatele a ať se mi nevykládá ve zlé, že s diplomata skáču hned na osla. Myslím to s osly doopravdy a jsem rád, že to mohu opravdově myslet, neboť pochybuji, že bych se za těch velikých horek odhodlal pěšky na okolní vrchy, jež poskytují tak pěkných rozhledů.

Pod nábržím, pod mostem — jak to už obyčejně u nich bývá — stojí v jedné řadě. Stojí tu svorně mezek vedle osla, každému houpá se na zádech buď sedlo pro dámy nebo pro pány a čeká, až ho povolají, při čemž bývá ale obyčejně povoláný též vyvoleným nebo třeba také obráceně. A povolávají a volí se oslové velmi často. Ale běda tomu, kdo se odváží mezi ně, aby si zvíře sám vybral. Všichni ti vodičové v modrých bluzách se shrnou na něho, každý mu strká svého osla pod nos, vynáší jeho dobré stránky, líčí je co výbor-všech oslích vlastností, až se dotýčné hovado div nezačervená, a ubohý cizinec trati se mezi samými osli mi uchy, s namaháním prorazí oslovský ten šik a reteruje na zeď, kdež už dozorci čeká, aby málo slovy vše obstaral.

Jaké časy mají oslové a mezi jinde — zrovna mi nenapadá, kde asi — a jak se mají chudáci zde! Ubozí

oslové! Drou je celý den, honí je s jedné hory na druhou, naloží na ně často takový flák lidského masa, že se osel pod ním prohýbá, a ten dobrák strihne nejvýše usíma a cupe a kráčí tak opatrně a tak tiše, jako by měl z toho kdo ví jakou radost. S třetím neb čtvrtým rokem nastává jim lopocení — a se čtyřladvacátým obyčejně už „padne“, pravil mi jeden vodič; dokončí svůj oslovský život, kdežto u nás mnohý 24letý často ho teprv do opravdy začíná.

Za to si počínají mezkové mnohem energičtěji. Popožeň jej a zabručí; měj ho k trysku po delší dobu, a on se ti najednou v největším běhu zastaví, následkem toho výšineš se ze sedla, nesedíš-li zcela pevně, přijdeš mu na krk, on skloní hlavu a už jsi dole, ani nevíš jak. Mezek se na tebe ohlédne, jako by se ti chtěl vysmát, a vodič přiběhne udychán a napomíná tě, abys jel po malu, pak že jistě nespadneš.

Rozumí se samo sebou, že každý osel a mezek — to není přec nic divného — má své jméno. Lidé si vzájemně dávají dle potřeby jména obou těch zvířátek, proč by se jim tedy navzájem nedávala také jména lidská, při čemž arci naskytuje se zajímavá otázka, je-li to pak také pro ně urážkou? Největší část se jmenuje Moric, Gustav a Ludvík, někdy se vyskytne také Hans a Franz neb nějaké mythologické jméno, z čehož si arci dotýční patronové nemusí nic dělat, poněvadž je takový čtyrnohý Franz, Ludvík atd. často lepší a užitečnější než jeho dvounohý bratr.

Ale aby se nemyslelo, že jen u nás tak mnozí oslové nám dělají velké útraty, musím doznati, že tady nejsou také laciní. Běda cizinci, jenž ponechá vodiči volbu výletu.

Jelikož oslové, jak jsem pravil, stojí pod mostem, nemáme od nich daleko k vodě, a tím jsme se dostali k jiné zábavě lázeňských hostů.

Říkají tomu „gondole“, a je to prostá loďka; jmenují ho „gondolier“, a jest to špinavý kluk bez kabátu — tof celý arsenál emžských regat. Ale dostačí. Vyjedou-li si dámy, veslují samy aneb naleznou snadno dvou rytířských paží; plují-li páni, potřebují gondoliera tím méně. Veslující dáma dělá již pouhým svým objevením sensaci, o které by se mi v Praze nebylo zdálo. Páni jsou hůře na tom, a jelikož je jich zde dost, již za každou cenu musí na se pozornost obracet, chápají se rozličných výstředností. Postaví se na př. do loďky a rozhoupá ji tak, až div vody nenabere, při čemž, jak se samo sebou rozumí, trátí neustále rovnováhu. A co z toho následuje? — Ve všech řečech se ozývá: „arrogantní hňup“, „nafoukaný floutek“, „hlupák“ atd., každý mu přeje, aby se skoupal, a vítězný smích ozývá se po celém nábreží, když mu noha na pomoklé podlaze uklouzne a umělec ve špinavých, jím rozčeřených vlnách Lahny proti vůli své trochu se propláčne.

Že takové a podobné arrogance jsou skoro výhradním privilejem německých hostů, jest faktum nezávislé od toho, že je povídá Čech.

O chytání ryb, jež je v celé říči volné, se nechci ani zmiňovati; mohlo by to být stejně zdoluhavé jako chytání samo.

Když jsi se ráno napil u pramene; pak obstojně se nasnídal; na to prohrál několik tolarů u banky; dále mizerně za drahý peníz se naobědval a konečně nějakým „oslovským“ výletem odpůldne zabil: čeká tě obyčejně třikrát za týden na večer divadlo.

Divadlo! Kde jsou rohy pražských ulic s tou strakatinou divadelních cedulí, kde naše „letní“ na hradbách, novoměstské a to naše malé sice, ale přece příjemné divadélko, v němž je člověk tak jako doma!

Malé jest to zdejší také, ale co pravím: malé! Myslete si emžský kursál — na samostatnou budovu se zde Thalie posud nezmohla — krásný, velký a vysoký to, dokonaly čtverhran, opatřený kolem do kola galerií, jež spočívá na sloupech z přičervenalého mramoru, táhnoucích se z galerií až ku stropu. Zdi kol kolem vykládány jsou mramorem žlutým; ohromná okna, nahore zakulacená, tvoří dvě řady, jednu pod a druhou na galerií; těžké hedbávné opony splývají po obou jích stranách; mezi okny jsou umístěna vysoká zrcadla v širokých zlatých rámečích; v koutech květiný, kolem do kola červené divany a prostředek naplněn je stolicemi, jež uprostřed majice cestu, tvoří dvě oddělení čelem k sobě obrácená. Celý sál dělá vkusnou svou úpravou dojem velmi dobrý.

Nu a má-li se hráti divadlo, postaví se do jednoho ze čtyř koutů na přič malé jeviště, na němž má několik

jen málo osob místa a více méně dobří zpěváci a herci předvádějí operety a veselohry pečlivě vybrané, čemuž se musí rozuměti tak, že jsou pečlivě vybrány ne dle vnitřní ceny, nýbrž dle počtu osob, které pořadatelům byly k dispozici.

Vloni se hrálo obyčejně francouzsky, letos se hraje jen německy. Návštěva je pravidelně velmi četná, a horko tam panující připomíná živě výtečnou ventilaci našeho divadla prozatimního. —

Z kursálu vstoupí se do přitemnělé síně, jež po obou stranách má čítárny a jejížto zadní strana chová tři vchody k — bance.

V čítárnách, v nichž každému volno čísti vyložené noviny, nalezeš listů poměrně málo. Několik německých, anglických, francouzských, jeden ruský a jeden vídeňský. Že vyhovují potřebám hostí špatně, vidno z toho, že každý si dává posílat za sebou noviny své. Máť někdy listonoš celou sbírku novin z celého světa k roznášení, mezi nimiž poutaly pozornost jeho zvláště naše české noviny co zjev zde velmi řídký.

A tím jsme se dostali k místnostem banky. Však: „stůj noho —“. Není sice „posvátná půda“, kam nyní chci vkročit, ale na nejvyšší zajímavá, velice vábna jest zajisté. Promluvíím nejprve podrobně o zařízení a o podstatě herny a až seznámím čtenáře s tím, překlepu zas také to za fortunou pachtící se lidstvo.

Herna v Emži.

I. Zařízení a úprava herny.

Jest to svůdný cinkot, ten cinkot stříbra. Jdeš-li okolo oken herny, slyšíš ho neustále, přicházíš-li do ní kursálem, vítá tě již na mnoho kroků. Ale jest v něm cosi řekl bych děsivého. Mrtvé ticho panuje v síni té, ob čas jen ozve se hlas, oznamující monotónně, co padlo, a v tichu tom dutě zní stříbro jako umíráček plným kapsám.

Myslím, že všim právem mohou říci: jako umíráček. Jsou případy — promluví o nich také — že jednotlivci vyhrájí velké sumy, ale celkem obecenstvo prohrává, prohrává strašlivě. Čífy to dokazují. Náležíť herna zdejší, ve Visbadenu a v Homburku jedné akciové společnosti; společnost ta má veliké závazky, jako: vydržování sadů, čítáren atd., a přece obnášel *čistý* výnos vloni as 800.000. Tuším, že vyplácely 33 pre. co dividendu na každou akci.

Mnohý se snad domýšlí, že možno tam nějak podváděti. Nikoliv. Jest to věc nejmístnější náhody, šizení nedá se ani myslet, a přece se prohrává. Proč? — Poněvadž lidé jsou tací, jací jsou, poněvadž není přirozenost lidská spokojena s málem, poněvadž, podá-li se jí prst, chce celou ruku. Zcela chladně vyplácí „croupier“ i ty největší sumy. Mluv s ním o tom, a on ti s úsměvem řekne: „Hm, ten přijde zítra zas a neprijde-li vůbec letos, přijde napřesrok a prohraje vše. Těch příkladů je velmi málo,

že by byl někdo z výhry zbohatnul a bohatství to také podržel.“ —

Avšak pryč s reflexemi — podívejme se raději, jak to vlastně v té herně vypadá.

„Dětem a osobám v livreji není vstup dovolen“ — zní zcela moudré pravidlo ve zlatém rámcí za sklem u vchodu visící. Sluha, oděn od hlavy až k patě černě, až na tu světlou ale také černě pruhovanou vestu, změřitě u vchodu a naznačuje zevnějškem svým mimovolně ten smutek, jenž většině lidí z návštěvy těchto síní povstává. V elegantní, velmi dlouhé místnosti, do níž nyní vstupuješ, nalezají se dva ohromné stoly a okolo těchto hromadí se obecenstvo. Protláčíme se ku předu, a tu leží před námi to rejdiště štěstěny.

Stůl v pravo jest obyčejná rouleta. Je rozvržen na dvě co do velikosti i co do zařízení úplně stejná pole. U prostřed každého pole nalézá se 36 čísel v řadách po třech, před první řadou oddělení na 0 a 00, po stranách příjdu sazby na lich a sud, pak barva červená a černá, a na konci rubriky na ony tři tucty, z nichž 36 čísel sestává: první obsahuje 1—12, druhá 12—24, třetí 24—36. Mimo to může se sázet po délce na ty tři sloupky, tvořené veškerými číslicemi, jež stojí, jak jsem pravil, v řadách po třech.

A v prostřed obou polovic stolu jest kulatá prohlubina, v níž točí se osudné kolo. Croupier zatočí kolem tím, vrhne kuličku směrem protivným, ta krouží střel- hbitě z počátku, pak povoluje — nyní padne na ono kolo, jež obsahuje v příhrádkách se strany otevřených všech

36 čísel střídavě červených a černých, zavrátová tam ještě několikrát, zraky všech stojících utkví na ní toužebně, ba úzkostlivě — v tom dopadne, croupier pronese chladně, kam zabloudila, vidlice jeho a těch ostatních zaanou pracovat, t. j. sbíratí zlato a stříbro, a když sebrali co propadlo, počne výplata. Nejvyšší výhra náleží tomu, kdo trefil číslo: dostane šestatřicetkrát tolik, co vsadil. Kdo vsadil na dvě čísla, 13krát tolik, na 4 devětkrát a na 6 pětkrát tolik. Na tuctu vyhra se dvojitá sázka a na barvě sázka jednoduchá. Rozumí se samo sebou, že jest tu ještě několik menších kombinací, které ale lze jen s tíží popsatí. —

U tohoto osudí sedí s obou stran dva croupieri a na obou koncích stolu vždy jeden. Před nimi leží houfy zlata a stříbra. Stříbro jest narovnáno v podobě dlouhých jitrnic, zlato v zapečetěných balíčkách po 25 a 50 zlatácích. Největší sumy sbrabují a vyplácejí s lhostejností skutečně podivuhodnou a dovednost, s jakou házejí peníze na místa, která vyhrála, jest báječna. Vrhne jej à la Bosko a tolar dopadne právě tam, kam dopadnouti má.

Panující řeč je frančína. V té se oznamuje a v té se počítá.

Croupier má postavení dosti obtížné. Tři hodiny musí seděti na svém místě a tu nutno povázit, že není příliš příjemno, za nejparnějších dnů, obklopen tolika lidmi, pořád jen hleděti na kroužící kuličku a sbrabovat a vyplácet peníze. Unavuje to nesmírně, jak mne ujišťováno bylo, a hádky mezi sázejícím obecenstvem dosti

často se vyskytující nejsou dle toho, aby postavení to příjemněly. Po třech hodinách ho vystřídají na tři hodiny, po nichž opětně vrací se na své místo. A jelikož se hraje denně od 11 ráno do 11 v noci, přijde na něj řada každodenně po dvakráte.

Ale za to jsou platy jejich velmi dobré; kolísají mezi 3500 až 4500 ba i 5000 franků za tu krátkou letní saisonu. —

Druhý stůl jest také rozdělen na dvě části, ale zde nerozhoduje kulička, noprž karty. Rozvržení polí jest také zcela jiné. Čísel zde není a lze sázeti jen na čtyry místa, v nichž největší úlohu hraje barva. Když je vše vsazeno — a tím se liší také od předešlého, na němž se sázeti může, dokud kulička nedopadne — položí croupier dvě řady karet. První karta první řady rozhodne o barvě celé řady a nyní se počítají karty dle ceny. Která řada je počtem svým, jež musí přesahovati 30, bližší jednatřiceti, vyhrála. Znázorním to příkladem. První řada, dejme tomu černá, by obnášela 40. Teď klade řadu druhou — již obnášejí položené karty 30 k. př., musí tedy odkryti ještě jednu, a ta rozhodne. Kdyby to byla karta čítající 11 — tuším že „eso“ tolik platí, — prohrála řada druhá. Odkryje-li ale ku př. devítku, tak že by druhá řada měla 39 a první 40, tedy prohrála první, černá, a druhá, tedy barva červená, bere. Zde však se bete všude jednou totik, ale navzdor tomu jest oběh peněz u tohoto stolu daleko větší. Základní kapitál jest také mnohem vyšší, ku příkladu 80, 100 až 120.000 franků, a eventuelní výhra anebo prohra vždy

veliká. Po uzavření banky totiž dělá se každodenně summarium, a tu obnáší u stolu karet výhra nebo prohra *obvyčejně* 40.000, kdežto u roulety to přesahuje zřídka 5—6000.

Když se banka „rozbije“, a to se stane velmi zřídka — zde se to stalo naposledy asi před 5 roky a sice rozbil ji tenkrát jakýsi hr. Šuvalov výhrou 120.000 fr., jenž ale odjel nevim zdali do Visbađenu aneb do Homburku a tam zase vše do posledního krejcaru nechal — přeruší se hraní na 10 minut, sluhové přinesou z protějšího „bureau de banque“ nový základ a za čtvrt hodiny se hraje zase, jako by se nebylo nic přihodilo. —

Enže má svou plynárnu, všechny veřejné místnosti jsou plynem osvětleny, jenom herna ne. V hernách svítí se vždy olejem a to z té jednoduché příčiny, poněvadž by velmi snadno mohla se jedním otočením kohoutku spůsobiti náhlá tma ve všech místnostech, při nížto by umlavení taškáři zcela pohodlně banku vydrancovati mohli.

Podnikatelstvo banky zná své lidi. Potloukát se tu chamraď, že člověk často skutečně s úzkostí sabá po tobolec, zdali ještě nevylítla.

A zvláště letos je jí zde neobyčejně mnoho; povím později o několika kousecích zvláštní nestydatosti. —

Tím jsem vyčerpal zařízení herny; nyní posvítíme si na člověčenstvo, jež se tu oku pozorovatele jeví v úplné duševní nahotě. Jest to někdy velmi nepřijemný obrázek, když člověk zapomene na vše a dá se unésti jednou z nejbídnějších a nejnešťastnějších vášní: hraním.

2. Hráči.

Stál jsem se svým přítelem u jednoho z těch stůlů, na nichž tak mnohý své jmění nechá, a rozprávěli jsme o sázejících. Náhle obrátil se přistárlá paní, jež stála vedle nás, a pravi česky: „Peníze zde vyhrané jsou těžce vydělány; žádný drvoštěp nevystoží pro svůj výdělek tolik strachu, neproleje tolik úzkostlivého potu, jako takový hráč.“

Nehledě ani k tomu, jak příjemně dotkly se nás tak neočekávané, sladké zvuky materštiny, musím přiznati, že poznámka naší krajanky byla velmi trefná. Jeden pobled kolkolem po těch upocených obličejích s vytřeštěným zrakem ukazuje, co děje se asi u vnitř těchto lidí. Úsměvu u stůlů těch zřídka spatříš; zimničným ruměncem tkví na většině tváří, s třesoucí se rukou kladou své peníze na stůl, divoce hledí na kuličku nebo na karty, úzkostlivě počítají zbylé stříbrňáky, probráň-li, a vrhnou se, pakli náhodou vyhráli, na výhru jako divoká šelma na kýženou kořist. Vše odloží se stranou: mírnost, trpělivost ba i slušnost. Člověk svlékne takřka se sebe lidskost, a jen, řekl bych, zvířecí stránky jeho povahy vystupují tu v celé své nahotě.

Takový obraz poskytuje větší část hráčů. Jest to obraz působící na pozorovatele prazvláště: odpuzuje a přece vábí, budi odpor proti nim a přece zároveň také útrpnost. A když pak spatříš někoho, jenž hraje chladně a lhostejně se na ten rej dívá, tu odpočine si zrak tvůj jako na osvěžující oase a již hledíš pokojněji na ty ostatní,

neboť jest ti to mimovolnou útéchou, že nejsou všichni lidé tací jako onino, již nezdají se ani lidmi v pravém toho slova smyslu býti. Jest to nejděčnější pole pro toho, jenž lidi chce poznati tak jak jsou, neboť ne-napadne žádnému, že je pozorován — nemá k tomu času.

Stojím tam někdy 2—3 hodiny, oko mé bloudí s jedné tváře na druhou a éte v nich jako v otevřené knize. Hleďte a pozorujte se mnou.

Hle onen mladý muž. Jest co nejelegantněji oblečen, vlasy jsou pečlivě přičísnuty, tvář úplně lhostejna, levá ruka v kapse a pravá na hromádce zlata. Vsadil právě několik zlaťáků na barvu, karta padne — vyhrál. Croupier přišoupane výhru k sázce a mladík, jako by to ani nepozoroval, nechá tam vše. Znovu padne karta a ani bryou nepohne, když croupier lhostejně celou hromádku shrábne. Sáhne do kapsy, vyndá plnou hrst zlaťáků a vsadí je nepočítané. — Vyhrál. Croupier je spočítá, vyplátí výhru, a všechno zůstane nedotknuto. Diváci okolo napnutě hledí na karty — mladík ani si jich nevsímá, jako by se ho to netýkalo. Trikrát se opakuje výjev tento. Trikrát již vyplátí croupier výhru a z prvoční hromádky stala se hromáda, jež soustřeďuje v sobě zraky všech okolostojících. Jest to již suma mnoha set, a nyní teprv je na mladíkovi vidět jakousi váhavost. Ruka se vztáhne, jako by to shrábnouti chtěla — ale již zase se podepře o stůl a z úst vyplyne mu chladné: „moitié!“ (polovička), první to slovo, jež vůbec pronesl. — Napnutost jest všeobecna, když croupier nyní klade karty — padla — a lhostejně

odpočítá si tento polovici prohrané sumy, lhostejně shrábuje mladík polovici druhou a odchází rovněž lhostejně, pro dnes značně obohacen. —

Pravým opakem tohoto jest protější jeho souseď. Tvář jeví taby dosti pěkné, ale stopy, jež hýřivý život v nich zanechal, mimovolně odpuzují. Oko jest vyvaleno, na lících páli jej ona červeň, jež jest znamením vnitřního rozčilení — sází také vysoko, ale ruka se třese, pysky se chvějí. Výhru shrabuje lhtavě, při prohře počítá zoufale to, co mu ještě zbylo. Jest zde každý den a dnes má neštěstí. Prohrává skoro neustále — teď vráží zajisté zbytek své hotovosti — zase prohrál. V zimničném rozechvění prohlédává kapsy, však nadarmo. Vstane kvapně, jako pitomě pohledne ještě na stůl, pak potácí se ven — kdo ví, bude-li moci své úcty zaplatiti.

Jak nepřijemný jest pohled na takového hráče. — Že mezi hráči jest také hodně dám, rozumí se samo sebou.

Už držím jednu — prosím, pohlédněte na ni blíže. Jest to přistárlá již paní — troufal bych si skoro tvrditi, že stará panna — v modrém, ještě starším hedbávném obleku. Plna udivení hleděla na to množství zlata a stříbra, a prohledla si zvědavě každého, na koho se fortuna usmála. Viděla, jak mnohý vyhrává málo sice, ale často — oč, že ji v okamžiku tom prolétla myšlénka: když může ten vyhráti, proč bys nemohla vyhrát také ty? — A věru sahá do kapsy, teď drží nejmenší sázku, zlatník, v ruce, několikrát již trhla rukou chtějíc vsadit, obrací jej neustále, teď — teď jej tam položila. Krátká

doba nejvyššího napnutí — a nyní přál bych každému vidět ten blažený výraz tváře. Vyhrala druhý zlatník, a okolo úst rozložil se jí radostný úsměv, vítězoslavně ohlíží se okolo sebe — o, tu to asi páli, že nemůže vykřiknout: podívejte se, já jsem vyhrála. Kvapně vezme oba, prohlíží vyhraný se všech stran a již má kuráž. Vsadí zase, ale o běda! První vyhrání z kapsy vyhání — prohraje, strach opanuje tvář, a už ji popadl démon hry. Chce dostat peníze své domů, vsadí zas, opět prohraje, několikrát sáhne do kapsy, nešťěstí ji neopouští — teď konečně odtrhne se s krvácejícím srdcem ode hry, v očích třpytí se slzy a se sklopenou hlavou kráčí ven. Kdo ví, jak měla těch několik zlatých už rozpočteno. Chudák — takové oškubané husy je člověku přece jenom líto. —

Výtknul jsem tyto tři, jež mohou se považovati za základní typy všech bráčů. Ti ostatní jsou jen více méně rozdílné varianty na tato tři themata. —

Že se hraje s podivuhodným štěstím, jakož i s obzvláštním neštěstím, nemusím ani podotýkat. Za mého pobytu zde vyhrál jakýs pruský důstojník 20.000 tolarů. Štěstí, s jakým hrál tento člověk, žádný z croupierů ne-pamatuje. Kankoliv a cokoliv vsadil, vyhrál. Držel někdy barvu jednu 8 až 10krát — pokaždé padla; po jedenácté ji změnil, zase vyhrál; vrátil se k předešlé — vyhrál opět. Věru zdálo se, jako by on, a ne karty, určoval vítězící barvu.

Nedávno byl jsem svědkem, jak mladý člověk započal s třemi zlatáky a skončil za půl hodinky se 4.000

franků výhry. Vstal a šel domů; nejlépe by byl udělal, kdyby byl ihned odejel. Jiný, šedovlasý již pár, pochovil zase znamenitě u roulety; vsázel na tři čísla najednou několik zlatáků a stejným počtem obmyslil také vždy jedno z těch tří čísel. A to, co se stane dosti zřídkka, povedlo se mu v půl hodině čtyřikrát. Ty baličky zlata se mu jen sypaly a když odcházel, musil si příliš obtížnou kapsu rukou přidržovati. —

Ale tak jako tento se vedlo výborně, bylo i jiných — a ti jsou v rozhodné převaze — již prohrávali kde co měli. Jest zde jakýs italský marquis, jenž navštěvuje Emži již po několik let. Hrál dříve náramně, letos toho už nechal, ale 100.000 franků ho to stálo, než přišel k nahlédnutí, že mu ve hře štěstí nepřeje. Zdá se ale za to, že má tím více štěstí v lásce. Jistý ruský kníže, jenž s jakousi vynikající londýnskou kurtisánkou — mimochodem řečeno, andělsky krásným to děvčetem — Emži navštívil, prohrál s ní za malou hodinku 10.000 franků a usmál se pohrdlivě, když jej uhozením vějře k odchodu pobízela.

Uvedl jsem jen tyto dva příklady větší prohry, a zajisté že nikdo z mých čtenářů nebude litovati *takových* obětí zdejší herny. Za to tím větší útrpnosti zasluhují lidé, již tu nechají svůj těžce vydělaný groš. Mnohý snad řekne: dobře jim tak, proč hraji. Ne! Nedivme se, že lidé ti pouštějí se do hry. Oni musí každý krejcar těžce vydělat — přijdou do herny a tu vidí, jak lidé v minutě vyhrávají takových sum. Což divu, že zatouží po takovém lehkém vydělků, že malá výhra je povzbudí

k hrani dalšímu a prohra tím více je rozpaluje, neboť se chytají, jako topící se stěbla, naděje, že dostanou zase snad peníze své domů.

Sluha jistého mi známého šlechtice prohrál 800 zl., kapitál to, o němž shromažďoval 25 roků. Vedle mne stál nedávno člověk, jehož mozolovité ruce ěpěly strojnickým olejem — zlatník sázel za zlatníkem, prohrával bez přestání a odešel pak v stavu politování hodném. Co noci asi se pracoval, než peníze ty vydělal, kolik dětí asi čekalo doma na otcův výdělek, a za chvíli všechno pryč, všechno neodvolatelně ztraceno.

Za vlády dřívější nesměl žádný tuzemec do herny, a od r. 1866 jest herna v neděli a ve svátek zavřena. A to je zařízení velmi praktické. Menší průmyslníci a obchodníci v Koblenci a vůbec v celém okolí Emže jsou úplně na mizině. Cokoliv za týden vydělali, nechali při nedělním výletu ve zdejší herně, a teprv od onoho rozkazu se stav jejich zase trochu, ale pomalu lepší. —

Ku konci tohoto náčrtku podám svým čtenářům za to, že ho přečtli, recept k bezpečné výhře v každé herně. Pochází od zkušeného croupiera a zní: „Kdo chce vyhrát, ať tam nejde.“ Já to ale modifikuji a pravím: „Kdo chce získati, ať tam jde, ale ať nehraje, nýbrž ať spokojí se s pozorováním těch, již hrajou.“

3. Taškáři a darebáci v herně.

Každý bude zajisté toho náhledu, a to všim pravem, že k vyhrávání je potřeba jen štěstí. Já musím

k tomu doložit, že musí mít člověk také kuráž hájiti výhru svou proti — taškářům.

Zmínil jsem se již v jednom z předešlých obrázků, že se letos v herně potlouká všeliká chamraď. Chamraďi té neustále přibývá a čím více jí jest, a čím bližší již konec lázeňské saisony, tím větší též její nestydatost. Jsou to lidé, kteří cestují po hernách, kteří vmísí se mezi sázející obecenstvo a s největší drzostí — nakažení bezpochyby tou všeobecnou německou annexační horečkou — zmocni se výhry, jež se jim zdá nejpríhodnější. Vyberou si takového hráče, který nevypadá dle toho, aby spůsobil proto veliký škandál, a pro všechny případy mají naproti nebo vedle sebe „pány, již mohou dosvědčiti, že oni vsadili“. Co má pak pořádný člověk dělat? Obyčejně mlčí, když se byl nadarmo k svému hlásil, anebo dělá rámus, avšak obyčejně také bez úspěchu. Croupier pokrčí chladně rameny — on výhru vyplatil, kdo ji vzal, do toho mu nic není. Arci, při obzvláště velikých sázkách se to asi nepříhodí, ale za to tím častěji při menších.

Často vyzrajou tací chlapi také na banku. Shrábnou kvapně svou výhru a nechají sázku stát; když pak croupier je hotov s vyplacením těch ostatních, tážou se uražení, kdy oni přijdou na řadu. Croupier se dovolává, že již vyplatil, dotýčná osobnost odporuje, ochotný pan souseď se ho vřele ujímá a croupier, aby se vyhnul škandálu a aby se hra nezdržovala, vyplatí raději výhru ještě jednou. Právilo se mi, že se může denně počítat hezká sumička na takovou dvojitou výplatu.

Ve velkých rozměrech „pracoval“ takto vloni jakýs mladý pán. Sázký dějou se jen ve stříbře nebo ve zlatě a jen v posledním okamžiku, když již nezbyvá času k proměnění peněz, může se tam hoditi také papír. Co učinil onen nadějný mladík? Sázel na tucty, jež, jak jsem byl pravil, nalezají se na konci stolu, v posledním okamžiku papírový tolar a použil momentu toho, kdy všechny zraky byly obráceny na kuličku, předpokládaje, že padla příznivě, k tomu, že se zvláštní obratností podstrčil pod onen tolar bankovku stotolarovou. Překvapení croupierovo lze si pomyslet; ale musel mlčeti a vyplatit dvě stě a dva tolary. Teprv když se to po druhé opakovalo, dali si lépe na něho pozor a ejhle, najednou ho omrzelo hrani.

Ale kousek skutečně genialní nestydatosti přihodil se nedávno. Jakýs Francouz hodil zlaták na druhou stranu. Sotva dopadl, popadl ho jeden z nejbližše stojících a hodil croupierovi, žádaje za něj drobné. Tento mu proměnil, on strčí peníze do kapsy a počne sázet.

Francouz stál tu jako omámen. „C'est à moi, monsieur, c'est à moi,“*) rozkřikl se pojednou.

Onen si toho ani nevšimnul.

Francouz popadl vidlici a štouchnul jej přes stůl: „Monsieur, c'est à moi.“

„Co chcete?“ obořil se na něho hrubě v sprostě němčině štouchnutý.

„Mon napoleon, monsieur.“

*) To náleží mně.

„U všech dáblů, nežvaňte francouzsky, když tomu nerozumím,“ zněla ještě příkřejší odpověď.

Francouz počal mu v lámané němčině vykládat, oč se jedná.

Ale tu jste toho Němce měli vidět. Počal házeti „šejdři, šibaly, podvodníky“ atd., křičel, že to byl jeho zlaták a nenechal ubohého Francouze ani k slovu přijít. A co bylo konec písničky? Francouzovi vyplatili ještě jednou jeho zlaták a toho darebáka vedli sluhové s připomenutím, aby se tam víckrát neukáزال.

Jiná špekulace jest tato. Se slzami v očích a s velikým lamentem přijde ženština do kanceláře banky a počne nařikati, že prohrála své peníze na cestu, a že se nemůže vrátit domů.

„Kam pak chcete jet?“ táže se jí ředitel.

„Ach, prosím, do Královce.“

„A kolik potřebujete?“

„Ach, prosím, 25 tolarů.“

„Blázníte? — Tolik vám dát nemohu.“ Teď začnou smlouvat. S 5 začnou, ředitel přidává, ona slevuje a tak se obvyčejně, je-li město to vzdálené — a jiné se nevybere — sejdou na desíti. Ředitel jí je dá, ona poděkuje, za dvetma utírajíc slzy vítězoslavně se usměje, jde na dráhu a nechá se dovézti za 3 groše třeba do Schaumburku, kde už bydlí od svého narození. —

Je-li těch, již berou peníze se stolu, dost, jest ještě více těch, již přímo v cizích kapsách hledají

tobolky. A k takovým věcem je arci herna, kde každý jen na ten zkázo- a spásonosný stůl hledí, velmi přihodna. Mají v tom ohledu výbornou organisaci. Jeden ji vytáhne, dá ji druhému, ten odevzdá ji třetímu, jenž s ní kvapně zmizí, a často je tobolka už bůh ví kde, když majitel se počne po ní shánět. Co je pak platno prohlédávati podezřelá individua? Zloděj se ti nabízí třeba sám, abys prohlédl jeho kapsy, a ty musíš ho ke všemu žádat za odpuštění. A jest to zajisté velmi nepřijemné, když člověku vytáhnou tobolku ku př. s 9.000 franky, jako se to stalo jednomu Maďarovi, jenž od té doby se zašpendlenou kapsou chodí. Chudák! Našinec takového strachu nezakusí.

Ale často se stane, že ozve se pojednou hlas:

„Komu patří tato tobolka?“ „Mně!“ hlásí se někdo.

„Co je v ní?“

Ten někdo se zapýří, váhá trochu, ale musí s tím přece ven: „Papirovy tolar, recepis, účet od ševce a klíček na hodinky.“ Veškeré obecnstvo spustí ho-merický smích, „poctivý nálezce“ se přesvědčí, podá mu ji, přijme pyšně poděkování a hledí potupně za utíkajícím majitelem, pro jehož mizernou tobolku se byl vydal nadarmo v nebezpečí.

Nežtídká se také přihodí, že přisedne k stolu dáma. Že přisedne právě k člověku, jenž dle svého sázení zdá se býti při penězích, je rozumí se pouhá náhoda. Sází velmi opatrně, prohodí něco k svému sousedu, on odpoví, za chvíli je rozprávačka v proudu

a již baví se mezi hrou tak příjemně, že si nevšimne, když vedle něho sedící hráč ho několikrát — jak už to jinak v té tlačenici být nemůže — loktem šouchne a za nedlouho se vzdá. On baví se a hraje dále, pojednou sáhne po tobolce — kapsa prázdná. Veliký povyk, rozumí se; dáma plna zoufalosti, že její vinou o ni přišel, táže se mnoho-li tam měl, a nemůže se ani utížit, když se doví, že tam byla suma větší. Žádá ho nesčíslněkrát za odpuštění, vsadí ještě několikrát — ale je k tomu příliš rozčillena, dostává závrať, musí ven na čerstvý vzduch. Pomalu kráčí domů — a proč by nešla pomalu? Kolik v tobolce je, ví, pan kolega ji nemůže tedy ošidit. —

Jest to vybraná sbírka lidí v takových světových lázních. Dobrodružové a dobrodružky mají tu nejširší pole své blahodárné činnosti — a je ještě mnoho hloupých lidí na světě, kteří jim jdou na lep. Každá saisona má své mrtvé, těžce a lehce raněné. —

Promluvil jsem nyní o všeobecném životě lázeňském, pozdržel jsem se u herny, u toho takřka nejvnitřnějšího centra života lázeňského, a nezbyvá, než abychom si prohlédli též některá individua. Nebude jich mnoho, ale ujišťuji již napřed, že je mnoho *takových*.

A nyní může každý, poznav podstatu herny do podrobná, přemýšletí o otázce, je-li to dobré, že buď douho roku dokončí všechny německé herny svůj přičinlivý život. Nechci činiti žádného nátlaku na úsudek číkoliv, ale podotýkám jenom k důvodu nejhlavnějšímu *proti* zrušení, že totiž pak pokvetou herny

tajné, což je stokrát horší, zcela jednoduše: do tajných heren nenalezne tak snadno přístupu třída chudší, a těm, již takové ústavy vypátrat dovedou, to neškodí, když se trochu spálí. Kdo chce kam, pomozme mu tam. —

Či nemám pravdu? —

VII.

Lázeňské typy.

I. „Mylord“ a „mylady.“

Haf! haf! haf! —

Ký kozel toho psa bere, že dělá takový rámus? Zjistě že ho někdo dráždí. — Ohlížím se v onu stranu, odkud štěkot přichází, štěkot to tak silný, že obracel na se všeobecnou pozornost lázeňských hostů, kteří byli rádi, že „slyší zas něco, co tam člověk tak snadno neslyší.“

V postranním stromořadí stál velký pes a na-proti němu jakýs pán. Psa opatřeného košíkem marně usiloval odvléci malý lokaj, ne o mnoho vyšší, a že se psu nechťelo, nebyl žádný div. Onen pán dorážel hůlkou svou velmi obratně na rozvzteklené zvíře a zasmál se vždy hlasitě, kdykoliv psa trefil.

Vedle pána stála mladá dáma a smála se také. Nevšimli si obecně, jež se počalo okolo nich hromadit, nedbali hrubostí upoceného lokaje — on dráždil dál, a oba se smáli vždy víc a více.

Nevím, kdy by je to bylo omrzelo, snad ne tak hned, ale v tom již přistoupil policejní strážník a — našinec by byl s to myslet, že toho poštiváčka sebral? Hahaha! chyba lávky — přistoupil k lokajovi, jenž chytil nyní psa za nákrčník, a opět se o zadní tělo psovo, oběma rukama počal jej strkat za tahajícím lokajem, a to s takovým úspěchem, že za chvíli všichni tři zmizeli.

Pán i dáma hleděli za nimi v srdečném smíchu; pak šli dále. —

Byl to nápadný párek. On oblečen velmi elegantně — ona v samém hedbáví. Obličej jeho byl hezký, ale zhyřalý. Tvář její více zajímavá než hezka: bílá jako sníh s jemným růžovým nádechem — což obě arci mohlo býti zásluhou líčidla — vlasy jako len s leskem začervenalým, oči velké, modré. Oblek její velmi nápadný sice, ale vkusný.

Avšak počínání si obou bylo stejně sprosté. Mluvili zcela hlasitě, potáčeli se takřka s jedné strany na druhou, kde jaký pes se naskytnul, rozehnal se za ním on, a dáma stála hledíc na to a popadajíc se smíchy za boky. —

Kdo je to? Kdo je to? — šla otázka z jedné úst do druhých.

Nikdo nevěděl. Jen rozličnými kusými zprávami a důkladným pátráním vyšlo na jevo, že jest to jakýs anglický párek, jenž včera pozdě na večer byl přijel.

Šel jsem ještě chvíli za nimi. „Mylord“ svědomitě se rozběhl za každým psem, nestaraje se nic

o dotýčné majitele, kteří obledem na překvapující jeho držost a bezohlednost ani si netroufali svých miláčků se ujmouti.

Náhle zastavil. Zapísknul, zakývnul, a okolojdoucí muž s osedlaným oslem se kvapně přiblížil. Osel zůstal státi tak, že by byla musela „mylady“, chtějíc na něj vyléztí, vystoupit ze stromořadí na dlažbu.

„Obráťte osla sem,“ poroučel mylord v lámané němčině.

„Hiho!“ pobídnul muž osla.

Osel se ani nepohnul.

„Goddam, půjdeš?“ zaklel mylord a pustil svou hůlku, přitlačiv trochu, na zpuupná záda oslova, pokud jich sedlo nezakrývalo. Osel uskočil ještě dále.

„Cože, ty nechceš?“ rozkřikl se mylord rozhorlen a odhodiv hůlku chytil osla za ocas, oštěl se silně nohama o zem a počal jej tahati k mylady. Osel, nemenně tvrdohlav než mylord, oštěl taktéž svá kopytka, a ihned tu bylo dosti obecenstva, jež se smíchem hledělo na zápas těch dvou — či chci říci toho osla s člověkem. Mylord křel a osel stříhal ušima. Náhle oslovi uklouzla noha, mylady vykřikla — mylord ležel na zádech a na mylordu osel.

Osel byl ihned zase na nohou; ale mylord, vpadnuv do hlasitého smíchu okolo stojících, zdvihnul se do polou a zůstal na zemi sedět.

„Neudělal jste si nic?“ tázala se mylady.

„Nic. — Ale teď, prosím, vylezte.“

Mylady vyboupla se v sedlo, mylord chytil ubohého osla za ocas, vodič její popohnal, osel pokročil v před a pomohl taktó zase mylordovi na nohy, čímž dřívější svou vinu aspoň částečně napravil.

Tak se táhli ulicemi. Napřed vodič, pak osel s mylady a za nimi mylord, hůlkou svou poháněje ubohého čtvernohého filosofa.

O jak to vše bylo mylady k smíchu. —

Navštíviv odpoledne bernu, nalezl jsem tam mylorda i mylady. Mylord seděl s hlavou o ruce opřenou a dřímal; mylady majíc před sebou hromádku zlata hrála. Házela těmi lousidory jako krejčary — vyhrávala a smála se, prohrávala a smála se také. Když neměla před sebou nic více, hrábla zase se smíchem mylordovi do — kapsy, jenž, z drímoty své taktó vždy vyrušen, pln strachu vyřeštil na ni zrak, ale uslyšev její smích, s mdlým úsměvem zase zavřel oči.

Hrála již hodně dlouho a počala prohrávat. Byla sáhla milordovi několikráte do kapsy; nyní učinila tak zase a smála se ještě více, když tam nic více nenalezla.

„Kde pak máte zlato? Chci hrát!“ volala čtveračivě.

Mylord počal pomalu prohrabávati kapsy, dlouho nadarmo. Konečně vytáhnul tobolku a podal jí mylady.

Se smíchem jí přijala a se smíchem jí vyprázdnila. Prázdnuv mu jí zase se smíchem vrátila a se smíchem prohrála celý obsah. Se smíchem pak pohlížela na hru ostatních, vzala jej na to pod páží a se smíchem s ním odešla.

Ta žena byla zosobněný smích. —

Druhého dne mne navštívil časně z rána můj domáci pán, mladý to muž, jemuž jsem byl včera večer o mylordovi a o mylady vypravoval.

„Přicházím vám povědět zajímavou novinku.“

„A ta jest?“ tázal jsem se.

„Zdejší policejní komisař vydělal si sto liber sterlingů. Váš „mylord“ byl dnes následkem telegramu zatknut — jest to kasír, jenž vydal se bez vědomí svého principála na cesty, zapomenuv odevzdati kasu.“

Zůstal jsem jako omámen.

„A proto si vyjel do Emže, a proto tak veřejně vystupoval?“

„Co utekl, nevyšel ještě ze šampaňské opice a ta ho, jak se zdá, trochu popletla. Policie jej musela uložit na divan.“

„A mylady?“

„Mylady!“ usmál se můj domácí pohrdlivě. „Chytila se ho kdesi na cestě a nespustila se ho více.“

„Aj, aj, aj!“

„Ach pravda, jen si pomyslete, včera mu prohrála poslední zbytek zpronevěřených peněz, tak že nemohl býti ani hotel zaplacen.“ —

To byl tedy rub mylorda. Ubobá mylady. Ale ne ubobá; jsem přesvědčen, že se rozloučila s mylordem také se smíchem.

2. Jak se vrány chytají.

V elegantních místnostech jednoho z nejřednějších hostinců v Emži seděl mladý muž. Přšelo, a proto

vyhledal místnost krytou. Pojednou objevila se na točících schodech, jež vedou k salonům prvního poschodí, dáma, provázena komornou. Vezmi do ruky „Journal amusant“, nebo třeba i některý franc. modní časopis, a máš ji před sebou, a to tím spíše, any obrázky ty mají obyčejně také velmi hezké tváře. Kráčela po schodech dolů, povyzdvihla si šaty, a ta nejkrásnější nožka objevila se zrakům mladého muže. Že nepatří k nožce pouze šlapadlo až po kotníky, rozumí se samo sebou.

Sestoupila a na nikoho nepohlednuvši vyšla ven; přešla rychle do blízkého krytého bazaru, jenž bidně zastupuje krytou kolonadu, a počala se tu procházeti, může-li se procházením nazývat namahavé mačkání se lidmi.

Nebyla ani ještě vyšla ze dveří a již měl mladý muž, jehož pozornost na se byla obrátila, také zapláceno, a spěchal za ní.

Nedivme se tomu. Vždyť všechny zraky obracely se k ní a elegantní a přece skromné vystupování její vyloudilo i dámám pochvalné poznámky. Na krku visel těžký zlatý řetěz s velikým medailonem, v těch jemných ouškách blyškaly se drahé kameny, na pravé ruce velký náramek a při tom všem hleděly oči její tak nevinně na každého, že i mnohý starší pán za ní se ohlédl.

A byly to oči! Byly jako uhel zespod doutnající, z něbož jiskry počínají sršeti.

Šel několikrát okolo ní a vždy pohlédl na něj právě tak lhostejně jako na ostatní. Avšak ne, právě nyní podívala se na něj trochu jinak, tak — jak bych to měl říci — inu tak, že mu bylo najednou, jako by se byl dotknul pracujícího elektrického stroje.

Nebo se snad mýlil? Ne, nemýlil se, neboť nyní pohlédl na něj zase právě tak. Jak mu tlouklo srdce!

Přestalo zatím pršet, sklepníci otírali rychle mokré stoly a stoličky, a za chvíli byla zahrada u baru plná lidí. I naše kráska usedla k jednomu stolu s komornou a pila kávu.

Příklad účinkuje: mladý muž usedl nedaleko a pil také kávu. Pil — totě k smíchu. Káva stála na stole a on hleděl ulovit zase takový pohled jako první. Avšak nadarmo. Buďto její opravdu neviděla aneb stavěla se jen tak — zkrátka, hleděla na všechny strany, jenom k němu ne.

Mladý muž skřípal zuby. „Mýlil jsem se přec,“ zabrumlal mrzutě.

Nyní se ohlédl, jako by někoho hledala.

„Garçon, platit!“ vykřiknul mladý muž vztekle. Dáma kvapně pohlédla v stranu, odkud vykřiknutí přicházelo — zraky obou se setkaly zase. O, jaký to byl pohled. Hleděla na něj radostně, jako by chtěla říci: konečně jsem tě našla; hleděla na něj toužebně, jako by na jevo mu dala chtít, jak ji to těší; hleděla na něj vyzývavě, jak by pověděti chtěla, že by její ráda seznala.

Mladý muž pojednou nevěděl proč sklepníka byl volal, když tento přiběhl. Ale vzpomněl si záhy, neboť dáma nyní kvapně vstala a zaplaťvši odešla. Odešla a ani se neohlédla.

Šla do širokého stromořadí a živě rozprávěla s komornou. Lidí tu nebylo mnoho; bylo po dešti a na ten jsou emzíti pacienti velmi choulostívi.

Na konci stromořadí poslala komornou pryč. Uvolnila krok a vrátila se.

Mladý muž šel okolo ní — zase tentýž pohled. Vrátil se, předešel a šel opět naproti — v tom pustila dáma slunečník. Jako bleskem shýbnul se po něm, nejšladší úsměv jej odměnil a potěkování její znělo mu jako nebeská hudba.

Podivno, jak nesmělým jej udělal neočekávaný okamžik tento. Uklonil se, sejmul klobouk a pln rozpaků chtěl jíti dále.

„Kuráž, pane,“ zašeptala pojednou dáma, zakrývajíce si šátkem ústa.

To bylo něco pro něj. „Madame,“ pravil zajíkávě, „smím vám nabídnouti svých služeb?“

„O pane, jak jste laskav,“ odvětila dáma rozkošně se usmívajíc. „A což, vezmu-li vás za slovo?“

„Učinite mne nejšťastnějším člověkem.“

„Nuže dobře. — Jen si pomyslete, pane, ráno jsem přijela a nemám posud bytu. Vše je přeplněno, nikde nic k dostání.“

„Madame, je-li vám líbo, pojďme hledat.“

„Smím tak učiniti?“

„Madame, vy smíte všecko.“

Pohlédla na něj pátravě a zamlčela se na chvíli, hledíc zamýšleně před sebe. Pak pravila: „Poslala jsem komornou napřed — pojďte za ní.“

Šli a rozprávka přišla brzy do proudu. Mluvili o Emži, o společnosti atd., a pojednou prohodila dáma jako náhodou slova: „můj manžel“.

„Váš manžel vás nedoprovodil, madame?“ tázal se kvapně mladý muž.

„Můj manžel? — Ne,“ odvětila dáma a upřela své oči na něj s výrazem bolesti.

„Zdá se, madame, že se vás otázka má nelibě dotkla. Odpusťte, prosím, je-li tomu tak.“

„Ach, pane, nezmínujte se mi o něm. Mám manželka a přece ho nemám, jsem vdána a přece bez muže.“

„Jak tomu mám rozumět, madame?“

„Pane,“ odvětila dáma tónem co nejsrdčejším, „vy jste obrátil na sebe mou pozornost ani ne tak svým příjemným zevnějškem“ — mladý muž se začervenel, když při těchto slovech dáma ohnivě jej změřila — „jako spíše upřímaností a srdečností své tváře. Jest mi ve vaší společnosti jako ve společnosti starého známého — ach ano, vám mohu povědit, co jsem již zakusila, co na mně provinil tvor druhu vašeho.“

Podávala mu ruku, již on vášnivě přitisknul ke rtům.

„Bylo nás mnoho dětí, a já mezi nimi nejmladší. Sotva mi bylo šestnáct roků, provdali mne. Dali mi pěkné jmění, můj manžel mi ponechal úplnou volnost

v jednání, a já užívala plnou mírou života, o němž jsem co dříve neměla ani zdání. Měla jsem přítelkyni, již jsem milovala jako sebe samu, a kterouž předvedla jsem svému manželovi, prosíc jej, aby ji miloval co mou sestru. Přijal ji laskavě, ale netrvalo to dlouho. Pojednou stal se k ni chladným a dával mi všemožně znáti, že by si přál, abych se jí vzdala. Důvodů neměl a také jsem se po nich neptala, neboť jsem nepovažovala za hodno sebe, k takovým žádostem odpovédít. Tu jednoho rána odstoval a sice náhodou v tentýž čas, kdy odebrala se přítelkyně má na venek. Z počátku jsem dostala několik listů od obou, později přestaly, neboť jsem neměla také času na ně odpovídat. Tu pojednou, pane“ — hlas její se nyní třásl — „dostanu z nového světa zprávu, že manžel můj s přítelkyní mou šťastně dorazili do Nového Yorku a že mne dávají srdečně pozdravovat.“

„On vás opustil, vás, takového anděla?“ zvolal mladý muž.

„Což jeho nebylo škoda, ale celé jmění mé vzal s sebou. Šťěstí, že rodiče, ti dobří rodiče, mne vzali zase k sobě a že nedají svému nešťastnému dítěti ránu tu cftit.“

„Madame, jak mohl *vám* naproti tak jednat?“

„Jednal tak a na tom dost.“

„Salon a dva pokoje, madame,“ hlásila komorná, „jsou v tomto domě k pronajmutí.“

„Dovolte, pane,“ omlouvala se dáma, „abych se na ně podívala.“ —

*

O jak mu bylo, když stál nyní samotěn venku. Počalo se již šeriti — on cítil posud, jak mu byla tiskla ruku, viděl před sebou ten bolný výraz její libezné tváře, a bylo mu jí tak líto, tak, že by byl býval hotov ihned nahraditi jí, co ztratila. Nemluvil s ní mnoho, viděl ji dnes poprvé, a přece cítil, že se mu za ten krátký čas velmi zalíbila, ano, velmi! —

Již se vracela.

„Jen si pomyslete,“ pravila potupně, „domácí pán nemohl mi ani dodati na stotolarovou bankovku, když jsem chtěla zaplatit byt na tři neděle napřed.“

„Smím vám snad sám posloužit?“

„Ne, děkuji, je lépe neměnit, neboť ty peníze plynou pak jako voda.“

„Madame, kdybych vám směl prozatím nabídnout menší bankovku,“ opovážil se mladý muž pln strachu prohoditi.

„Jste velmi laskav — nevím ani, smím-li to přijmout — nu ale, chci vám dát důkaz důvěry, prosím, zapůjčte mi padesátku, půjdeme pak beztoho k bance a tam proměním.“

Pln radosti podal jí žádanou bankovku, ona zavolala služku a poslala ji s bankovkou do domu. —

Šli do banky rozprávějce o manželi — o manželství — o základech manželství, a již byli u lásky.

Šťastný člověk, ten mladý muž. Nebudu líčiti, co vše si povídali, jen to podotknu, že právě než vstoupili do sálu, pravila dáma tisknouc mu ruku: „Dnes poprvé nelituji, že mne muž můj opustil.“

„Madame, váš šátek,“ ozvala se v tom komorná podávajíc ji ho.

„Děkuji.“

Vešli a chystali se k hraní. Ale podivno, pojednou vyndala dáma 50tolarovou bankovku, když si byla dříve se šátkem skoro až nápadně hrála, a zaseptala plna překvapení: „Aj hle, já měla drobných — ale tu nedostanete, tu věnuji hře.“

A hrála, hrála a bytost její pojednou jako by byla vyměněna. Žádostivě hleděla na ty houfy zlata, toužebně patřila za svými toлары — nadarmo, brzy bylo vše ztraceno.

„Snad budu mít s vypůjčenými penězi větší štěstí,“ obrátila se k svému rytíři. „Chcete být tak laskav?“

Trochu váhavě podal jí tobolku. Popadla ji chytivě a hrála zase. Avšak neštěstí ji neopustilo. As za půl hodiny vracela mu tobolku prázdnou.

„Pane, odpusťte,“ pravila s libezným úsměvem.

„Mladý muž zbledl. „Madame, prohrála jste celou mou hotovost, 800 tolarů.“

„Celou vaši hotovost? — Odpusťte, pane, musím vyhledat svou komornou.“ Vstala a pohrdlivě jej změtivši odešla pyšně ze sálu.

Jako zničen hleděl za ní mladý muž. Přejel si rukou čelo, hleděl chvíli před sebe jako bez duše, pak kvapně vstal a vyšel do temné noci.

Druhého dne zaplatil své účty a odejel domů, ale bez toho krásného brillantového prstenu na malíčku, jenž hezkou ruku jeho tak zdobil.

A ona dáma? Ta vypravovala následujícího večera jinému pánovi, že má starého muže, jenž se nachází právě v mořských lázních.

3. Dcery svého otce.

Objeví-li se někde starý pán, nevšimne si toho nikdo, třeba by vypadal i velmi přívětivě a důstojně a měl v knoflíkové direce rádovou pásku. Má-li ale po každé straně rozkošné děvčátko, buď pak zajisté všichni tři všeobecnou pozornost.

Jednoho večera objevil se na promenádě takový trojlístek. Jak starý pán vypadal, nebudu vypisovat, poněvadž nikdo asi o to nestojí. Ale u děvčátek se můžeme zastavit. Byly patrně sestry — stejně veliké, oči černé, vlasy červené, pleť bílá, zoubky jako mallowané, k tomu velmi vkusný oblek a pohybování vskutku bezvadné. Každý se za nimi ohlédl, mnozí zůstávali stát, každý se obdivoval, nikdo nemohl najít nějaké vady.

Bylo to lámání hlavy, kdo by as byli, neboť že starý pán je bezpochyby otcem obou dám, všečtečným „pacientům“ nedostačilo.

Když se šřilo, odebrali se všichni tři domů, následování z daleka několika mladými pány. Vešli do úpravné villy a zmizeli, aniž by se byl někdo z nich ohlédl.

Ale nyní nastala domácímu pánu, jenž před domem sedě noviny četl, tuhá práce. Každý z oněch,

kteří byli šli za nimi, přistoupil k němu a tázal se zdvořile, kdo jsou ti nájemníci, již právě byli vešli? Z počátku odpovídal také zdvořile; když ale řada zvědavých nepřestávala, a on neustále musel odpovídat, zdvihnul se rozhněván a zmizel v domě.

V prvním poschodí zatím pohybovaly se lehounce opony ve dvou oknech. Chtěl bych na to přísáhat, že starý pán a jeho dcery ukřivaly se za nimi hledíce pokradmu ven.

Pán ze Sternecků — tak se jmenoval starý pán — stal se velmi hledanou osobou. Kdykoliv objevil se sám, a to se stávalo obyčejně ráno, bylo vždy několik mladíků při ruce, kteří na příležitost číhali, jak by se mu přiblížili. A takových příležitostí naskytlo se velmi mnoho. Pán ze Sternecků ku př. vyňal doutník, uříznul špičku a ohlížel se skoumavě, kde by si zapálil. Ihned byl někdo po ruce, jenž mu podával ohně. A jaké neštěstí se při tom pánu ze Sternecků obyčejně přihodilo; porouchal skoro vždy podaný doutník, žádal zdvořile za odpuštění, zahodil ho a nabízel ihned své pravé havanské. Ty byly s radostí přijaty a první krok k známosti tak učiněn.

Aneb se naskytlá příležitost taková u banky. Přišel a již mu nabízel někdo stolič. Sedl, prohodil něco, za chvíli byla rozpráva již zapředená a pán ze Sternecků měl zase o několik známých více.

Kdo zná tatínka, nemá již daleko k známosti s dcerami. U pramene je vždy nepřijemná tlačénice, dáma nemůže se tam takřka ani odvážit. Má se snad

otec, takový starý pán, pustiti do tlačenice? Chraň bůh, nač má tolik známých mladiků? Již jsou při ruce, on je představí dcerušká, dcerušky s libezným úsměvem podají své skleničky, a uboží pacient! Co tu lítá šteleč k vůli těm dvěma skleničkám!

Jako byly obě sestry dříve chladny a odměřeny, nevěšimajice si na proměně nikoho, tak přivítivy jsou nyní. Dříve šli všichni vedle sebe; teď jde na před slečna Marietta, po každé straně rytíř, za ní slečna Charlotta detto s dvěma rytíři a vzađu pán ze Sternecků ve společnosti dvou méně šťastných, kteří obětují přítomnost nadějším v budoucnost. —

Bylo to závistí se strany veškerého mužského pohlaví, když se takto procházeli; ještě více ale, když jednoho dne brala se celá společnost na oslech do okolí Emže. Nejšťastnější byli oni mladí pánové. Mohli pomáhati dámám na osly a s oslů, mohli podati své rámě, lezlo-li se na některou věž na okolních vrších k vůli vyhlídce, bylo tu vůbec příležitosti k nesčíslným malým službám galantnosti, při nichž bylo takřka nutnosti stisknouti ruku aneb přituliti se k dámám.

Pán ze Sternecků znal skoro každého v Emži. Ale podivná náhoda, lidé, s nimiž se byl seznámil, byli vesměs synkové bohatých rodin. Jiný marně se ucházel o jeho přízeň. —

„Pán ze Sternecků dovoluje si zváti pro dnešní večer pana N. N. na sklenici čaje,“ znělo pozvání, jehož se dostalo všem přátelům páně Sterneckovým druhého dne po výletu na oslech.

O jak byl jim ten den dlouhý; mysleli, že neskončí se nikdy, a jak krátký byl jim zas večer. Pil se čaj, kouřily se jemné havanské — dámy kouřily také — pak přišlo víno a to muselo téci proudem, neboť se pilo každou chvíli na něčí zdraví.

„Pánové,“ zvolal náhle hostitel, „jsem u výborném rozmaru; nesmím si ho ale pokazit odepíráním si toho, čemu jsem již po dlouhý čas zvyklý.“

„To jest? to jest?“

„Hraju každodenně se svými dcerami v karty — jste uctivě pozváni.“

„Sem s kartami!“

Marietta podala otci karty, tento počal rozdávat a již byla hra v proudu. Mezitím prázni se sklenice, se sléčnami vyměňovány ohnivě pohledy, na hru nedávalo se pozor, a přece měl skoro každý z mladých lidí na konec větší nebo menší výhru.

„Pánové, zítra čekám revanche,“ smál se pán ze Sternecků přivítivě, když jim na rozloučenou ruku tisknul.

A což dcerušky! Každý z oněch šťastných dostal nějaké znamení přízně, každý byl pln nejkrásnějších nadějí. —

Sotva se za nimi zavřely dvěře, sestoupil se otec s dcerami. S úsměvem ukázal na dvěře.

„Ti jsou naši,“ zvolal, mna si ruce.

Děvčata spustila hlasitý smích. „S tělem s duší.“

„Dosaďadní vydání naše i s dnešní obligatní první prohou obnaší osmdesát tolarů, zejtra musí být nejméně pateronásobná suma doma.“

A venku zatím vyprávěli si mladici, jak je to mrzí, že svého charmantního hostitele ještě obehralí! —

Každodenně byla nyní večerní zábava u pána ze Sternecků. Zábavy byly všechny stejné: zajímavé, veselé, víno teklo v proudech, ale nikdo si už nestýskal, že „charmantního hostitele“ obehral.

A jak by to bylo možné? Stál, na němž se hrálo, byl mramorový, dcerušky sedíce mezi pány měly rozumí se volnost nahlédnouti jim v karty, a významné pohledy a pohyby rukou, jichž si vínem a snad i láskou rozčilení hráči ani nevsímali, měly zajisté svůj účel.

Velice spokojen počítal otec s dcerami každého večera výhru a z počátku lhostejně, později ale již se zachmuřeným čelem mladici svou prohru. Nejdříve psali domů o peníze, pak najednou nezdály se jim ty večerní zábavy už tak zábavnými, Emže se jim znelíbila, a po několika týdnech stál tu otec s dcerami sám. Byli sami, ale přece se usmívali; nikdo je nedoprovázal na dráhu, a přece jich to nermoutilo.

„Děti, letos byly dobré žně,“ pravil pán ze Sternecků, přotahuje se v coupé první třídy; „musíme dát na mši, aby se nám darilo ve Visbadenu také tak.“ —

„Děti!“ — Myslíte, že to byly jeho dcery? — Já ne! — —

4. K vůli krásným ručkám.

„Toť jsou roztomilí koniči.“

„A jak krásný kočárek.“

„Sluší jí to řízení koní znamenitě.“

„Neumí to ještě, drží uzdu příliš silně.“

„Kdo by si pomyslí, že ty malé ručky mají takovou sílu.“

Tak a podobně volalo procházející se obecenstvo, ohlízejíc se za povozem, jenž po několik dní již objevoval se vždy ráno a odpoledne v ulicích emžských. A věru byl to povoz v každém ohledu zajímavý. Malý, ale co možná nejelegantnější kočárek tažen byl dvěma jak mléko bílymi pony, Islandáky, jichž hřívy přistříhnuty byly tak, že tvořily na krásném jich krku rozčepeřený hřeben, kdežto husté a jako hedbáv lesknoucí se ohony splývaly až na zem.

V kočárku seděla dáma a řídila koně vlastnoručně. Řídila? Ne. Zdržovala je vlastně, přitahujíc tak těsně úzdu, že bujni koniči každou chvíli vzpínajíce se na zadní nohy stát zůstávali, a dříve se nehnuli z místa, až mladý livrejovaný sluha vzađu sedící seskočil a je popovědl. Pak běželi několik kroků, znovu počali se vzpínati, sluha zase musel seskočit, a to se opakovalo každých 30—40 kroků po celou projíždku.

A ženský svět hledě na to pravival: „Neumí to ještě“, kdežto svět mužský se při tom jen obdivoval síle těch malých ruček.

Z této poznámky pozná laskavý čtenář zajisté ihned, že dáma řídící koně byla velmi hezká. Nebylo to sice již žádné poupě, ale byla to květina plně rozkvětá, vlastně co nejlínější rozkvětá, květina to, jež vábí svým zevnějškem a omamuje takřka svou vůní, ale zároveň tušit nechává, že nebude snad již dlouho *tučt* vábiti, a *tučt* omamováti. Velmi jemný obličej vroubený světlým bohatým vlasem, rozhlížel se usmívaně a ruce držící otěže činily to tak rozkošným spůsobem, že zraky zvědavých s obličejem mimovolně na ně padaly.

A proč by neměla mít markýzka krásné ruce? Je-li dáma markýzkou, nebo něčím podobným, jest to její povinnost, a nemá-li jich, vykládá se jí to velice ve zlé. A ty ruce byly její pýchou. Podlouhlé, úzké a barvy tak nevýslovně jemné a bělostné, že každý, kdo je viděl, hotov byl přísáhat, že neviděl nikdy podobných. Každý ale přece ne. Přítelkyně paní markýzky to sice také připouštěly, ale v duchu plny závisi a vzteku nepovažovaly barvu jich za dílo přírody, nýbrž za výtvor umění. O, co by byly daly za to, kdyby to byly mohly dokázat.

Markýzka — jež mimochodem řečeno velmi zřídka objevovala se veřejně po boku markýzově — spatřila na jedné ze svých vyjížděk jakousi svou přítelkyni. Zaměřila k ní a zastavila.

„Jak se máte, má drahá?“ tázala se.

„Špatně dnes,“ zněla odpověď, ale oči přítelkyně zářily tak zvláštním radostným ohněm a výraz obličje

byl tak poutelný, že by byla markýzka spíše opačnou odpověď očekávala.

„Můj bože, co se vám přihodilo?“ a hodivši otěže sluhovi seskočila s kočárku.

„Má drahá, vy víte, jak vás miluji.“

„Ano, jsem o tom přesvědčena.“

„Dnes jsem u špatném rozmaru k vůli vám.“

„Urazila jsem vás snad něčím?“

„To ne. Ale slyšte jen.“ A vzavše se pod pažím šly volně stromořadím. Kočárek jel několik kroků za nimi.

„Nuže?“

„Vy víte, jaké pověsti požívají vaše krásné ruce mezi lázeňskými hosty.“

Markýzka se usmála, sundala zvolna rukavičku a pravila hledíc na ruku svou: „Zdaž toho také za-
sluhuji?“

„O, zajisté. My, vaše přítelkyně, jsme pyšny na to, a proto tím více nás bolí, naskytnou-li se lidé, již zlomyslně roztrušují všelijaké nepěkné pověsti.“

Markýzka zbledla. „A jaké?“ zvolala.

„Řeknu vám to, jakožto vaše upřímná přítelkyně. Oni praví, že ta, každým vám záviděná rozkošná barva rukou vašich jest zásluhou jakéhosi zvláštního líčidla.“ Zvuk hlasu jejího byl stejně vítězoslavný jako úsměv, jež se jí rozložil při slovech těchto okolo úst.

Markýzka ustoupila o krok, krev se jí hrnula ku hlavě a třesoucím se hlasem tázala se: „A kdo to pravil?“

„Někdo, jemuž lidé takové věci snadno uvěří: vaše komorná.“

„Moje komorná?“ vykřikla markýzka.

„Ano, a jen si pomyslete, nabízela nám recept líčidla k prodeji. Není-liž to nestydatost?“

Markýzka se náhle vzpřímila. „Děkuji vám, drahá, za vaši upřímnost a za to, že jste mi dala poznat lidi, již žijou okolo mne. Na shledanou!“

Vyskočila na vůz, šlehla bičem, popustila uzdu a jako střely letěly uvolněni konci.

Potupně za ní hleděla její přítelkyně. „Stálo mne to peníze,“ zaseptala, „ale doufám, že jsem vydobyla svým rukoum zase místo, z něhož jsi je vytlačila ty.“ A sedla na lavičku, svlékla rukavice a zakoukala se na své pěkné ruce.

Markýzka zatím jela s větrem o závod. Vtelo to v ní, i ten nejrychlejší běh byl jí příliš volným, neboť hořela nedočkavostí, vylíti zlost svou na bytosti, jež zasadila jí tak těžkou ránu.

Konečně vidí již z daleka svou villu — ještě více popožděné koně, ti běží jako splašení, v tom setkají se s četnou kavalkadou na oslech, křik a veliký houf zalekne koně, ti uskočí stranou, kočár narazí na hromádku stěrku, jeden výkřik zavzní z veselého houfu — kočár se převrhl, a bez sebe leží markýzka na zemi. —

Zdvihli ji a donesli ji do nedalekého bytu, kdež přivítala je komorná s hlasitým nárkem. Uložila jí na postel a prikládala jí studené obkladky.

Za nedlouho otevřela oči. Chvilí hleděla okolo sebe jako by nevěděla, co to znamená, v tom však již probudily se v ní vzpomínky, neboť u postele stála komorná.

„Ty zmije,“ zvolala markýzka vztekle.

Komorná pohlédla na ni uleknuta.

„Ty falešný hade, pryč mi z očí, okamžitě pryč—“

„Ale —“

„Žádné odmluvy — tvé štěstí, že mne onen pád, pád to k vůli tobě, tak zeslabil, sice bych ti svůj již zdecký bičík rozbila o hlavu.“

„Milostpaní, nezlobte se tak,“ chlácholila ji komorná, „uškodí vám to.“

„Myslíš?“ vykřikla markýzka a jemná její pravice svezla se netušenou silou na tvář komorné, jež se byla právě k ní docela přiblížila.

Komorná se hněvivě vztýčila; oddychovala těžce a oči její upřely se s nevýslovným vztekem na markýzku.

„Pani markýzko,“ zvolala, zvláštní důraz davajíc na slovo poslednější, „toho budete litovati. Uslyšíte o mně brzy.“ Pohrozila jí pěsti a již zmizela ve dveřích.

Zaražena hleděla za ni markýzka; náhle zavolala ji jmenem jejím — nadarmo. Poslouchala pak chvíli, nevrátili se, pak sklesla na polštář, oči upřely se snivě o strop a jen třesoucí se pysky svědčily, v jakém as rozčilení nalezá se její nitro.

Tak ji nalezl markýz. Litoval ji velmi a slbil, že se poohlédne sám okamžitě po jiné komorné. Odešel

a vrátil se asi za tři hodiny s mladoučkým krásným děvčetem, jež v jednoduchém ale vkusném šatu skromně nabízelo paní markýzce své služby.

Jako zmámena hleděla tato na ni, a jakési zlé tušení ji opanovalo, když ohlédla se na markýze a pozorovala, kterak uchvácen krásným zjevem tím topí své zraky ve vlnách jeho.

„Jest to vaše přání?“ tázala se ho slabým hlasem. Markýz se kvapně obrátil. „Ano,“ pravil rozhodně. „Přijímám vás, milé dítě,“ obrátila se na to k děvčeti, „ale buďte lepší té, kterou jsem právě vyhnala.“

Děvče slibovalo vše na světě, a první službou, již markýzce prokázalo, bylo, že běželo pro lékaře. Rozmohlaf se dosti povážlivě. A bylo to vlastně šťastím pro ni; alespoň nezvěděla, jaké pověsti obíhaly ještě téhož dne mezi jejími přítelkyněmi.

Povím je. Vyhnaná komorná prozradila, že paní markýzka vlastně markýzkou není. Před několika lety měl pan markýz milostníci, kteráž jednoho dne přijala mladé děvče za komornou. Panu markýzovi se komorná ale tak zalíbila, že když ji madame chtěla následkem toho dát z domu, pan markýz s ní se rozloučil navždy a s komornou onou na cesty se odebral. Madame zuřila a proklínala šťastnější sokyni, ale nadarmo.

A kdo byla tato sokyně? Nynější „paní markýzka“, jejížto ruce budily všude takovou závist.

Rozumí se, že „přítelkyně“ zariadily podle toho ihned své chování.

A „paní markýzka“?

Stonala dlouho, a když konečně jí nastal první okamžik úlevy, ptala se po markýzovi. Odevzdali ji psaní od něho — otevřela kvapně, přelétla těch málo řádek, ruce jí sklesly a proud slzí vyhrnul se jí z očí.

Psaní znělo:

„Milá Georgetto!

Vy milujete hřmotný život, a já toužím již po po-
koji. Bude tedy nejlépe, když se rozejdeme. Nepochy-
buji, že naleznete za mne brzy náhradu, pro všechny
případy ale uložil jsem pro Vás u zdejšího bankéra
N. 20.000 franků, zaplativ zároveň napřed již všechny
útraty. S bohem! Váš Vittore.“

Dlouho nemohla promluvit. Pak zazvonila.

Věšla cizí žena. „Poroučíte?“

„Pošlete mi sem — komornou,“ žádala nemocná
slabým hlasem.

„Prosím, ta odjela hned druhý den po vypuknutí
vaší nemoci s panem markýzem.“ —

Kývla, aby odešla. Pak zakryla si tvář rukama
a skrze prsty draly se jí hojné slzy.

Plakala pro něho nebo oplakávala ztracenou ná-
heru? Kdož to ví!

Plakala dlouho a pak hleděla dlouho na své sl-
zami smáčené ruce; hleděla na ně bolestně — snad
také proto, že nebyly již tak krásně bílé.

VIII.

Výlet do Porýní.

Seděti ve vagonu, míti slunce neustále se strany, a sice slunce, jež paprsky své vysílá silou 27 stupňů na ubohé smrtelníky, není maličkost, a tak to zmalátní, že člověk jest až skoro otupělým i proti krásám Rýnu.

A to znamená mnoho. Jeť zvláště krajina ta, do které dnešní podnikám výlet, plna půvabů a přírodních krás, ale za zmíněných okolností trátí. Protož nezdržím se při jízdě po železnici a začnu hned porýnským městečkem Assmannshausen, jež bylo strategickým základem mých dalších operac.

Není na něm mnoho; a kdyby nebylo té hezké polohy, za kterou nemůže, a toho výborného červeného vína, jež roste v okolí, nestálo by za zmínku. A proto také jsem se zdržel jen tolik, co bych si vybral nějaké dobytče, jež by na svém hřbetu doneslo mne do vyšších sfér Porýnska.

Strhl se rámus, když jsem se objevil se společností svou na stanovišti soumarů, oslů a koní. Sesypalo se to se všech stran a křik a dorážení na nás bylo tím větší a prudší, jelikož místa vodičů zastávaly zde většinou ženy. A jaké to byly smutné postavy: prostovlasé, rozouchané, osmáhlé, v rozedrané sukni, bosé — jest to zvláštní, že bída jevíci se v také míře u osoby pohlaví ženského, více dožívám, než u osob pohlaví druhého. Mne aspoň dojímal více, a přece jsem se jich štítil.

Ta dotíravost mi vadila navzdor tomu, že se dá tak snadno vysvětliti touhou po větším výdělku, jenž má je uchránit hladu i po celou budoucí zimu.

Opodál, nemísíc se v tento hluk, stála mladá žena. Bída jevíla se rovněž v celém jejím zevnějšku, ale ústa se neotevřela, aby naříkala, jen oko hledělo prosebně, hledělo důvěrně a zároveň tak bolestně, že jsem se cítil zvláště dojat. Přistoupil jsem kvapně k ní, tázaje se, není li kůň její zadán?

„Ne, pane,“ zněla tichá odpověď.

„Neberte toho, toť mizerná, prastará, kulhavá henka — zde vemte mého,“ voláno na mne se všech stran.

Místo odpovědi vyšvihnul jsem se v sedlo, a s pohledem plným vděčnosti tázala se mne žena, kam si přejí jet.

„Přes Niederwald do Rüdesheimu,“ odvětil jsem.

„Toť krásná procházka, pane,“ pravila a hotovila se k chůzi.

Má společnost byla se zatím také zvířaty opatřila a spěchala as na dvacet kroků přede mnou, popobánějíc je neustále. Mně bylo ženy líto, proto ponechal jsem svému koni volný krok.

Jeli jsme do příkrého vrchu. Čím více jsem vystupoval, tím rozkošnější pohled poskytoval se mému oku: Kolkolem samé lesnaté vrchy a jimi proplétala se ta zelenavá voda, na svých vlnách pyšně nesouc četné loďky. Sluneční paprsky padaly kolmo na nás a ubohá žena kráčela s nepokrytou, skloněnou hlavou tiše vedlé mého funičiho koně.

Bylo mi té ženy velmi líto. Viděl jsem, že jí tlačí jakýs velký žal — jak rád bych jí byl ulehčil!

„Co jest vám?“ otázal jsem se, jí soucítěně. „Vypadáte tak smutna.“

Pozdvihla kvapně hlavu a jako by nevěřila svému sluchu, hleděla na mne.

„Jste snad příliš zemdlena?“ pokračoval jsem. „Můžeme si trochu odpočinout.“

„Co mi jest?“ odvětila táhlým hlasem. „O jak jste dobrý, pane, že se tak nepatrného stvoření takto tážete. — Mnoho, mnoho!“

„Mluvte, a budu-li moci něco pro vás učinit, učiním s radostí.“

„Ach, pane,“ a hlas její se třásl, „už je pozdě.“

„Pozdě? — Jak tomu mám rozumět?“

„Pane, slyšel jste o tom, jak pruská císařovna navštívila jednoho dne po válce berlínskou hlavní nemocnici?“

„Nuže povídejte.“

„Přišla tam a chodila od jedné postele k druhé. Náhle upoutal zraky její voják, jenž máje obě nohy a obě ruce ustřeleny, svíjel se v bolestech na posteli.“

„Jste ženat?“ tázala se ho císařovna. „Ano,“ zasténal ubohý. „Máte dítky?“ pokračovala ona. „Tři nezaopatřené,“ odvětil s namáháním. „Máte-li jakých přání,“ pravila na to císařovna, „tedy je vyslovte. Rozmyslete se na to, než se vrátím.“ Odešla k jiným, a když se při návratu zastavila u onoho mrzáka s otázkou, co si tedy přeje, odvětil jí tento — víte, pane, co jí odvětil?“ a oči mladé ženy sršely blesky. „Odvětil jí, že

jediným přáním jeho jest, aby se jejím muži a jejím synu stalo právě tak, jako se bylo stalo jemu.“

Zamlčela se a těžce oddychovala. „Pane,“ pokračovala po chvíli, „mnozí upírají, že se to stalo, ale já vim to s jistotou, neboť můj bratr ležel na posteli vedlejší, slyšel slova ta a viděl, jak císařovna zbledla a kvapně odešla. — Muž onen zemřel, ale já se modlím za jeho duši každodenně otčenáš, jelikož mi mluvil tak ze srdce.“

„Vám?“

„Ano, pane. Milovala jsem muže, a toho mi zastřelili ve válce. Zanechal mi zde děcko, jež jsem milovala ještě více než jeho, a to mi zemřelo na nákažlivou nemoc, jež vypukla u nás v čas války. Otec mého dítěte nebyl mým manželem a přece jsem v obou žila — šťastný návrat z války měl dát dítěti mému otce a mně chotě, a nyní, ach nyní —“ a ubohá žena počala plakat křečovitě.

Těšil jsem ji, jak jsem jen mohl. Děkovala mi za mou soustrast, ale v oku jejím jsem četl, že vše těšení je nadarmo.

Za chvíli se trochu utišila a mlčky kráčela pak podlé mého koně.

Kolkolem bylo ticho, ani listek se nepohnul, jen chvílemi cválal nám naproti vracející se vodič neb vodička s vrchu dolů v největším trysku, nic nedbajíc na to, že nejen zvireti taková jízda velice škodí, nýbrž že by jediný falešný krok při vyhýbání se nám mohl skutáletí jej i s dobytčetem přes kamenitou příkrou stráž

vysokého vrchu. A při tom seděly některé ženštiny na mužských sedlech jako mužští.

Dorazili jsme do Niederwaldu, kdež jsme si odpočinuli, a jeli jsme pak dále stinným lesem k Rüdeshheimu. Nedaleko Niederwaldu zastavila mne mladá žena a ukazujíc na jakés polozbořené klenutí, pravila, abych odebral se do vnitř, že jest to tak zvaná „čarodějská jeskyně“. Vešel jsem úzkým vchodem do úplně temné chodby, společníci moji kráčeli za mnou, držíce se mne a jeden druhého za šosy neb za šaty, a tak dostali jsme se pojednou po dosti dlouhém prohmatávání se do kulaté, zeleně osvětlené jizby, v níž stála ona mladá žena, hledíc s úsměvem na nás. Překvapení naše bylo veliké; polozbořenou tou cestou vejíti do úplně zachované komnaty a naléztí tam někoho, jenž s námi nebyl vešel, překvapí v prvním okamžiku velmi. A což teprv, když mne nyní žena vedla k třem oknům a vyběhla, abych pohleděl ven. Zůstal jsem jako omámen. Od oken táhly se lesem tři dlouhé úzké mýtiny, a těmi vidí překvapěny cizince jako v kulatých rámcích tři rozkošné krajinky porýnské, z nichž nejkrásnější jest prostřední, starobylý to a historicky věrně opravený hrad Rheineck, těšící se poloze vskutku překrásné na příkrém skalním výběžku. Mýtiny jsou rozumí se v stínu, krajinky ty ale, ozáteny sluncem, jeví se v světle modravém, což kontrastuje čarovně se stinným osvětlením lesa, vzdálenost jich činí tvary jejich něžnými — jsou to tři obrázky jako vykouzleny vskutku čarodějnickou mocí a překvapí tím více, čím méně se člověk takového pohledu v tak vysokém lese naděje.

Zadíval jsem se do tohoto kukátka a společníci moji byli již dávno pryč, když jsem se loučil s pohledem tím.

„Pane, těšilo vás to?“ ozvala se pojednou mladá žena tiše.

„Děkuji vám — těšilo mne to nesmírně.“

„O, jak jsem šťastna, že jsem vám aspoň tak nepatrným způsobem mohla dokázat svou vděčnost za vaši laskavost.“

Pohnut hleděl jsem na ni. Ubohá žena!

A vedla mne dále na t. zv. Resselthurm, nejvyšší to téměř, poskytující vyhlídku uchvacující. A zase hleděla na mne s patrným zalíbením, když pozorovala, jak mne rozhled s věže té zajímá. Pak ukazovala mi cestu k „eremitáži“, domečku to vystavěnému z korenů, stromů a větví, jenž čelem obrácen je k protějšímu městečku Bingen, o němž později se ještě zmíním.

Za eremitáží setkal jsem se zas po dlouhém čase s — muzikantem. Laskavý čtenář bude si myslet, že hrál buď na housle, nebo na harfu, na mandolinu, na dudy aneb alespoň na fláinet. Chyba lávky. Víte jaký nástroj si vybral jemný hudební takt tohoto Porýňáka? — Buben. A když mne viděl přijíždět na mé sábovysoké, skoro průhledné Rosinanté, spustil pojednou „generální marš“, až se to daleko široko rozléhalo. Kůň můj učinil smělý pokus, pustiti se v trysk, při čemž zůstalo arci jen při pouhém pokusu, a žena ona? Utírala si holou rukou slzy, jež

jí tato nenadálá upomínka na vojenského miláčka jejího z očí vynutila.

Jestě jsem jel as 50 kroků. Odtamtud, od tak zvaného Templu počíná příkrá cesta k Rüdesheim, již lze jen pěšky použít, a proto rozloučil jsem se se svou vůdkyní a jejím koněm. Dal jsem jí více, než se obyčejně platívá a vděčně zašeptala, tím že jí přibude mnoho ku kapitálku, za nějž hodlá postavit křížek na hrob svých miláčků.

Vyšinula se na koně, jež jsem byl právě opustil, pokynula mi ještě jednou a za nedlouho zmizela za stromy.

Volně sestupoval jsem naznačenou cestou. Krásná krajina, jež se všech stran poutala mou pozornost, dala mi však brzy zapomenout na nešťastnou mou vůdkyni a veselost vrátila se zpolehounka v srdce mé. Kračel jsem překrásnými viniemi cestou, na niž můžou patron kuřich ok slavit veliké žně, k Rýnu, nechal jsem se převézt v malé kocábce a za chvíli nalézal jsem se v onom Bingen, jež, jak jsem pravil, s eremitáze vidino, poskytuje hezký pohled. Mám říci, že má hezkou polohu a nebo že jsem tam vypil láhev výborného Rochusbergu? To by nikoho nezajímalo. Podotknu raději, že obyvatelé města toho požívají po celém Rýnu veliké pověsti co největší pijáci, následkem čehož jest Bingen také hotové museum těch nejkrásnějších červených a fialových nosů. Povím krátkou ale velmi charakteristickou anekdotu, jež se na Rýnu o nich povídá.

Bylť se kdysi občané bingenští sešli v hromadu, v níž rokovali nevim již o čem. Pan měšťanosta, zároveň předseda hromady, chce si něco poznamenat a žádá za tou příčinou, aby mu někdo zapůjčil tužku. Veliké hledání, však nadarmo; v celém shromáždění nenalezeno jediné tužky. Pan měšťanosta si udělal tedy uzel do šátku a rokovalo se dál. Jelikož mu ale co presidentovi vysychalo příliš v hrdle, dal si přinést láhev vína. „Pánové, prosím, já zapomněl náhodou svou vývrtku doma, půjčte mi někdo svou,“ vyzývá pan měšťanosta. Okamžik jen, a kolik občanů přítomno, tolik též vyšvihne se rukou a v každé ruce vývrtka. —

Mohl-liž jsem lépe ukončit svůj výlet, nežli když jsem k večeru sešel v Bingen na parník a jel po Rýnu až do Oberlahmsteinu? Byl to rozkošný kousek cesty. Voda Rýnu jest již zase pěkně zelená, jen tam, kde do něho vtéká něco z Německa, je špinavější. Točí se tím romantickým údolím plným krásných hradů; brzy jedeme v obládku, brzy objedše vrch jsme zase tváří v tvář zapadajícímu slunci, jehož přičervenalý odlesk mění hladinu řeky v plochu ohnivou, k tomu ten pestrý život na lodi — škoda, že jsem již na místě. —

Několik dní po tomto výletu četl jsem v jednom z porýnských listů, že jakás mladá ženšina, jedouc tryskem od Niederwaldu s vrchu dolů, na nejpříkrější stráni i s koněm se překotila a tak těžce se poranila, že druhého dne zemřela. Den před tím postavila pryč

ještě na hrob svého dítěte a jeho otce, jenž padl v poslední válce, vkusný křížek, pod nímž že tak záhy nalezne místa ani netušila. —

Ubohá žena, žes netušila? Zdá se mi spíše, že jsi dobře věděla, kdy nastane ti loučení se životem, jenž byl ti jen obtíž. Jest ti zajisté lépe pod zemí, než bylo na zemi.

IX.

Po Rýnu do Kolína.

Porýnské parníky jsou velmi pěkné a pohodlné. Nepoužívají jich co možná nejvíce, bylo by při známých krásách Rýnu proviněním na sobě samém. —

Rozloučil jsem se s příjemným tím koutkem na řece Lahně s lehkým srdcem, neboť byl jsem tam tak dlouho, že poznati jsem mohl život v něm se všech stránek a před sebou měl jsem cestu do krajín, po nichž jsem již dávno toužil.

Vstupoval jsem na loď v roztomilém místěčku. Nade mnou k obývání upravený hrad Oberlahnstein, za ním rozhled do úžiny, jížto Lahna k Rýnu si cestu razi, naproti: náramným nákladem v slohu úplně věrném zřízený Stolzenfels, a na pravo v pozadí pěkně ležící Koblenec spojený s protějším dosti pevným Ehrenbreitsteinem imponantním mostem.

Obecenstva bylo velmi mnoho a každý hleděl uloviti sedadlo na pokraji lodě, aby pohodlně užívat

mohl vyhlídky na Rýn. Mně podarilo se usaditi se na konci lodě tak, že pohled na oba břehy mohl jsem spojit v jedno. Co největšího dodává Rýnu půvabu, jsou přečetné hrady a zříceniny. Mnohé jsou docela opravené, vystavené takřka znova a poskytují dotýčným majitelům letní pobyt skutečně úchvatný; jiné vzpurně opírají zvolna drobiti se údy své větru a dešti jakoby ne bez boje chtěly poddati se neodvratelnému osudu. Vysoké stráně okolních vrchů jsou posety bujnými vinicemi, z nichž sem tam vyniká bílé staveníčko; podél obou břehů honí se vlaky, na řece lodě — k tomu ty báje a pověsti, jež člověku napadají při jmenech rozličných těch míst, věru krásná jest jízda po Rýnu, ale krásná jen až do Bonnu. Odtud krajina trati svou romantičnost, stává se plochou a pozbývá následkem toho svou „bradní“ štafáží.

Na lodi seznámil jsem se s mladým mužem následkem okolnosti, která mi byla velmi milá. Slyšel mne mluvit s přítelem česky a pln radosti přistoupil ke mně a začal mi vyprávěti, že byl před delším časem několik let v Praze, že studoval u Piaristů a že nenadálé zvuky mé mateřštiny, jež tak dlouho byl neslyšel, se ho velmi mile dotkly. Osud zavedl rodiče jeho do Čech, avšak brzy se zase vystěhovali — přiklad to zajisté následování hodný — a vrátili se se synem do Porýní, do Koblenecu. Špatnou rozkoší vypravoval mi, že zná ještě některá slova česká a byl velice pyšen, když jsem jej pochválil, že zbytky svých filologických studií vyslovuje ještě dosti dobře.

Byly to zejména: „hezká holka, pilsenské pivo, čert a — trouba.“

Vysvětloval mi ochotně všechny porýnské znanosti, a byl skutečně příjemným společníkem, tím příjemnějším, an lišil se velice náhledy svými o nás od svých soukmenovců.

Nedaleko od nás seděl obstarlý muž, před sebou láhev rýnského. Pil mnoho a velmi rychle, hleděl před sebe a pysky se pohybovaly, jako by mluvil sám s sebou. Když jeli jsme okolo Rolandsecku, zříceniny to, ježto poskytla prý Schillerovi látku k známé balládě: „Ritter Toggenburg“, ozval se najednou soused ten.

„Treue Schwesterliebe! Hahaha! Utek' by člověk,“ zvolal. „Drahá jest ta sesterská láska, to je pravda, a dělá větší bolesti než každá jiná.“ Zадумal se zase.

Pohlédl jsem tázavě na soudruha svého.

„Jen poslouchajte dále,“ zašeptal mi.

„Ano, ano,“ pokračoval onen, „sesterská láska je lepší nežli všechny ostatní lásky.“ To pravil tónem velmi trpkým a vlil sklenici vína jedním douškem do sebe. „Sklepníku,“ zařval takřka vypiv, „čerstvou láhev — to chladi.“

Sklepník přinesl láhev.

„Takového jako jsem já na lodi nemáte, rozumíš?“ pravil mu, nalévaje si. „Ano, takového osla ne — nesměj se!“ vykřiknul na sklepníka, jenž mimovolně se usmál.

„Čert mne může vzít, když jedu okolo Toggenburga,“ mluvil dále. „Věrná sesterská láska! A ti

pitomí lidé tomu věří, jim se to líbí, poněvadž to Schiller psal. To má být poesie! Jiné lásky mi dělaly jen radost, a já miloval přece dost. Ale žádám mne nestáta tolik peněz jako ta věrná láska sesterská.“

Jeli jsme okolo Drachenfelsu, divokoromantické to zříceniny.

„Vidíte,“ zvolal, „tam tu jeskyni asi v polovici hory. Tam zdržoval se drak, ježž zabil Sigfrid. Sklepníku!“ Sklepník přiběhl.

„Znáš Nibelungy?“ tázal se ho.

„Jest to snad nějaké vno, pane?“

Podíval se na něho opovrženlivě. „Prvé jsem řekl, že nemáte na lodi většího osla nežli jsem já. Máte jej — stokrátě většího. Jdi ho hledat a najdeš-li ho, slíbím ti tolar.“

Sklepník nevěda co si má myslet rozpačitě odešel.

„Tam nahoře, pod tou vysokou zdí jsem často sedával — také jednou za krásného večera,“ mluvil cizinec dále. „Byl jsem tam s ní, s Adélou — ach!“ Vzdychnul z hluboka. „Byl to šťastný večer. Ale na zpáteční cestě již nasadila mi sestřička červa do srdce.“ —

Objevil se Bonu, cizinec prudce vyskočil. „Zde jsem strávil svá nejkrásnější leta, zde jsem poznal Adélu, zde jsem poznal nejvyšší své blaho a největší své neštěstí,“ zahrozil pěsti péknému tomu městečku, zamyslíl se a více slova nepromluvil až do Kolina. Jen stále silně pil.

„Kdo jest to?“ tázal jsem se souseda.

„Divná osobnost, již můžete viděti často zde na loďi,“ odvětil tento. „Byl kdysi bohat a měl srdce velmi dobré. Zamiloval se do krásného děvčete, láska jeho nalezla ohlasu a o dva šťastné lidi bylo na světě více. Avšak měl sestru, sestru to lakotnou, jež se svým mužem chťivě poblížela na jeho jmění. Kdyby se oženil, hrozilo snahám jejím nebezpečí — hleděla to tudíž zameziti. Popadla jej za nejslabší jeho stránku: namluvila mu, že děvče miluje jej k vůli jeho jmění. Věru, základ ten byl výborný. Na něm vystavěla takovou stavbu lži a tak obratně ho v ni vlákala, že ubožák jí daroval znenáhla své jmění — nevrťte tak nedůvěřivě hlavou, jest to prazvláštní povaha — a maje jen hlavu svou a ruce, šel žádat za ruku Adély. Rodina jej, to se rozumí, zamítla, sestra slavila vítězství, vzala jej k sobě a přivedla jej k polovičnému šilenství. Po letech teprv sešel se s Adélou zase. Oba byli již starí a tu teprv zvěděl, že jej milovala upřímně, že rodiče však nechťeli svěriti jí osudu nejistému, a vysvětlovala mu, jak jej sestra oklamala. To učinilo z něho blázna celého. Utekl od sestry — ta náleží k osobám vysoce váženým, muž její jest vysoce postaven; bratr však je proletářem, jenž dělá jim i sobě ostudu. Divíte se ještě, že nenávidí balladu Schillerovu a že i Schiller jest mu osobou po sestře nejprotivnější?“

Podiven hleděl jsem s cizince na souseda a s tohoto na cizince. Mnozí se mu smáli, měli jej za opilce. Arci nevěděli, proč je opilcem. —

Kolin nedlouho na to se objevivši oddělil mne od nových dvou mých známostí. Pochybují, že se s nimi kdy zase sejdu.

X.

Kolin nad Rýnem. — Do Bruselu.

Náleží to, abych tak řekl, k dobrému tónu cestovatelskému, aby člověk, je-li na Rýně, navštívil také Kolin. Kdo neslyšel o kolinském domě, kdo nezná kolinskou vodu! Jsou to takřka jediné znamenitosti kolinské, k nimž přistupuje ještě krásná a bohatá, výtečně uspořádaná zoologická zahrada, zajímavá radnice a zvláštní klecovitý železný most. Toť vše.

Kolinský dóm je skutečně krásný, a opravy, jež stály již miliony, pokračují statně ku předu, ale jest to zvláštní, jak nápadně liší se nové gotické ozdoby od starých. Tyto tak jemné, smělé, štíhlé a celkovitým svým dojmem uchvacující, a ony tak neohrabané, masivní, že vedlé nich dělají dojem až nemilý. Jsou to dva bratři; jeden elegantní, pln vkusu a ducha, druhý neohrabaný sprosták, hrající si na elegána.

Vnitřek je velkolepý a oltární obraz roztomilý. Právodci, jenž mi vše ukazoval, měl také malby na skle za nejlepší na světě. Ale odpustme mu. Neřísel patně nikdy z Kolina a považoval vše v chrámu za to nejdokonalejší svého druhu. Ano s patrnou rozdráždě-

nosti, která měla do sebe cosi pohnutlivého, obražoval se proti důmence, že by mohlo být někde krásnějšího oltářního obrazu, krásnějších maleb na skle a krásnější stavby. —

Kamkoliv se člověk ohlédne, vidí kolískou vodu. Vstup do hotelu a na každých kamnech stojí láhev, již sklepník sem postavil, aby ušetřil za jisté procento hostu kupování vody té v městě — a aspoň jednu lahvičku koupí každý cizinec.

Na ulici je každý druhý krám obchod s kolískou vodou a přes dvacet Farinů, potomků to vynálezce vody té, honosí se „pravým receptem“. A přece nedostane člověk tak snadno tu pravou. Já aspoň dostal v Praze lepší, nežli byla ta, kterou jsem koupil u pramene.

Museum kolínské není špatné a dům, v němž je umístěno, velmi pěkný. Věnoval na něj před lety jistý občan přes 100.000 tolarů. Ulice kolínské však jsou úzké a křivolaké; za jeden den může se člověk Kolína nabažiti.

A já nabažil jsem se ho tím více, ana kynula mi Belgie. Na večer vsedl jsem na dráhu, která na rychlovlácích zavedla jen pohodlnou první třídu. Temná noc panovala, když blížil jsem se belgickým hranicím, temná a tichá, přerušovaná jen hrčením vlaku a slabým chrápáním mého souseda, malého to hochy asi 12letého. V Kolíně naložila jej starostlivá matka a dávala mu ještě kopy naučení, jak se má chovati v Cáchách, kamž jej do učení posýlala. Seděl s po-

čátku v koutku a ani nemukal až usnul. Následkem jednodvořného zvuku kol počal jsem zvolna také držet; za nedlouho však probudil nás konduktér, žádaje za lístky. Ale jaké bylo překvapení ubohého hochy, když zvěděl, že vlak již před půl hodinou opustil Cáchy. Náрек jeho pohnul konduktérem. Slibil, že složí jej v nejbližší stanici a následujícího večera při svém návratu že vezme jej s sebou zpět do Cách. Ubohý hoch! Bila právě půlnoc, když slézal na maličké stanici, osvětlené jedinou lampou. Konduktér odevzdal jej zamračenému, umouněnému služovi železničnickému, a za dvě minuty hnuli jsme se k Verviers. Měl to smutný vstup do života.

Ve Verviers přivítala nás již francina. Prohlédli nám zavazadla, nechali nás velmi nezdvořile asi dvě hodiny čekat a pak, když již obloha na východě jasniti se počala, jeli jsme dále. S počátku neviděl jsem skoro nic ze svého okénka, jen to jsem pozoroval, že mnoho stromů zdobí plochou krajinu. Ale když slunce vyslalo první své paprsky a ochotně na vše okolo mne mi po svítilo, tu pln rozkoše ztápěl jsem oči své v utěšené té rovině.

Jest to krásná zemička, ta Belgie. Slychal jsem vždy, že jest učiněnou zahradou, a věru slychal jsem pravdu. Každý kousek půdy jest spracován neb osázen, kamkoliv pohlédneš, zříš nejkrásnější skupiny stromů a každou chvíli zaduní vlak po některém pohyblivém můstku četných průplavů. Jak krásného rázu dodává to četné stromové rovné té krajině, která by bez něho za-

jistě velmi smutný pohled poskytovala: kde jaká cestička — má své stromůřadí; kde jaká voda, je ovroubena stromy. Ano i meze polí jsou posázeny stromky, v jejich stínu nalezneme orající za každého vedra mléčho chládka. Mezi tím na každém jen trochu vyvýšenějším místě větrné mlýny, jež právě líně svá ohromná ramena otáčejí — a mlýnů těch je na všech stranách — možno věru říci, že jest to krásný pohled, byťi člověk přicházel přímo od Rýnu, kdež se byl namísal krásných krajinek.

Za takového pozorování ubíhala cesta velmi rychle, a to tím více, ana společnost ve voze byla velmi zajímavá a zábavná. Nacpali nás osm do jednoho oddělení, a těch osm zastupovalo skoro právě tolik národů. Naproti mně seděla Španělka, bledá, patrně churavá, ale s očima, jež mimovolně mi připadly na mysl, když jsem později obdivoval se v londýnské obrazárně Murillovým obrazům; vedle ní stíhlý mladý muž — její manžel. Třetí byl Němec, proti nadání velmi zdvořilý a taktuplný člověk, souseď jeho Rus, jež mluvila o všem náramně rázně a bezohledně, pátý veselý Francouz, jež nestačil točiti si křafounkové cigarety; šestý byl Vlach, kterýžto se nám smál, že je nám horko, sedmý nevyhnutelný Angličan, jež hleděl s jednoho na druhého a ku všemu vážně kýval hlavou, a osmý má malíčkosť z Čech, o kterých věděl jen onen Němec a Rus. Tolik národností pohromadě a přece jsme se neseprali; naopak, bavili jsme se výborně, což arci jsme měli co děkovati jenom francíně. —

Ráno byli jsme v Brussele.

Poměr flámštiny ku francíně v Belgii. — Boj Flámů za národnost.

Cítil jsem ode dávná vřelé sympathie k Belgii. Probírajíce se krvavými listy nizozemského povstání proti Španělům nacházíme v něm pravzor útrap našich po bitvě bělohorské, jež se Ferdinandovi II. tak zalíbil, že některé podrobnosti doslovně opsal a jiné v opraveném vydání opakoval — originalnost tragedii jeho schází aspoň dozajista — a hledíce nyní na práci flámských vlastenců k zachování národnosti, vidíme zase před sebou boj náš národní i politický proti Němcům.

Se zvláštním pohnutím vjížděl jsem tedy do Bruselu, do toho jeviště hrůzné činnosti Albovy, do proslavené té kolébky mnoha skvělých bojů za vlast, již bylo obyvatelstvu hájiti po tolik století nejen proti cizím uchvatitelům, o kterouž museli také zápasiti s mořem.

Může-li se říci, že často hlavní město poskytuje v malém obraz celé země, platí to zvláště o Brussele, kterýžto vhodně naznačuje poměr národnosti Belgie. Dělit se na hořejší a dolejší, nebo na nové a staré město. Hořejší, vystavěné na pahorku, panuje městu dolejšímu, jež u nohou mu leží a chová v sobě nejkrásnější náměstí a ulice brusselské. Tam sídlí dvůr se všemi ministerstvy, tam má šlechta své paláce; bohatství a nádhera rozbily tu stánek svůj — vše ukazuje k životu pohodlnému, k životu bez namahání. A v městě *

dolejším neuhledné uličky, tím užší, čím doleji se nacházejí, ačci velice oživené čilým obchodem a neustále plny lidí, kdežto ulice hořejšího města jsou poměrně tiché a prázdne. Nahoře je sídlo požívání a odpočinku — dole sídlo práce; nahoře lidé žijící skvěle z práce cizí — dole lidé, jižto musí pracovat, chtějí-li žíti. Onino jsou na vrchu a panují těmto a na vrchu jest též francína, jazyk tříd vyšších, majíc u nohou flámštinu, mateřštinu vlastního národa, oné třídy, ježto snad proto nazývá se třidou nižší, poněvadž pracovatí musí.

Již za dob křížáckých tažení počala francína se ujímati. Šlechta jí hlavně pěstovala a to s takovým úspěchem, že za vlády burgundské nabývala stále více půdy, tak sice, že flámský jazyk obmezil se znenáhla jen na lid sprostý a výrazu nalezl toliko v chudické literatuře knížek modlitebních a prstonárodních. Třídy tak zvané vzdělané styděly se za svou mateřštinu, kterážto vždy hlouběji klesala za vlády habsburské a zvláště pak po francouzské revoluci a za panství francouzského v Belgii. Francína stala se řečí úradní ve všech oborech státní činnosti: zákonodárství, soudnictví, vojsko, vyšší školy, dráby, pošty, mincovnictví a p. opanovány jsou řečí cizí, ačkoliv jest v ústavě článek zaručující — rovnoprávnost jazykovou. Francína vnikla již tak do všech kruhů, že bez znalosti její nelze skutečně dosáhnouti žádného postavení — ale lepší se to, neboť Flámové jsou houževnatí, tvrdohlaví. Pozdě se vzpamatovali, velmi pozdě, a pokračují pomalu, jen krok za krokem, ale jde to ku předu. Nejprve vystupovali jednotlivci a ujímali

se té popelky; spolky se tvořily k ochraně jejich práv; počalo se opět flámsky psáti, spisovatelé se množili, časopisy povstávaly, literatura, tato duše každého národného života se oživovala, počala hnáti bujně, bohatě haluze jako keř, jenž po dlouhé nepohodě a všelikých ústřech pojednou v pečlivých, láskyplných rukou a v kypru a čerstvou zemi zasazen, k novému životu se probouzí. Jest to již krásný strom, známý ve světě, a mnohý pyšný národ došel si již pro štěp k stromu tomu.

V tom jsou šťastnější než my, kterýmžto slepá zášť našich sousedů nedá vzbuditi uznání a pozornost v cizině k tak mnohým našim plodům, jež by nám čest dělaly — ale není-liž v ostatním nápadná podobnost mezi poměrem našim k němčině a poměrem flámštiny k francíně? Neopanovala u nás němčina také vše, nevetřela se všude kam jen mohla, nezakousla se nám stejně nebezpečně do těla? Či nemáme také rovnoprávnost zaručenou — na papíře, a nebyli to jednotlivci též, jižto počali národ náš probouzeti? — — —

Jihovýchodní část Belgie obydlena jest Valony, jejichžto mateřštinou je francína, ačci během času a následkem částečné germanského jich původu tak přetvořená, že čistý Francouz by ji as sotva porozuměl. Jest to dialekt francíny, nejvíce promíchaný kmeny germanskými a galskými.

Tito Valoni jsou základem zmíněného panství francíny, množství jejich dodalo vyšším kruhům, mluvicím francínou čistou, té váhy a důležitosti, a proti směru snah jejich právě jest obráceno ostří práce nynějších Flámů.

Flámština liší se od holandstiny celkem jen nepatrně, a to bylo příčinou, že když Belgie r. 1815 spojena s Holandskem, flámština katolickými kruhy zúmyslně byla zanedbávána a odstrkována, kterážto horlivost nepominula ani tehdy, když r. 1830 dosáhla Belgie úplné samostatnosti. Podnět k odboji proti Holandsku vyšel tenkrát od Valonů; Flámové přidali se k němu z ohledů hlavně náboženských a v odměnu za to pěstována francina na úkor flámštiny s větší pílí než kdykoliv dříve, ba silněji než za vlády francouzské.

Důvod, proč mělo býti odňato národu to, co mu je nejdražší, nejsvětější — jazyk jeho, byla obava, aby vlivem příbuzné literatury protestantských Holanďanů nerozšířovaly se idey protestantismu mezi katolickými Flámy, aby Římu nebylo odňato několik milionů dojných kraviček, aby *katolická* Francie — k tomu aspoň poukazují v Belgii všeobecně rozšířené podrobnosti z tajného působení jezovitů vůbec a proti nyníjší dynastii zvláště — zachytila příležitostně jablčko, jež dozraje samo do klína jí spadne.

Ale Flámové tuším od doby té zmoudřeli a přišli k tomu náhledu, že nerozhoduje v životě národním významí náboženské, že nemají se přinášeti náboženství oběti, jež hubí a ničí bytost celého národa. Ohled na náboženství přestává tam, kde toto počne se dotýkati národní podstaty, a stává-li se to, jest to znamením, že zámysly přívržencův takového význání nejsou kalé, neboť účel náboženství jest: spojení národy nejrozličnější v jednu rodinu. Či má snad náboženské význání

rozhodovati o tom, zda někdo je věrným synem svého národa? Jest to přirozené, spojovati bytost národní tak s jistým náboženstvím, že bez něho prohlašuje se za nemožnost? Genius národa neptá se, koná-li jednotlivec povinnosti své víry, on požaduje plnění povinnosti národních beze všech ohledů jiných, jež by plnění tomu snad v cestě stály. Jemu jest jedno, je-li kdo protestantem neb katolíkem, židem nebo mohamedánem — první jeho otázkou jest: je-li zdárným synem své vlasti; ostatní vše ponechává svobodné vůli a osobnímu přesvědčení. Náboženství a národnost jsou dvě zcela oddělené zásady v člověku, dva kruhy povinností, které mají točiti se okolo svých os samostatně, vedle sebe, a nikoliv zarážet do sebe překážejíce jeden druhému. Každé přestoupení zásad těchto mstí se na národu; Flámové se o tom přesvědčili, jakož i o tom, jak těžko pak napravovat chyby, jichžto dopusti se národ proti duchu zásad těch.

XII.

Dojem, jež činí Brusel. — „Velké tržiště“. — Brusselská radnice. — „Brothuis“. — Poprava Egmonta a Hoorna. — Čím se liší pražské staroměstské náměstí od „velkého tržiště“. — „Porte de Hal“.

Brusel jest nejen městem pěkným, ale i zajímavým. Co do počtu domů mnohem větší než Praha, má bez předměstí as tolik obyvatelstva jako tato s před-

městími. Nachází se na návrší, a to dodává městu vždy zajímavosti; pohled shora dolů je stejně příjemným jako pohled zdola nahoru. Voda také neschází — stará se o to říčka Senne s mnohými průplavy; zeleně není z ulic vyloučena; při každém kroku takřka historické upomínky, nějaké umělecké památky, k tomu čilý život dolejšího města, a cizinec prožije, prosní několik příjemných dnů.

Nejzajímavějším místem v Bruselu jest bez odporu „velké tržiště“, mající pro Brussel význam ten, jaký má staroměstské náměstí pro Prahu, pro celý český národ. Jest to podlouhlý čtyřhran obsahující nejstarší budovy města. Na jedné straně radnice, budova to s překrásnou fačadou. Přízemek tvoří vysoké sloupopřadí nesoucí dvě poschodí gotických oken. Prostory mezi okny podle šířky i délky jsou zcela vyplněny soškami vévodů brabantských a v pravo, ne však zcela na kraji, vypíná se rozkošná věž skoro 400 stop vysoká, majíc na svém vrcholu sochu patrona brusselského, archanděla Michala; socha ta jest 17 stop vysoká a z pozlaceného kovu. Radnice o sobě jest překrásná, věž o sobě rovněž, a přece dojem obou dohromady není nekalený — zdát se budova příliš nízkou proti vysoké své věži.

Uvnitř nalezájí se již na chodbách obrazy hlavně rozličných vládařů a ve velikém sále, v němž uzavírají se civilní sňatky, byli Egmont a Hoorn odsouzeni k smrti. Obraz na tkaném čalounu představuje Karla V., vedle něho Marii Uherskou, před ním Filipa II. a v pozadí

Albu v červeném plášti. Z toho snad povstala pověst, že v sále tom vzdal se Karel V. trůnu ve prospěch svého syna; však tomu tak není. Stalo se to v jiném zámku brusselském, jenž v předešlém století vyhořel. Ostatní obrazy představují výjevy z dějin Nizozemska, a strop vymalován pěknými fresky od Jansena.

Naproti radnici jest podivná budova nazvaná „brothuis“, jižto infantka Isabela po moru roku 1625 v průčelí opatřila sochou panny Marie; velkým zlatým nápisem, umístěným pod okny prvního a druhého poschodí, jí prosí, aby zachovala lid před „morem, hladem a válkou“. A bylo štěstím pro Belgičany, že tak Isabela učinila; od těch dob jak známo žili jako — v ráji.

Po obou příčných stranách tržnice nacházejí se cechovní domy, staré zajímavé stavby; jedna, představující v hořejší své části zadek lodi s dvěma vyčnívajícíma děly, náležela plavcům; jiná, bohatě pozlacená, tesařům; třetí, jednodušší, řezníkům atd.; mezi nimi dosti podivně vypadá šedé dlouhé stavení, ozdobené řadou sešlých poprsí a sloužívší dříve co městská váha.

A uprostřed náměstí toho vypíná se pomník slavných mučenníků Egmonta a Hoorna.

Bylo to v srpnu 1567, když dorazil Alba do Bruselu. Sličenou přivětivostí přilákal nejpřednější šlechtice ku dvoru a devátý srpen téhož roku rozhodnul o osudu Egmonta i Hoorna. Byli jati s jinými podezřelými k nejvyššímu ustrnutí národa, a po brzkém odjezdu Markétiině započal „krvavý soudní dvůr“ svou práci. V jediný den prolita na náměstí tom krev devatenácti

šlechticů, nedlouho na to tu stáli van Stralen, purkmistr antverpenský, a Casembrood, a 5. června 1568 konečně došlo na Egmonta a Hoorna.

Ozývaly se hlasy v samém „krvavém soudním dvoře“ ve prospěch obou těchto mužů, ale Alba chtěl jejich smrti a čemu Alba chtěl, to muselo se státi. Byl to smutný průvod, jenž bral se krátko před 5. červnem z Gentu do Brusselu. Tři tisíce španělských žoldnérů obklopovalo dva bezbranné muže, jejich odpravením doufal Alba zasaditi odporu Nizozemčanů ránu rozhodnou. V „brothuisu“, o němž jsem se výše zmínil, strávili poslední svou noc. Biskup Ypernský přečetl jim ortel smrti a nabídnul jim kněžskou svou pomoc. Egmont přijal rozsudek s velikým smutkem, Hoorn zcela chladnokrevně. Onen poddal se však záhy svému osudu a přijal ochotně potěchu kněze — Hoorn s počátku nechtěl o tom ani slyšet; teprve později tomu připustil. A pak psal Egmont psaní, jímž odporučoval choť a jednácte dětí svých přízni --- králové, a málo již jen hodin zbývalo oběma k žiti. Uvnitř temné síně, ovrubené pancéři a helebardami, ticho, rušené jen modlitbou kněze aneb řinčením zbraní, a venku na náměstí při svitu pochozí bouchání tesařů, již stloukali popravni lešení. —

Bylo to strachu, aby občanstvo brusselské nepokusilo se o osvobození svých dvou miláčků! Z „brothuisu“ vystavěli přímo z balkonu chodbu na lešení a dvaadvacet praporců spolehlivých Španělů zaujalo veliký ten prostor mezi lešením a lidem. O 10. hodině

vystoupil Egmont na lešení; políbil podávaný mu kříž, přijal poslední pomazání — okamžik jen, a Egmonta nebylo více. Sem tam úzkostný, tlumený výkřik, tichý pláč — a již klesá také Hoorn, neohrožený jako vždy.

Byl to smutný den pro Nizozemí a pro Brussel. Vše zahalilo se v smutek, všude panovalo strašlivé ticho, ulicemi procházely se skoro jen silné hlídky zdívočilých vojínů — a s hrůzou hleděl lid vstříc nejbližší budoucnosti.

A prokázal Alba činem tím pánu svému dobrou službu? Dějiny odpovídají na otázku tuto. —

Čech, an vstoupí na místo, kde 53 let před 21tým červnem 1621 odbývalo se stejné divadlo, jest v okamžiku doma, na náměstí staroměstském. Temné obrazy předstupují tu před duši jeho — ale brzy se vzpamatuje, brzy pozná, že není v Praze, neboť na brusselském náměstí vypíná se již v nadřivotní velikosti pěkné kovové sousoší Egmonta a Hoorna, držících se v objeti, a před brusselskou radnici nelesknou se za mřížemi bodáky a dvě děla. —

Jiná upomínka na Albu jest „Porte de Hal“. As před 50 lety objímaly Brussel ještě kolem do kola bašty. Ty padly — šťastný Brussel! — a čtyři řady stromů stojí nyní na místě, kde jindy stávala děla; tisíce míromilovných občanů a občanek prohánějí se pěšky, koňmo a ve voze, kde jindy hemživalo se jen vojsko. Jsou z toho nyní boulevardy a dvou hodin je potřeba, nežli obejdeme je do kola. Rozdílnost obou dílů města jeví

se i v nich. Na severních a východních panuje pouze francína, proudí se život lesklý, vznešený; na západních a jižních flámština i jednoduchost měšťanská.

„Porte de Hal“ je jediný zbytek starých opevnění. Jest to pevnůstka vystavěná ve 14. století, v kteréžto sídlel Alba, když katanská práce jeho byla v plném proudu. Zde sídlela smrt svobody, odtud vycházely střely, jež měly celý národ zničiti. Zrovna ji opravovali; stála přede mnou omladlá, jako nalícená, usmívající se ochechule — ale pod lícídem prokukovala zaslá krev, úsměv nedovedl zakryti strašlivou minulost nevinné přítomnosti. Chová v sobě zajímavé sbírky, ale na jeviště takových tragedií vstupuje člověk jenom s hrůzou, vzpomínka na ně neponechá mu dosti chladnosti, aby pozorně prohlížel kulisy a mašinerii jeho. —

XIII.

Boj Belgů proti Holandsku. — Městský park, v němž boj ten rozhodnut.

Století minula, století to, v nichž Belgové mnoho zakusili a ledacos dokázali, a opět jim bylo podniknouti boj za svobodu.

Bitva u Waterloo nedaleko Brusselu, poslední vystoupení to železného Korsikána, jež stálo jen as 40.000 lidí život, byla rozhodnuta a ostrov sv. Heleny chystal mu smrtelné lože. Potentáti evropsíi potřebovali baštu

proti Francii a spojili za tím účelem Belgii s Holandskem. Mýšlénka nebyla špatná; jsouť Holanďané a Belgové jednoho kmene a jižní Valony bylo lze snadno získati poskytnutím trochu svobody. Holanďané jsou národem obchodnickým, Belgové průmyslným; spojením tím otevřeno průmyslu belgickému tržiště světové. Ale národové miní a králové mění. Vilém I. dával ve všem přednost Holanďanům a zanedbával Belgy; on bez ohledu na národní svobody a výsady belgické zaváděl zákony holandské; on byl obchodníkem, jenž pouštěl se do peněžních spekulací, v nichž nebledl na prospěch státu, nýbrž na prospěch své kapsy, a konečně velmi neprozřetelně odstrkoval katolicismus ve prospěch protestantismu. Věci tyto, hlavně ale okolnost poslední, vedly k boji na život a na smrt mezi syny jednoho kmene.

Vilém pracoval Valonům, od nichž vlastně podnět k odboji vyšel, statně do rukou. Nejprvé přenesl dluhy Holandska také na Belgii, nesvolil k svobodě náboženské, k odpovědnosti ministrů, vzal Belgům poroty a soudnictví a dával si povolovati pravidelná vydání na 10 let a nepravidebná na 1 rok napřed. Holanďané šli s vládou a proto nemohli Belgové dlouho nic poříditi, a to tím méně, ani byli rozšípeni na dvě strany: katolíky a liberály. Konečně přišli k rozumu, spojili se a nyní počalo se jim lépe dařiti, a to tím více, any i mezi Holanďany následkem vysokých daní známky nespokojenosti jeviti se počaly. Podařilo se jim vynutiti na vládě zase poroty, svobodu tisku, odpovědnost ministerstva a jiná

práva, ale zároveň docílili Valoni úspěchu, jenž svědčil jasně o jich směru: belgické soudy směly zase pojednávat i věci francouzské.

Tak jako v boji proti Španělsku nazývali se hajtélé svobody nizozemské „žebračky“ dle názvu, jež byla deputace jich u Markéty od jednoho z rádců jejich zaslechla, tak stal se podobný výrok krále Viléma he-blem Belgů doby této. Navštívil totiž Belgii a byv všude nadšeně přijat, považoval brojení Belgů proti Holandsku za dílo několika štouralů a nazval takové jednání „bezectným“. Bleskorychle roznesl se výrok ten a opo- siční Belgové měli své jméno. Po „žebračích“ ptišili „bezectní“.

Že výrok králův přispěl jen ku zvýšení nespoko- jenosti, rozumí se samo sebou. Odpor stával se vždy povážlivějším, ale na místě, aby včasným částečným povolením zachoval si krásnou zemičku, chopil se Vi- lém prostředku opačného. Vzal, co byl musel dříve propůjčiti, a propustil suěmy. Z Francie zatím dostavili se lidé, již dovedli rozčilené mysle udržovati v napnutí, a v tom také již došla zpráva o vyhánění Bourbonův z Francie.

Ale přece zachován pokoj až do 25. srpna. U večer tohoto dne dávana v divadle zpěvohra „Němá z Portici“. S jásotem přijalo obecenstvo zpěvy povstalých Neapoli- tánu a vyhrnuvši se ven z divadla srazilo se s nesčet- nými zástupy, a první nepokoje započaly. Ještě zbýval Vilému jeden prostředek, uchláholiti Belgy: úplná sa- mospráva. Ale jak by se mohl panovník „z boží mi-

losti“ na počátku 19. století odhodlati k tak hroznému skutku, jenž vynucen byl by jen několika „bezectnými“ agitatory? Odkazoval žádosti jich ku generálním stá- tům, chtěje získati času; ale spravedlivá odplata jej neminula. Generální státy se sešly, urážky sypaly se na Belgy. Následkem toho vypukly v Bruselu nepokoje ještě povážlivější. A tu našlo se i zde, jako později leckdes jinde, několik zbabělých měšťanů, již povolali prince Bedřicha k udržení pořádku. Přišel se 7000 mužů, setkal se dne 21. září s lidem, jenž táhl mu na- proti, zahnal jej a vniknul s ním do města.

Ale zle se potázal. Belgové na nejvyš rozdráždění zatarasili se v domech a na ulicích; Belgové, sloužící ve vojstě holandském, opouštěli houfně prapory své a po třídním pouličním boji, v němž blusa dělnická v prvních se skvěla řadách, byli obmezení na městský park, až i konečně nepřátelská palba a hlad přinutily je k opuštění poslední této posice, s níž ztratili ce- lou Belgii.

Park tento jest pravá perla. Tvoří čtverhran přes 600 kroků dlouhý a skoro 400 kroků široký, plný nej- krásnějších starých stromořadí, pěkných skupin stro- mových, bujného trávníku, velkých mramorových ná- držek s rybkami a vodotrysky — mezi tím na všech pří- hodných místech sochy mramorové, poprsí a p., z nichž některé mají skutečnou cenu.

Krutý byl boj v parku tom; svědčit o tom známky posud viditelné, ale pomohl. Na stromech se to již ztrácí, sochy však budou o něm vždycky vypravovati.

Není snad jediné, jež by nebyla střelbou utrpěla, ale bedlivě pak shledány otlučené části, a spravené sochy jako by pyšně ukazovaly rány, jež utrpěly pro vlast. —

A minula zase leta, co děla a pušky v parku provozovaly svou hudbu; nyní odbývají se tam každou neděli veřejné hudební produkce a za vysokého leta skvělé večerní koncerty, při kterýchžto příležitostech shromáždí se tam veškerý krásný svět brusselský. Zdaž někdo z těch tisíců, již uprostřed toho skvěle osvětleného stromoví, v tom líbezném čerstvém vzduchu s úsměvem na tváři a s rozkoší v oku hudbě výtečného orkestru naslouchají, vzpomene si, co křve muselo býtí prolito, aby mohli seděti zde tak jak sedí; zda pováží někdo z nich, že na půdě, na níž noha klepá takt k veselé písni, vykrváceli mužové, jižto byli snad jedinou radostí a životem staré matky, pýchou sešedivého otce, milenci touhou zmirajících dívek, hlavami rodin, které bez nich nejhorší bídě v šanc vydány jsou — mají dobře, že na to nemyslí; jak by *jím* to muselo ztrpčovatí pozitek, když pomýšlení takové, mimovolně připadající, cizince již dojmá. —

Ale dosti těch historických upominek více méně trudných. Obládneme se po veselejších.

XIV.

„Manneken-Pis“. — Umělecké sbírky brusselské.

Ptej se na „Manneken-Pis“, a každé děcko té tam dovede. Jest to veliká znamenitost brusselská, paladium,

jehož dočasná ztráta na počátku tohoto století celý Brussel pobouřila a kteréž pak při svém objevení s velikou slávou na staré místo dosazeno bylo.

Byl jsem velmi žádostiv na poklad ten, ale mimovolně zahrál mi úsměv okolo úst. Asi dvě neb tři stopy vysoký kovový klučina v toiletě, která vlastně toiletou ani nazvána býti nemůže, stojí nad kamennou nádržkou a představuje taktó nejprimitivnější studánku. Věc sama jest nepatrná, ale má svou historii.

Pochází z roku 1619 a děkuje prý existenci svou té okolnosti, že podnikavý synáček jakéhos vévody brabaniského, jmenem Godéfróy, z paláce otce svého utekl a v postavení tomto nalezen byl.

Manneken-Pis má krásné živobytí. Vládne svým vlastním jméním — ještě před několika lety odporučila mu jakás stará panna 1000 zl. — zvláštní komorník musí za roční plat dvou set franků k němu dohlížeti a při velkých výročních slavnostech, jmenovitě o posvěcení, obléci jej ve zvláštní šat. A co šatů měl již na sobě. Kdokoliv kdy panoval v Brusselu, oblékl Mannekena v šat svůj. Od počátku tohoto století změnil barvy své již několikráte. Nejprvé skvěl se ve francouzské trikoloře, pak v barvě Oraniů, r. 1830 oblékl jej v bílzu a nyní nasadí mu vždy stejnokroj — měšťanské gardy. Garderoba jeho čítá osm obleků, z nichž každý je určen pro zvláštní příležitost, a nejen to, on má také řád, a sice kříž Ludvikův, ježž přou-půjčil mu slavné paměti — Ludvik XV., král bídák. Chudák Manneken — musel mlčeti, musel si ho

nechat pověsiti. Jest to přec jen smutné, když je člověk ze dřeva anebo docela z kovu. —

Maanneken čítají jedni k historickým, druzi k uměleckým památkám brusselským. Přistupme k poslednějším — ponechávajíc arci zodpovědnost za náhled ten původcům jeho — a můžeme se poohlédnouti ihned po památkostech ostatních.

Umělecké sbírky brusselské nejsou ani veliké ani velké, ale celkem zajímavé. Museum je chudické. Obrazů poměrně málo a z těch opět ne mnoho, jež pou-
tají; bibliotéka je veliká, bohata na rukopisy; oddělení přírodní je malé, ale chová některé pěkné věci, zvláště několik obrovských koster, a konečně připojena tak zvaná „historická galerie“, jež obsahuje podobizny a portréty osob známých z historie belgické, myšlenka to, kteráž by neměla býti při žádném museu opomenuta.

Krásná jest naproti tomu sbírka obrazů v Arenbergově paláci. Není obrazů příliš mnoho, ale nejznamenitější jména nizozemských malířů jsou tu zastoupena nejlepšími plody. Mimo to chová palác krásné staré nářadí, etrurské vásy atd.

Největší znamenitostí uměleckou v Brussele však jest: Wiertzovo museum.

XV.

Wiertzovo museum.

Musím se upřímně vyznati, že jsem sice znal jméno Wiertzovo co jméno malíře, bližšího ale že jsem

o něm věděl tolik skoro jako nic. A protož tím větší byl dojem, jakýž na mne učinila sbírka prací jeho.

S tíží nalezl jsem romantické, mezi vysokým stromovím skryté stavení, v němž jeden z nejznamenitějších malířů novější doby žil a pracoval nejen ku slávě své vlasti, ale i ku slávě novověkého malířství. Po jeho smrti zakoupila vláda stavení to a umístila tam větší část jeho prací, čin to, jimž byla povinna nejen jemu, nýbrž celému národu.

Vstoupil jsem do vysoké, veliké, světlé síně, zvolna rozhlížel jsem se po rozvěšených obrazech — hltal jsem takřka jeden za druhým, a hodiny jsem strávil, než došel jsem k poslednímu, dlouho jsem potřeboval, než odtrhnul jsem se od nich, neboť mimovolně vracelo se oko k nim zase zpět.

Dojem obrazů Wiertzových na mne byl ohromný. Prsa se mi úžila, chvílemi bylo mi do pláče, chvílemi byl bych výskal, chvílemi mráz mi šel po zádech. Myšlenka, idea jest to, co dojírá u něho takovým působením, a idey jeho jsou dílem srdcejmající, dílem vznesené, dílem hrůzné až do kosti. A tém obětoval všechno, ano někdy i esthetickou krásu.

Vše dýše neobyčejnou silou a energií ducha, vzácnou krásu myšlenek — leží v tom filosofie, která člověka uchvacuje, unáší. Nevěděl jsem o životě jeho takřka nic, ale z obrazů vyčetl jsem, že povaha ta byla co nejslechetnější, vělcho srdce, všechna plna nejčistší lásky k člověčenstvu. — V bezohledné nadvládě myšlenky leží snad, že vytýkají mu mnohé chyby, a jest

také pravda, že neškodilo by více idealismu, že kon-
trasty jeho bývají často příliš drastické, ano že někdy
drastičností svou až odpuzují, že mnohé mají do sebe
coś démonického, coś jen hrůzu budícího, aniž by člo-
věka uspokojily; ale navzdor těm a mnohým jiným va-
dám práce jeho s dojmem se nemínou, minouti nemohou,
neboť jest jim vtisknut znak, jenž málo vyvoleným jest
propůjčen: znak genialnosti.

Pohlédneme na některé. Ku příkladu obraz „Po-
slední dělo“.

Krásná bohyně se zářící hvězdou nad hlavou, civi-
lisace, vznáší se nade světem v průvodu vítězném a ničí
všechny znaky uhněti a bídy lidstva. Právě láme po-
slední dělo v rukou na dva kusy jako slabou třímu. Po
pravici nadšené bohyně vznáší se stařec, drže v rukou
knihy moudrosti a zkušenosti, a pod knihami děcko
s hvězdnatou korunou, vrhající lesklé paprsky na dráhu,
po níž kráčí civilisace. Před ní vznáší se čtyry její
dcery. Jedna přináší lidstvu mír, druhá nástroje práce
míru, třetí srp k meči připravený co pokynutí, že meče
překovány budou jednou v nástroje žnoucí obilí, a čtvrtá
nese v náručí svém zbytky zlomených pout, každým ta-
hem jevíc božskou svobodu. V pravo sestra civilisace
hasí pochodně války a pálí bídné trosky nepravé slávy,
jako jsou koruny, zbraně atd.; sloup s nápisem „hranice“
jest převržen — lidstvo nemá nic od sebe odlučovati,
a v pozadí blízí se poesie, malířství, hudba a umění,
aby založily panství na půdě, již připravila jim ci-
vilisace.

Toť skupina vznášející se v oblacích, skupina to-
plna nebeského klidu a uchvacujícího ohně, v nejzad-
nějším pozadí svém majíc jako v mlze naznačený ten
život budoucnosti. A pod tím vylíčený štětcem bez-
ohledným veškeré ty bídy, hlavně válkami způsobené,
jež spočívají na lidstvu a jež odstraniti spěchá ona
bohyně. —

S nemenší silou malován jest boj dobra se zlem
nad ukřižovaným Kristem, boj o mrtvolu Patroklova
a jiné.

Z menších čini milý dojem obraz: „Věci přítomné
před lidmi budoucnosti“. Několik obrovských postav
s rajským klidem ve tváři pozoruje s rozkošným smí-
chem títerné koruny, bodáky, děla, rády atd., jež jeden
z nich na dlani drží.

„Upálené dítě“ působí hrozně. Dám, v němž matka
zanechala své dítě, hoří. Matka se vrátí, vletí do pokoje,
jehož oheň se byl již zmocnil, vyzdvihne z hořící ko-
lébky dítěte a nalezá je mrtvé. Ta zoufanlivá bolest
v tváři vyznačená nedá se popsat. Není to estheticky
krásné, ale tak pravdivé, že jest člověku jako by slyšel
ten strašlivý výkřik, cítí ten její bol a mimovolně vzta-
huje k ní ruku, neboť jest přesvědčen, že tato matka
nepřežije své dítě, že vrhne se do plamenů, jimž jest
tak blízka.

Dojímavý jest obraz: „Ubozí sirotkové“. Dva mu-
žové, z nichž jeden šedohlavý stařec, dojatí na nejvyš,
odnášejí rakev z domu. Dvě děti, hoch a děvče, v šilené
bolesti vrhají se na ni, nechtějice propustiti drahého ně-

božtíka; v pozadí ve dveřích nejstarší sestra v bolu zoufalém ale tichém, a vedle ní maličké děcko, jež sotva na nohou státi dovede, nejsouc ještě si vědomo ztráty, kteráž je potkala, s vyvalenýma očkama hledí plno udívení na nárek svých sourozenců. Provedení jest čistě realistické, ale člověku, jež má cit, vstoupí slze do očí.

„Kristem odsouzení“ podává taktéž pěknou myšlénku v provedení pěkném. Kristus klečí, a jednou rukou zastíráje si oči, vztahuje odpudivě druhou proti přízraku, jež jeví se mu v pozadí a představuje zápas na život a na smrt tří representantů, jichž význam spočívá v míře, v královském diadémě a frygické čepici. Muž v koruně vráží meč do krku muži ve frygické čepici, jež trhá mu korunu s hlavy. A postava v míře silnou rukou tepe do člověka, tepe do něho — kalvářským křížem.

„Dvě dívky“ podávají zvláštní kontrast. Krásná, kyprá obnažená dívka s úsměvem pohlíží na — kostru jednou spanilě ženy, usmívá se, jako by nevěřila že tomu tak, a kostra úsměšně cení své zuby, že bude kdysi také takovou. —

Některé z obrazů Wiertzových jeví velmi šťastný humor, jež po výše zmíněných obrazech tím více překvapuje, ku př. známá bajka o třech přáních, z níž vyobrazěn jest okamžik, kdy jelitko přiroste mlsné bábě k nosu. Výraz obličejů obou je rozkošný.

„Domovník dřímající u okna“, „Pes ve výklenku“, „Děveč pootevřenými dveřmi vykukující“ a jiné jsou žerty, ale tak plasticky malovány, že by člověk při

prvním pohledu přísahal, že jsou tam dotyčné osoby skutečné.

Mnohé z obrazů jeho jsou malovány na zdi, na základě vlastního Wiertzova vynálezu. —

Četné jsou věci, jichž lze Wiertzovi vytýkati, ale celkem jsou malby jeho výtvořily ducha, jakých málo rodí se ve světě uměleckém; pokoušel se také v plastice a vymodloval několik skupení, která nejsou špatná. Nadšeně píše životopisec jeho, dr. Watteau, o něm co o umělci i co o člověku — možná že mnohé ušlo *přítebi*, co kritikovi ujiti nemělo. Ale pravdu praví, že smrt jeho uvrhla celou Belgii v smutek, kteráž v něm ztratila jednoho ze svých nejlepších synů.

XVI.

Brusselská divadla. — Divadelní programy.

Letní doba, kteréžto se k cestování používá, jest velmi nepraktická vzhladem k divadlům, a jen proto snad musím, mluvě o divadlech, jež jsem cestou seznal, mluvit o nich nepřilíš pochlebně.

Brusselská divadla nutno dělit na dvě třídy: na divadla pořádná a na taková, do kterých solidní dáma vejti nemůže. K prvnějším náleží královské divadlo, ve vysokém letě uzavřené a co do úpravy uvnitř i na jevišti prý velmi krásné; pak „Theatre des Galeries St. Hubert“, jež pěstuje drama, veselohru a operetu;

divadlo v parku s účelem stejným, a konečně „Théâtre du cirque“, jediné řádné divadlo pro obecnostvo flámské. Do třídy druhé náleží ta rozličná divadla pro lid.

Byl jsem ve dvou: v jednom solidním a v jednom nesolidním. Prvnější, „Théâtre des Galeries St. Hubert“, jest divadlo pěkné a velké; dávali dosti bidně „Frou-Frou“ od Sardou, a obecnstva bylo asi 80 osob.

Druhé, nevelké sice ale slušné, se zařízením tím, že možno otevřítí strop: „Alcazar royal“ má nevalnou pověst svou co děkovati jen obecnstvu. Na programu byla opereta: „Kachna o třech zobáčích“, zakládající se na jakési nizozemské pověsti, a provedení bylo poměrně ucházející; za to ale tím hroznější bylo publikum.

Lóží o sobě dostati nelze; prodávají se jen lóžová sedadla, a na těch seděli pánové s kloboukem na hlavě a s doutníkem v ústech, pijící v meziaktí — pivo. Dam bylo dosti, ale ukázu na jedné, jakého asi druhu. V lóží vedle mne seděly dvě velmi elegantního zevnějšku ve společnosti mladého muže, dámy to, z nichž jedna byla velmi hezká. Ta zpívala všechny pěkné melodie polohlasitě se zpěvákem, vyplázla na jakéhoš pána, jenž v přízemku sedě velmi přátelsky jí byl pozdravil, zcela bez okolků jazyk, a když s ním chvíli pomocí všelijakých znamení korrespondovala, ukončila sdělení svá posuňkem, jímž odpovídají obyčejně rozpustilí hošci na napominání lidí, kterýmž po nich nic není, v ten způsob, že položivše palec pravice na špičku nosu svého, ostatními prsty ve vzduchu třepětají. —

V divadle flámském se právě nehralo a od flámského divadélka druhé třídy vrátil jsem se již u večodu. Temné, smrdutým kouřem naplněné schody vedly do prvního poschodí, a nahoře seděl někdo u stolu, na němž malá skřínka a lojová svíčka.

Z toho patrno, že divadla brusselská neučinila na mne dobrého dojmu. Avšak tím nechci nikterak je odsouditi. Tri večery nedostačí, aby bylo lze utvořití si úsudek o absolutní jich ceně, a to tím více, any to byly večery, kdy tak zvaná „saison morte“ nejvyššího právě dosáhla vrchole. Protož spouštím přes ně oponu lidského milosrdenství a dovoluji si jen tvrditi, že to, co jsem *já* v divadlech brusselských poznal, bylo zkušenosní velmi smutnou. Možná že zaviniła to jen doba, v níž jsem cestoval — přál bych to Brusselu, jenž se mi stal tak velice milým.

Jediná věc, která se mi u brusselských divadel líbila, jsou jich programy. Jest to zcela jednoduše divadelní list, každodenně vycházející o velikém archu. Je-li určen výhradně pro některé divadlo — „Alcazar“ ku př. má svůj vlastní — přináší jen program divadla toho, kdežto ostatní podávají programy veškerých divadel, avšak to vše teprv na poslední stránce. První, druhá a asi půl třetí jsou věnovány divadelním úvahám — vlastně reklamám — dopisům o divadlech pařížských a londýnských, divadelním zprávám, klepům a insertům. Noviny ty neprodávají se snad teprv večer v divadle; jsou, jako vůbec všechny noviny francouzské, belgické a anglické, v rukou pouličních prodavačů,

hlavně malých hochů, již pronikavým svým ohlašovacím titulu veškeré ulice naplňují, což je zvláštnost, na kterou tímto zároveň upozorniti jsem chtěl. Jest to zvláštnost, ale zdá se mi, zvláštnost velmi praktická. Po- máhá k velikému rozšíření listů a žíví velký počet lidí.

XVII.

Zoologická zahrada. — Zahrada botanická. — Marché couvert, sídlo květinárek, ovocnárek, zelenárek a zvířinárek. — Galerie sv. Huberta. — Kostely brusselské.

Brusel se stará o své obyvatelstvo.

Na východní straně města nalezá se zoologická zahrada. V každém větším městě, jež jsem navštívil, našel jsem zahradu takovou, a brusselská nenáleží mezi špatné. Uspořádání je velmi pěkné; velké množství zvířat jí oživuje, botanická stránka není taktéž zanedbána a zvláštního půvabu dodává jí malé síce, ale pěkné zařízené akvarium.

Jest to dosti obsáhlá jeskyně, uměle vytvořená z kapaliny, poskytující na všech stranách zasklenými otvory pohled do zajímavého života obyvatelů vodních. Tři větší nádržky v podlaze slouží za obydlí mladé tuleni, krokodilu a nesčetnému množství rybiček co stravě obou, a chvíle ubíhají s náramnou rychlostí při pozorování počínání si podivné té chásky. Jeskyně bývá skvěle osvětlena za večerů letních, kdy

na nevelikém prostranství taktéž v lesku tisícerych plamenů hudba zaznívá. Večer takový musí býti v je- skyni čarovný: ty prazvláštní útvary kapaliny, na všech stranách hemžení se tak podivných většinou živočichů a k tomu jemné zvuky vzdálené hudby — musí to činit dojem oživlé báčorcky.

Ale i v městě samém je o Brusselany postaráno. Velkolepá botanická zahrada s velikými klenutými sklen- níky opatřuje obyvatelům takřka uprostřed města pro- cházkou kusem rozkošné přírody tam jako přičarova- ným. Zdaž my v Praze dočkáme se kdysi podobných zařízení, zdaž aspoň dožijeme se podobných boule- vardů na místě stržených bašt? Arci Brusselu nepřekáží nikdo, aby se vyvínoval a upravoval dle libosti, nikdo neplete se do zařízení, směřujících jen ku blahu obyvatelstva, a Brussel svobody té užívá dle možnosti. Ano nezapomněl ani na květinářky, zelenářky, ovoc- nářky a zvířinářky.

Zvláštní velká, krytá a s hořa osvětlená čtver- hranná budova, nazvaná „marché couvert“, s několika širokými vchody slouží jim za stánek. Kolem do kola táhne se široká galerie, sídlo květinárek, na nížto podél zdi vystaveno nejkrásnějších rostlin a květin, tak že člověk kráčí líbeznuou zahradou. A pohlédne- me-li přes zábradlí dolů, jaký to tam rozdílný život! Nahoře poesie, dole prosa; nahoře květ přírody, dole její ovoce; nahoře nejrozkošnější, vejjzácnější kvítka, dole hromady cibule, brambor a p. Kraluje arci poesie ta nad prosou, ale jak živo je v této a jak poměrně ticho v oné. —

Ještě zmíniti se musím o „Galerie St. Hubert“, bazaru to svého druhu snad jediného v Evropě. Je 25 stop široký, 700 st. dlouhý a ve výši 60 stop kryt skleněnou klenbou. Nejkrásnější závody vábí tu kupce; za deštěvého počasí sbromáždí se zde po polednách elegantní svět brusselský a v podvečer vlní se tu lidstvo při skvělém osvětlení. —

Kostelů je v Brussele dosti a některé z nich, jako ku př. chrám St. Gudule, velmi pěkné. Nachází se na příkrém svahu a vyniká znamenitými svými dvěma věžmi vysoko nad město. Jest to stavba v průčelí zvláště krásná, uvnitř sice jednoduchá, ale velmi účinná, s velikými sloupy, nesoucími vysokou klenbu lodi hlavní. Několik starých malovaných oken uchvacuje mistrnou svou kresbou, jemným koloritem a výtečnou perspektivou.

V kostelích brusselských není lavic jako u nás; jsou tam jen stoličky s nízkými sedadly a vysokými leňochy, těmito k oltáři obrácené, tak že tvoří vlastně klekátka, za jichž upotřebení platí se nepatrný peněz. —

Bylo to krásných několik dní, jež jsem strávil v Brussele, v městě, kteréžto Čechu musí býti dvakráte tak zajímavým jako každému jinému cizinci. Co budí historických upomínek nápadně podobných upomínkám našim, jak připomíná domov při každém kroku, naše poměry domácí, naše boje, naše snahy a tužby. Bohužel že jen temnější stránky jeho nám Prahu přivádějí na mysl. Doufáme, že nadejde čas, kdy se mu vyrovnáme i v ostatním.

XVIII.

Do mořských lázní! — První pohled na moře. — Ostende. —
Digue a plage a život na obou panujících.

Nic není jednodušší, než dostati se z Brussele do mořských lázní. Časné z rána sedne člověk do vlaku a asi za dvě hodiny máže již v Ostende snídati krevety a jiné mořské potvůčky.

Byla to rozkoš, když unášel mne parostroj v krajinu mých snů, v ty mořské lázně, jež mají dokončiti, co Emže započala. Hořel jsem touhou, abych spatřil moře — tolik rozdílných úsudků jsem o něm slyšel, a protože zcela přirozené mě napnutí, jaký as na mne dojem učiní. A pak, byl jsem poznal světové lázně vnitrozemské, jež tak velice mne zajímaly, jaké budou as tyto, jež náleží mezi nejslavnější svého druhu? —

Netrvalo to dlouho, byli jsme v Brugge, a odtud je do Ostende již jen co kamenem dohodí a ostatní uběhne. Netrpělivost má rosila vždy víc a více, neboť bujná posaváde vegetace přestávala znenáhla a krajina stávala se vždy holejší. Konečně vjížděli jsme do nádraží, lokomotiva zapískla, dvéře se otevřely a byli jsme na místě.

Celníci mají všude dobré srdce; za nějaký ten frank propustili mne i zde bez dalšího otvirání zavazadel, a hajdy do města! Rovnou cestou zaměřil jsem k moři; šel jsem nejpěknější ulicí, kteráž vede od nádraží právě ke kursálu, a brzy jsem došel jejího konce. Již stoupal jsem po volném svahu hráze, co pravím:

stoupal, letěl jsem nahoru, za málo okamžiků byl jsem tam, a tu leželo u mých nohou to jednotvárné a přece tak božsky krásné, to strašlivé a přece tak rozkošné moře.

Musím se vyznat, že první dojem moře na mne byl zničující. Stál jsem na hrázi as 30 stop vysoké, a přede mnou ten ohromný prostor, v němž nic jiného než vlnící se voda, jež hučí tak, jako když vane listnatým lesem silný vítr. Vlna za vlnou žene se ku hrázi, ba jsou to celé šiky vln a rozrážejí se o její balvany s jezkotem, střikající bělostnou pěnu až nahoru k zábradlí. Vypadá to tak, jako by moře plno vzteku, že někdo odvážil se jemu zabrážovat cestu, s veškerým úsilím prorazití chtělo tuto hráz, a po marném namáhání v lomocné své zlobě bralo se zpět, aby po šestihodinném odpočinku s čerstvě nasbíranými silami počalo opětný útok. Jest to pohled tak velkolepý, že člověk se až leká ohromného toho živlu a cítí živě vlastní svou nicotu, vlastní svou maličkost. A přece nemůže se oko rozloučiti s pohledem tím; je jako ukováno k vlnám, člověk nehorší se na ně, že daly mu tak pocítit jeho slabost, nýbrž zapomíná na sebe a vidí jenom moře a obdivuje se jenom moři.

Když jsem se byl hodně nakoukal v ten čarovný obrázek, upomínal mne prosaický žaludek o snídání. Rychle odbyl jsem si tuto svou povinnost a běžel jsem ohlídnouti se po nějakém bytu.

Rozumí se, že jsem především hledal byt s výhledkou na moře, ale marné hledání. Vše bylo tak pře-

plněno, že jsem byl posléz rád, když jsem našel něco uprostřed města.

Ostende je, jak známo, velmi pevné město s dosti velkým přístavem, spojené průplavy se sousedními většími městy. Je dosti veliké (čítá přes 15.000 obyvatelů) a dosti špinavé. Hlavní ulice, rue de la Chapelle, vedoucí středem města, jest sice úzká, ale velmi pěkná, vynikající četnými elegantními obchodními závody; ostatní však jsou bídné, a člověk, jenž prodloukl již několik vnitrozemských lázní, zvláště bolestně postrádá čistoty, již byl v místech takových uvyknu.

Znamenitostí Ostende nemá; ale k čemu jich také potřebuje? Má moře, a na tom je dost. —

Prohlédneme si upravení břehu blíže. Výše zmíněná hráz je vystavěna na místě, kamž sáhá voda za nejvyššího přílivu. Stěna hráze, k moři obrácená, nevychází kolmo ze země, nýbrž tvoří slabý svah, jenž chrání zeď před podemletím. Hráz tato nazývá se digue (čti: dig), usnadňuje přístup k moři na mnohých místech četnými a pohodlnými schody a tvoří nejlavnější a nej příjemnější procházku lázeňských hostů. Zde nacházejí se nejpřednější hostince; zde je „kursál“ celý ze skla upraven, v němž odbyvají se každodenně koncerty, plesy a t. d.; zde vane nejpříjemnější a nečestnější vzduch; odtud je nejkrásnější vyhlídka na moře — člověk by zde chodil celý den.

Pod digue-ou nalézá se tak zvaná „plage“ (čti: pláž). Jest to místo, jež za přílivu skoro celé je zaujato mořem, za odlivu ale až i 200 kroků délky nabývá,

a pak za rejdiště velkým i malým dětem slouží. Je pokryto nejjemnějším mořským pískem, ustupující moře zanechává na něm nescíslné množství mušlí, mořských hvězd, ráčků atd., a děti většinou jen bosé je sbírají, zabíhajíce až po kotníky do vody, honíce se za vlnkami aneb nechájce se od nich honit, ryjou lopatami v kypném písku, dělají jezera, řeky, staví hrady, jež jim voda za několik hodin zase smyje, a vypadají při tom až radost se na ně podívat.

Ó jak zdravý, jak volný je ten mořský vzduch! Dávám mu přednost před vzduchem jakýmkoliv, i lesním. Je ostrý a přece jemný, je teplý a přece chladí, pronikavý a přece příjemný — čerstvý, že ho člověk plnými ústy do sebe ssaje a tak silným se cítí, že by se pustil do rvačky třeba i se samým „einiges“.

Na plage-i stojí v řadách koupelní domečky, a tím jsme se dostali k největšímu a nejdůležitějšímu odstavci zdejšího života lázeňského. Promluvíme o koupání se v moři badoucně a chci ku konci jenom ještě podotknouti, že kdo Ostende poznal, zajisté s radostí a vděkem na ně vždy vzpomínati bude. Já aspoň o něm blouzním a mohu svým čtenářům mezi čtyřma očima svěřiti, že jsem pevně se ustanovil na tom, kdybych je-dnou snad náhodou měl se stát zakladatelem nějakých fundací, že bych založil jen samé fundace pro nemajetné literáty české k užívání mořských lázní.

XIX.

Život v Ostende. — Koupání se v moři. — Koupele etnostných. — Ráj.

Rozdíl mezi životem v Emži a životem v Ostende jest veliký. Jak rozdílný jest již zevnějšek obou míst! Tam údolí obklopené vysokými vrchy — zde planina, ohraničená zase planinou: mořem. Tam vše zelené, vše samá zahrada — zde všecko šedé nebo bílé, a daleko široko hledá oko nadarmo nějakého stromu. Tam nehybný těžký vzduch — zde neustále čerstvý vánek. Tam nalezneš lidi na promenádách jen v jistých hodinách denních, kdežto v ostatní dobu je jako na poušti — zde od nejčasnějšího rána až do nejpozdnější noci život tak čilý, že až člověka omamuje.

A jak zcela jinak vypadá také zdejší společnost! Jest náramně četná, tak že člověk potkává stále nové tváře; je velmi elegantní, poněvaž nemajetným zde růže nekvete; je náramně veselá a zábav chťivá, jeli-kož mořské lázně jsou jen pro takové pacienty, kteří si chorobu svou již odbyli v nějakých vnitrozemských lázních; a nechová v sobě tolik nekalých a dobrodružných žvlů, proto že těm zde neposkytuje se tak široké pole činnosti. Banky zde není, a tím schází nejhlavnější ma-gnet pro podobné osobnosti, nehledě ani k tomu, že ka-ždý vyhýbá se těm čtyřem zděm jak jen možno. Může se říci, že je to společnost solidní, aspoň nepoměrně so-lidnější než ona v Emži. A přece bych nazval nejraději

život zdejší u porovnání s oním: životem velkoměstským. Mně alespoň, přišedšmu z Einze sem, bylo tak, jako když jsem na př. po delší době přišel z Rakovníka do Prahy.

Že zastoupení jsou zde nejrozličnější národové, rozumí se samo sebou. Panujef zde ještě větší babylon než v Emži, a slyšíš často jazyky, že věru nevíš, do které třídy je vřaditi. Zvláštních národních krojů tu vidíš zřídka; všechno to vězí velikou většinou v obleku francouzském, jenom ty bílé plachetky na kloboucích přišly silně v módu a nálezně zvláště málo Angličanů, již by se procházeli bez plachetky a bez žlutého slunečníku.

Ráno jsou toalety jednoduché, jest to čas koupeli, a dámy chodí s rozpuštěnými vlasy, mají-li je totiž náhodou, obloživše si dříve záda velkým bílým šátkem. Vypadá to směšně, ale kdo si toho zde všimne! Můžeš obléci cokoliv chceš, a nikdo si toho zde nevšímne. Čím zvláštnější oblek a čím podivnější chování, tím vzdálenější jest také dle obecného mínění domov dotyčné osoby. Jest to velmi pohodlné, neboť člověk může dělat co chce, a lidé nejvýš řeknou: „Ten musí být z daleka — inu, jest to tak mravem v jeho otčině.“

Ale motám se pořád okolo těch koupelí jako komár okolo hořící svíčky, a přece nemusím mítí strach, že bych si křídélka spálil. Protož hajdy do toho.

Na plage-i stojí v řadách ty domečky. Jest jich velký počet; jsou bílé s dvěma okénky a dvěma, spočívají na čtyrech širokých kolech a mají pod prahem

dveří zavěšená stupátka. Když jsi byl u kasy koupil lístek na mořskou lázeň a v „bureau des bains“ uložil své cenné věci, dostaneš za malý kuponek u onoho lístku plovací oblek a za lístek samotný jeden z výše zmíněných domečků. Solva do něho vlezeš, slyšíš, jak se k němu již připrahá kůň; v tom bouchne vozka svým bičím na prkennou stěnu na znamení, že již pojedě, abys se něčeho přidržel, a již tě táhne to ubohé hovado kypřým pískem ven do šírého moře.

Domek zaveze se obyčejně tak daleko, že stojí kola až přes polovici ve vodě. Pak zatuká něco na okénko, překvapen otevřeš a — vozka sedě na koni s líbezným úsměvem šepotá: „Monsieur, si vous plait, quelquechose pour boire.“*) Dáš mu deset centimů, on se zářícím obličejem poděkuje a můžeš být jist, že na první pokynutí vyveze tě zase ven.

Mezi svlékáním můžeš studovat předpisy slavné lázeňské správy. Déle než 40 minut nesmíš použít do-mečku; zproptiné nesmíš nikomu dávat; věci majitel cenu nemáš nechatí v šatech; chceš-li být vytažen z vody, máš zatáhnout za provázek blíže naznačený, náčež vyskočí na střeše rafka atd.

Svlékal jsem se velmi rychle, neboť vlny tak vášně dorážely na stěny mého domku, že jsem se již nemohl koupele dočkatí. Odstrím šoupací dvéře, vystoupím na schůdky a již jsem uprostřed té vřavy. Vlna za vlnou hrne se ke mně, rozráží se o kola a schůdky mého

*) Pane, je-li vám líbo, nějaké malé zproptiné.

domku a jemný deštík kropí mé tělo. V prvním okamžiku je člověku zvláštně; neví, co asi skrývá bouřný povrch ten, ale několik kroků po tom taktůka samotavém dnu a první vlna přes hlavu — a již vrhá se do vody s netušenou rozkoší, běží každé vlně v ústřety, hází sebou jako na svobodu puštěný kapr a výskal by radostí jako dítě. O, jakou lahodu chová koupel v moři! Proti každé vlně obrátíš se zády, ona povyzdvihnouc tě převálí se ti přes hlavu, a tobě jest jako by každá vlna sňala s tebe kousek toho pozemského prachu, kus té pozemské bídy. Čím větší vlna, tím větší rozkoš a tím volnějším se člověk cítí.

První koupel v moři nesmi trvati dlouho, poněvadž velmi rozčiluje. Vůdce, jež s počátku nutno si vzítí, upozorní tě na vše, drží tě silnou svou pravicí, abys odolal prudkým vlnám a baví tě při tom neustále vypravováním, jež co do předmětu jest ti zcela nové. A pak — tak to dělal aspoň můj — pustí se do zpěvu, a myslíte si nyní, že držíte se uprostřed vln za ruku se zarostlým opáleným mužem v červené košili, vlny hrnou se vám přes hlavu, a chvílemi vynořující se z nich slyšíte píseň dojemnou, ku kteréž hodí se hučení moře zcela dobře jako provázející sbor. Jest to obrázek vsutku prazvláštní. —

Koupele jsou pánům i dámám společné, a to je činí ještě zábavnějšími a zajímavějšími. Dámy mají arci zase vůdkyně, ale po několika koupelích zanechá jich pán i dáma, a pak je nejsnadnější příležitost seznámiti se beze vsí etikety. Bliží se vlna, dáma je sama, pán

přiběhne, podá jí ruku, ona se jí chopí, vlna je pohřbí pod svými vodami, a vytírajíce si oči ženou se jiným naproti.

Často se jich popadne několik, podají si ruce a utvořívše kolo hrají si ve vodě jako děti. Hm, jako děti! Mohlo by se tak říci úplným právem, kdyby si jen ty mladé dámy nepočínaly v těch vkusných koupelných oblecích tak koketně a mužští tak zkoumavě. —

Ale prosím, ať si nikdo nemyslí snad hned něco nehezkého a ať nepovažuje mořské lázně za nějakou Sodomu. Mimo místo toto nalezájí se v Ostende ještě dvě koupelny, a sice v pravo hezky daleko od centra digue-y koupelna výhradně pro dámy, kamž mimo tyto nikdo nesmi — tu navštěvují takové, jež samou ctností až zapáchají, a pak ty, jimž neradno se vidí, okázati se mužskému pohlaví bez úpravy — a v levo tak zvaný ráj. Ten určen jest pro pány, již nalezájí to velmi nepohodlné, když člověk se má koupati v obleku plovacím, a protož všim krejčovským uměním opovrhující se vlnám tak, jak je pámbůh stvořil. Je prý to sice velmi příjemné, ale zdá se mi to i ono extrémem, a protož držel jsem se vždy „zlaté prostřední cesty“.

A půjdete-li kdy do Ostende, číňte také tak. Uvídíte, že toho též nebudete litovati.

Mořské vtipy. — Není voda jako voda. — Hudba vln. — Večer na břehu mořském. — Blyskání moře.

Vylíčil jsem v předešlém náčrtku rozkoš mořských koupelí a sice koupelí, když je moře tiché. Mnohý bude se snad diviti, jak jsem mohl mluvití o vlnách, bylo-li moře pokojno. Prosim, jen žádná divení se; nezapomejme, že jsme u moře, a to není nikdy, nemůže být nikdy tak tiché a rovné, jako na př. naše Vltava.

A což, když se začne bouřit! Neviděl jsem sice mořské bouře, ačkoliv jsem si toho velmi přál, ale byl jsem svědkem, jak se počalo hněvat, a dle této předehry, která arci netrvala dlouho, mohl jsem si představit, jaké to as může být, když spustí do opravdy. Byl to nastal pojednou velmi prudký vítr, a ten je v Ostende často velmi nepříjemný, poněvadž nese s sebou jemný mořský písek, jenž šlehá člověku krutě do obličejek a v malé chvílce vous i vlasy hustě napudruje. Následkem toho vyskakovaly větší a větší vlny, jež vztekly hrnuly se ku břehu a s báječnou rychlostí nastal nyní příliv. Ubohé domky, jež byly právě ve vodě, a ještě politování hodnější nájemníci jich! Tomu utrhly vlny stupátka, jinému vyrazily okna a připravily takto polo-ustrojenému nájemníku ještě jednu koupel v uzavřené místnosti; jeden dokonce velká vlna převrhla a rej, jenž nyní nastal, nelze popsatí. Vše spěchalo ku pomoci a do polou těla ve vodě tahali lidé i koně, až bylo vše v bezpečí.

Ale necht' nemysli někdo, že jest tu jakéhosi nebezpečí. Uvedený případ stane se jednou za čas, a tu je o vše tak postaráno, že se nic státi nemůže. Za pokojného moře jest místo ku koupání vykázáno, vytýčeno, a loďka s dvěma obratnými zkušenými plavci jezdí neustále po hranici té sem tam, tak že bezpečná pomoc je vždy při ruce. Ale přece stanou se někdy příhody, jež arci jsou pro publikum komičtější než pro účastného. Nastane časem totiž tak rychlý příliv, že, zvláště je-li mnoho domečků ve vodě, nemohou je ihned vytáhnouti, a tu vnikne voda do vnitř a přibývá tam tak, že často ani ta lavice víc neuchrání a uleknutý nájemník v poloviční toaletě k posměchu zlomyslného lidstva okénkem na mělkou střechu se vyškrábe a tam ve strachu, aby nespadol, roztáhnut jako žába sama sebe proklíná, že nedal vozkovi za přivezení žádného zpropitného.

Ale zvláštní je ta mořská voda. Můžeš si smaččet při procházení se po plage-i noby, můžeš se nechat vlnami postříkat, ba padnouti do toho můžeš celým tělem — a šat na tobě uschne v kratičké době a o nějakém zastuzení nebo něčem podobném ani pomyslení. A to je štěstí pro děti. Rozumí se, ty že nejvíce těší čerstvé nanešený písek, z kterého, když na něj šlápněš, ještě voda se prýští, následkem čehož takřka z mokra ani nevyjdou, a přece jen kvetou.

Moře tu nabrazuje na lidech, čeho nepovoluje vegetaci. —

Prazvláště působí na mysl šumění moře. Sedával jsem zhrsta po celé hodiny na břehu, zahleděl jsem se

do těch vln, jež se tu honily jako skotačivé děti, až razily na hráz, o niž se roztříštily, a zvolna se zavřely oči do polou, jako by umdleny byly pohledem tím, a duch jako opojen nevyšlovným citem podivné rozkoše zaletěl daleko — domů, v kruh těch milých, jež jsem tam zanechal, a z kruhu toho na vše to, na čem každý z nás dle sil svých pracuje, a skákaje s jednoho předmětu na druhý dal mi na chvíli zapomenouti, že jsem v cizině. A s jakou pružností zabývá se duch věmi těmi — nové myšlenky vznikají, a jakž by mohly být jinak než jaké jest to, co je budi: to krásné, vznešené moře.

A jak teprv jest krásné, když se blíží večer. Zvolna klesá mohutná ohnivá koule k hladině jeho, krvavě barvic okolí své, a mění neobsáhlou rozčeřenou vodní poušť v moře roztaveného zlata s barvou ohnivou, z něhož dle pohybování se vln srší blesky, až člověku zrak přechází. A niž a niž klesá slunce, z protější strany valí se již temnota — teď nevidím více než ještě ty rudé červánky, jež značí místo, kde skryl se jich původce, a ty se obrážejí na plage-i, již právě voda opustila, na vlhkém jejím povrchu jako na vyleštěné kovové plotně. A jak zvláštně vypadají ti lidé, již se po ní procházejí. Hle onen belgický kněz v tom širokém jezovitském klobouku. Kráčí volným krokem sem tam, obrys jeho postavy odrážejí se co nejostřeji proti lesku červánků, kráčí po ohnivě ploše, a světlo mizí tam, kam vkročí a kam padá jeho stín. A za ním ty vlny, jež jako by s vyhrůžným šepotem ve strachu ustupovaly před černou tou postavou — jednoduchý to sice před-

mět pro malířský štětec, ale vynikající efektem světla, předmět, jež v každém mimovolně budí všelijaké reflexe.

A jak štědré jest to moře. Když všude jinde panuje tma, jižto člověk musí oživovati svým uměním, tu poskytuje nám samo ze sebe ještě pohled, jenž tím krásnější jest, čím temnější noc, a tím úchvatnější, čím širší rozhled poskytuje moře. Myslím totiž t. zv. světelkování moře. Pokusím se o to, popsatí zjev ten. Digue není osvětlena z večera. Jenom několik velkolepých hotelů září v lesku nesčíslných plamenů. A myslíte si nyní celou tu hráz pohriženou ve tmách, a s jedné strany osvětlení skvělé a s druhé tím hustší temnotu, kterouž šumění vln tak děšivou činí. A v temnotě této pojednou vyskytují se modravé záblesky trvající několik sekund, ty šíří se víc a více a náhle máš před sebou dlouhé pruhy, jež stále ustupují novým. Na všech stranách se to blýská, tu více, tu méně, tu sbíhají se takřka v širokou plochu, již mizí zase a vyskytují se nové, jako by valily se mezi vlnami proudy hořící siry.

Jest to pohled překrásný a nejmíce blíží se tomu, když vidíme za letní noci na zamračeném nebi z daleka se blýskat. Arci je barva takového vzdáleného blýskání příliš bleďa, ale co do povahy zevnější tataž. A pak, blýskání moře nebývá také vždy stejné: viděl jsem pruhy zcela bleďé, ale viděl jsem také blýskání barvy krásně modré, ohnivě modré, jež přecházela skoro až v krásnou zelenou barvu bengalských ohňů.

A takový večer jest vskutku čarovný. Sedíš v temném koutku nábreží podepřen o zábradlí, před sebou tu

blýskající se plochu a za sebou po levici ty skvěle osvětlené hostince a po pravici ve slušné vzdálenosti zdejší kursál, z něhož vycházející hudba závodí se šumotem moře a tvoří tak zvuky, jež zdají se přicházeti z jiného světa.

Jak krásně se to sní v době takové. —

Škoda že nejsem básníkem. Nepochybují, že bych napsal své nejlepší básně na břehu moře za oněch večerů, jež ducha tak poeticky naladují. —

XXXI.

Přístav v Ostende. — Příjezd lodí. — Estakády. — Lovení v moři.

Přístav! Jak vábné to slovo pro člověka, jenž znal posaváde jen „loďstvo“ brodíci se v písku, či echi říci ve vodách naší Vltavy, jenž i ten pověstný bagger, kterýž má naší flotě pomoci na nohy, znal pouze dle jména a jemuž teprv na Rýnu naskytla se příležitost viděti několik větších parníků ve společnosti mnoha jiných více méně větších lodí. Má první návštěva, když jsem se byl pokochal pohledem na moře širé, platila přístavu.

Ale musím se přiznati, že jsem byl trochu sklaman. Byl jsem čítal, že vypadá takový přístav jako „les stežňů“, a že život v lese tom panující je nad míru živý a zajímavý. A co jsem našel? — Přístav má abych tak

řekl několik ulic, a v těchto ulicích viděl jsem dosti sice lodí, ale většinou jen lodí malé. Vyjímaje asi tři plachetní lodí na konci přístavu, jež vynikaly svou velikostí, a asi dva větší parníky, byly ostatní právě hračky, kterými také každá vlna zahoupala jako malou kocábkou. A na těch velikých bylo mrtvo, jako by byly vymřely, a na těch malých „hrnuli“ se námořníci po dvou neb třech do práce. A ticho tam panovalo řekl bych jako v Kosteletě, kdyby nebyli bývali právě s jedné lodí vysypávali uhlí pomocí čtyřhranných dřevěných truhlíků do lodí menších.

Mrzut šel jsem dále, ale jako by v náhradu blížil se pojednou velký parník, jenž dojíždí z Londýna do Ostende a zpět. Houf lidí čekal na přistání jeho, počkal jsem si tedy také. A věru že jsem nelitoval. Jeť pohled na lidi, již mají za sebou tolikahodinnou cestu po moři, náramně komický.

Nejdříve vyhozen z lodí provaz na nábreží, na nějž rychle přivázáno ohromné lano, připravené na konci svém na železný špalek v zemi zapuštěný. Po lano tom přitáhne se loď bezprostředně až k hrázi, jež nemá žádného zábradlí, několik silných rukou posíne na loď mástek, a nyní počnou se hrnouti ty smutné postavy. Nejdříve vyšlo vážným krokem několik Angličanů, na nichž nebylo pranic znáti a již vypadali, jako by byli ze všelijakých těch známých karikovaných obrázků utekli; pak šlo několik přibledlých, ostatně ale veselých pánů, a na to započeli volným krokem loď opouštěti „poranění“. Ten byl bled jako kus papíru; onen se mračil,

jako by byl celou noc ležel na hrachu; tomu se třesou ještě kolena; jiný koutá, jako by ho vedli na šibenici — žádný neví, si toho smějícího se boufu, jenž činí neustále své poznámky a každého, na němž následky té cesty více jsou vidět, vítá s „tichým jásosem“. V druhém oddělení objevuje se již také několik dam, jež vypadají ještě hůře nežli páni, ale naposled přijdou „nejtěžší“ pacienti. A ti působí vskutku neodolatelně. Ty unučené, zoufalé tváře plny obzvlášť, to pomahání ze všech stran na můstek, to strkání a potahování postav takových, než se dostanou zas na tu pevnou zemi, která je za krátký čas opět oživí, poskytuje pohled, jež muž se člověk srdčně zasměje.

A sotva vyprázdnula se loď, blížila se jiná, jež obracela na se všeobecnou pozornost. Byla to veliká loď plachetní, kteráž se svými četnými nadmutými plachtami, svým volným majestátním během podobala se obru, jenž drtí vše co stává se mu v cestu. Na palubě bylo viděti zdáli již mnoho lidí, již upřeně hleděli k pevné zemi a kteříž nedočkavě, s jásosem takřka hrnuli se přes můstek, když byla loď zakotvila. Skákali skoro radostí na břehu, oči se leskly a ve všech řečech ozývalo se tu: „Zaplaf pánbůh, že jsme to již přestáli.“ Nedivme se. Přijíždějí z Austrálie a byli od dubna letošního roku na cestě. A mezi nejveselejšími byla mladá žena s malým děckem na rukou, která, než pak odešla do města, ukazovala prstem nemluvněti loď a pravila: „Vidiš, Pepičku, tam v tom polovičním sudu jsi se narodil, daleko odtud v širém moři, ani ti nebudu moči

jednou říci, kde. Ale neďalej si z toho nic, snad tě to ochrání před — legrutýrkou.“ A ten bucek vyvalil oči, lapal po vystrčeném prstu a kýval hlavou jakoby připrvědčoval matčíným slovům.

Musím se zmíniti ještě o vchodu do přístavu. S obou stran vybíhají do moře tak zvané „estakády“, dřevěné to úzké mosty, vystavěné z ohromných klad a spočívající na stejné ohromných vysokých pilotech, tak že je ani nejvyšší příliv zaplaviti nemůže. Jich konce sbíhají se ale dosti silně, následkem čehož vchod do přístavu jest skoro úzký. A to bývá příčinou dosti častých nehod. Byl jsem sám svědkem, jak velký parník nevim odkud přijíždějící zajel do pravé estakády a ty ohromné klady zpřelámal, jako by to stěbla byla. Slyšeli jsme pojednou hluk, jako když pila vjíždí do stromu, a v okamžiku byly dva sáhy mostu vyrovnány s povrchem mořským. A jaké štěstí, že se to stalo tam, kam nemá obecnostvo přístupu. Estakáda levá byla poseta lidmi.

Estakáda jest rozkošné místečko, když je moře nepokojné. Okolo tebe honí a lámou se vlny s jekotem, podlouhlými štěrbínami v podlaze vyskakuje voda důkladně kropíc vše, co jí v cestu přijde, a ty stojíš a hledíš okolo sebe s úsměvem, neboť jest most tak silně stavěn, že ani největší vlna jím neotřese. Arci nesmiš si při tom nic dělat z trochu smáčení.

Ještě i jinou zábavu poskytují právě popsané mosty. Na konci totiž přípevněny jsou na provazech velké sítě na chytání ryb, a za 1 frank můžeš se tu

bavit po celou hodinu lovením všelijakých mořských zvířátek. Krátký brídel s klikou ulehčuje vytahování sítě, a kořist, již někdy taková síť chová, jest dosti zajímavá. Jako brčál zelení úhoři hledají otvor, jímž by unikli — a menším se to podaří vždy; — houf malinkých stříbrných rybiček sítí propadávajících podobá se skoro až stříbrnému dešti; několik „mořských ďáblíků“ hází sebou s jedné strany na druhou; nějaká skoro až kulatá, placatá, na jedné straně bílá a na druhé špinavě zamodralá ryba nepřítisí velká leží nepohnutě a mezi tím šoupají se šourem rozliční mořští pavouci a ráčkové.

Jest to zábava velmi zajímavá nejen pro děti. I mnoho dospělých ji vyhledává a s pýchou odháší každý svou kořist v šátku domů.

XXII.

Maják. — „Ústřicový park“, humary a jiné mořské lahůdky. — Ženy z lidu. — Blaukenberghe. — Drahoty.

V posledním článku zmínil jsem se obšírněji o přístavu. V následujícím, v němž rozloučím se s Ostende, hodlám sebrati ještě vše, co zasluhuje povšimnutí.

Že zdejší přístav honosí se také řádným majákem, rozumí se samo sebou. Stojí na pravé jeho straně a vypíná se pyšně do oblaků, jako by dobře si vědom byl toho, jaké služby prokazuje těm, již za bouřných nocí

s takovou touhou k němu hledí. Skoro 300 schodů vede k svítilně, jejížto světlo lze rozeznati až i ve vzdálenosti 15 hodin a jež není nic jiného než jakási lampa o čtyrech knotech, opatřená celým aparátem všech možných reflektorů, kteříž světlo její ztisiceronásobují. Daleko lze odtud viděti, na deset hodin daleko do moře, ale vyhlídka není tak krásná, jak ji člověk očekává. Jeť maják příliš vysoký, tak že hra vln se tratí a loď jako velké kocábky vypadají. —

Mnohého bude snad zajímati stav ústrie, humrů a podobných lahůdek zde na břehu moře. Nedaleko přístavu nacházejí se velké haltyře na ústřice, tak zv. „ústřicové parky“, se statisíci ústřic, jež jsou tu „na krmeni“. Krmeni toto jest arci velmi jednoduché a lacné, neboť záleží jen v tom, že se každodenně přivádí do haltyř čerstvá, čistá mořská voda. Ale výsledek je výborný a čerstvých ústřic stále ohromná zásoba. Nevím co stojí v Praze — zde se prodává 100 kusů po 5—9 francích, dle toho, jaké jsou.

Ve zvláštních odděleních „parku“ chovají se humry. Jest to krásné zvířátko, takový veliký až i stopu dlouhý mořský rak s klepety jako dětská ručička, a je s tou pikantní omáčkou velevitáným hostem na jídelních listech ostendských hotelů. Podobné chuti jsou velice mořští pavouci, již často na talíři místa nenajdou, ale nejsou příliš oblíbeni hlavně pro svůj nehezky zevnějšek. Skoro kulaté tělo se samými branami a špičkami a s četnými nohami připomíná co do formy příliš naše domáci pavoučky, jichž se každý štítí. —

Mořských ryb viděti tu lze druhy nejpodivnější. Jeť v ohledu tom návštěva rybiho trhu velmi zajímavá, jelikož každý škopek, každý košík chová něco nového. Prazvláštní formy a nevyklé u ryb barvy poutají tak pozornost, že člověku nezbude ani času všimnouti si prodavaček, jež mezi sebou jinak se netitulují než: *madame*. Zní to velmi zdvořile a není to tak dlouhé jako u nás, kdež se ještě dotyčná patronka připojuje. Ale přece musím při této příležitosti podotknouti, že náš va-ječný, drůbežný a ovocný trh poskytuje co se týče prodavaček zcela jiný pohled nežli ten zdejší. Naše „pani Kačenky, Kátrle, Marjánky, Toničky, Ančíčky“ atd. jsou, aspoň většinou, jadrné postavy, jimž ta „pani“ zcela dobře sluší. Ale ty ubohé ženy zde! Jsou nižší třídy obyvatele tak řekl bych zubožené, že až člověku srdce se svírá. Zevnějšek skoro vesměs odporný, a praví-li se o Itálii, že jsou tam jen mladá děvčata a stařeny a že schází přechod od jednoho k druhému, jelikož Vlašky záby odkvétají, mohlo by se o těchto třídách říci, že jsou tu *jen* stařeny. Neviděl jsem ni jediné aspoň ucházející ženštiny, k čemuž arci velmi přispívá ošklivý oblek, jenž jako uniforma na všech se stkví. Široký tmavý plášť od krku až na zem, kterýžto vypadá, jako by si sukni uvázaly hned u krku, a na hlavě bílý čepeček.

Tímto, doufám, probral jsem vše, co poskytuje v Ostende jakési zajímavosti; nezbyvá mi než přání, aby popis toho všeho mé čtenáře aspoň o tom přesvědčil, že věci ty jsou vskutku zajímavé, a připojuji-li ještě

několik slov o souseďních mořských lázních Blankenberghe, děje se to jen: „ad majorem Ostende gloriam“.

Leží severovýchodně od Ostende a mají s tímto konkurvat. Podívejme se, jaký rozdíl je mezi oběma.

Blankenberghe je pěkná vesnice s obyvatelem přes 2000 duší. Má také svou *digue* a svou *plage*, má své hotely, své koupelni domky, dosti četnou návštěvu atd., ale jaký to rozdíl mezi oběma místy! Moře vrhá zde jenom nepatrné vlny a o lámání se jich o hráz není ani pomyšlení; hotely vynikají částečně velkou špinou, a život jest tak tichý, ba skoro mrtvý, že přišedšímu z Ostende jest až úzko. A není divu, vždyť tomu ještě nedlouho, co hosté přehodili přes plovací oblek župan a tak ze svého bytu do koupele a odtud zase domů se ubírali. Jest to skutečně jen vesnice naproti městu, a kdo jde do Blankenberghe a pozná pak Ostende, horempádem se přestěhuje, a to tím spíše, ana drahota zde není mnohem větší než tam. Kdo nenajde v Ostende bytu, táhne se z nouze do Blankenberghe, a velká většina hostů jsou tuzemci, již jako ze zdvořilosti ponechávají cizincům, co je lepší. —

Mám ještě pověděti něco o drahotě takových lázní? Učiním tak; snad se zavděčím nejednomo.

Větší byty a zvláště byty v hotelech na *digue* jsou báječně drabé; jsouť proti tomu ceny v Emži pravá maličkost. Uvedu jen jeden příklad: Od jisté známé mi rodiny žádal domáci na 3 neděle za sedm pokojů, pěkných sice ale bídně zařízených a strašlivě špinavých, plně dva tisíce franků a ponechal je pak na 14 dní za

1500. Musím dodat, že byt byl v městě a tedy bez vyhlídky na moře.

Ale nechtě to nikoho neodstraší. Jednotlivé osoby aneb rodiny menší projdou laciněji. Jeden z mých známých dostal roztomilý pokojík za 3 franky denně a pravil mi, že mohl dostat ještě levnější. Počítáme-li k tomu oběd, jenž stojí v nejpřednějším hotelu 5 franků, a na snídani a na večeri dohromady stejnou sumu, tedy patrně z toho, že nemusí být člověk právě bobáčem, aby mohl do mořských lázní. Arci mnohý nebude se mnou souhlasit, ale jaká pomoc. Bývá to obyčejné, že hlavní věc jest laciná, kdežto ostatní okolnosti jí zdrážejí. Mořská lázeň na příklad stojí jen 60 centimů (tedy asi 30 kr. r. č.), ale živobytí v mořských lázních dělá takovou mořskou lázeň arci jen poměrně drahou.

XXIII.

Na cestě do Londýna. — Společnost na lodi. — Z moře hned do nebe. — První noc na moři. — Na Temzi.

Dva velké parníky, „Belgium“ a „Holland“, sprostředkují dopravu osob i zboží z Ostende přímo do Londýna, vyjíždějíce dvakrát za týden střídavě z obou těchto míst. Cesta tato i se zpátečním listkem, platícím po celý měsíc, jest tak laciná (28 1/2 fr. na první třídě) a se světovým cílem svým tak vábna, že obě lodi jsou vždy skoro přeplněny. Mimovolně vznikl ve mně ná-

hled, že se to rozumi samo sebou, že výlet ten podniknouti musím, neboť býti Londýnu tak na blízku, moci při tom užití hned přejemnosti pomorské cesty a nejeti tam, bylo by proviněním, jež by se opravdu nedalo omluviti.

V 5 hodin odpoledne měla loď odejet, a ve 4 byl jsem již na palubě. Uložil jsem své věci do kabiny, zabalil jsem se do plaidu a vyhledal jsem si pohodlné místočko na palubě první třídy, jež v prostřed lodi okolo komínu se nacházejíc, nad ostatní částí lodi asi o půl druhého sáhu vyniká. Zvědavě pohlížel jsem, s jakou lehkostí nakládali ohromné bedny. Konečně nastavili na dlejší palubu také asi 20 košatých mandlových stromků ve velikých dřevěných škopkách, a v okamžiku byla loď změněna v malou zahradu.

Vypadalo to dosti podivně. Uprostřed lodi veliký, trochu nakloněný železný komín, z něhož dým valil se plným proudem, s obou stran po délce štíhlý, nepřilís vysoký stežeň, pobitý čistě vyleštěným mosazným plechem, od stežňů ku krajům lodi to nepřilís husté lanoví s výtýčenou anglickou flagou, jež vesele s čerstvým mořským vánkem si pohrávala, a uprostřed toho najednou kus živé zahrady — byl to zvláštní pohled a zajiště i samým námořníkům neobyčejný, neboť ti, kdy jen mohli, odskočili si do toho koutku a prohlíželi stromky se všech stran.

Znenáhla počala se loď plniti a krátce před pátou byla paluba plna.

Společnost neposkytovala žádné zvláštní zajímavosti, samé obyčejné zjevy. Několik nehezkyých Angličanek; tlustý velebníček, jenž snad ve strachu před nastávající cestou modlil se svůj breviář; dva jiní, náramně suší velební pánové, zcela mladí a s velmi širokými střechami u cylindrů, kteříž šeptali neustále a s potlačovaným smíchem prohlíželi všechny přítomné dámy, počínajíc si při tom jako nespůsobná děvčátka; pak vysmáhlý pán v lehounkém kabátu, jenž strkal ruce pořád hloub do kapes, tak že mu už lokty sotva koukaly; zvědavce, jenž divadelním kukátkem prohlížel mandlové stromky, jako by počítal žilky jich listků, a mnoho jiných, kteří dělali ještě méně nežli tito.

Nedlouho na to postavil se kapitán, opálený zavalitý muž velmi příjemného obličje, rozeznávající se od ostatních cestujících jen bílou francouzskou čepicí, na dřevěnou klenbu, jež shora kryje kola parniku, aby voda nestříkala do lodi, a počal odtud komandovat. Nejdříve stáhl můstek, pak odvázal lano, jímž byla loď k železnému špalku připevněna, lopaty kol zarazily do vody, a loď sebou hnula.

Jeli jsme podél estakády z přístavu ven. Moře bylo trochu nepokojné, a menší rybářské lodi tančily na něm dosti povážlivě. Dokud jsme byli v přístavu, nechtěli jsme nic; ale jakmile vjeli jsme do šířého moře, počala se znenáhla loď houpati, ne po délce, nýbrž po šířce od jednoho kola k druhému, a houpaní to stalo se konečně tak silným, že břehy belgické, k nimž obrácen obličjem jsem seděl, při každém houprutí vysoko vy-

skakovaly nad protější zábradlí paluby a hluboko klesaly pod ně.

Aha, myslel jsem si, Neptun začíná si s námi hrát, uvidíme, jak se ta hra skončí. A netrvalo ani hodinku, počala se paluba, na níž prvé jsme byli tak stěsnáni, prázdnit, a než uplynula hodinka druhá, mohl nás na prstech spočítat. Dámy zmizely vesměs. Onen tlustý velebníček s breviářem také, ale ti dva suší jeho soudruhové, ten pán s rukama v kapse, onen zpytatel mandlových stromků a několik jiných zůstalo. Nevim, byla-li to náhoda, ale faktum je, že všichni, co jsme zbyli, byli osobnosti forem štíhlých, čímž arci nechci říci, že žádný suchý člověk mořskou nemoc nedostane a že tato musí každého tlustého počít.

Cesta naše byla nad míru příjemna. Barva moře, u břehu špinavá, čistila se vždy víc a více, tak sice, že konečně pluli jsme vodou překrásně temně zelenou. Pobřeží belgické halilo se v mlhu, bílý jeho pruh stával se vždy užším a užším, a s napnutím čekal jsem, jak mi as bude, až neuvidím na všechny strany okolo sebe nic než vodu a nebe. Arci by mohl mít člověk útěchu, že když se utopí v jednom, musí hned přijíti do druhého, poněvadž tam vedle vody nic jiného není, ale kdo pak ví, jaké to v tom nebi, jež právě tak na nás se mračilo, je, a proto raději zůstat tady, kde to člověk aspoň zná.

Konečně zmizela zem; jen ještě slabý pruh, sotva k rozeznání od moře, kmital se na obzoru, pak ustoupil obloze, jež vypadala jako by podírala se o klamnou vodu. Zvědavě rozhlížel jsem se okolo sebe, a vítězný

řekl bych úsměv rozložil se mně mimovolně okolo úst. Když jsem spatřil moře poprvé, cítil jsem, jak bídným tvorem jest člověk; nyní však, když stroj člověkem sestavený s neklamnou jistotou razil si cestu tou bezcestnou pouští rozzlobených vln, nic nestaraje se o jejich malomocné dorážení na strany jeho a nezávislý na mlosti větru, dle jehož taktu vlny dovedou tak krásné tancí: tu zase opanovala mne důvěra v člověčenstvo, jež dokázalo zajisté mnoho dovedši si podmanití živel jako je moře.

Temno počalo se rozkládati na lodi a ostrý studený vír nutil nás vyhledati místnosti kryté. Šel jsem do své kabiny. Ale jak jsem se podívil, když sestoupil jsem na spodní palubu, jež obehnána jest asi 4 stopy vysokým zábradlím. Kolem rozloženy byly žíněnky a na nich, přikryty bílými houněmi, ležely naše dámy, jejichž obličej zavedly co do bledosti s jejich přikryvkami. Divil jsem se tomu nemálo, neboť noc dnešní chystala se býti velmi chladnou. Ale brzy se mi dostalo vysvětlení. Dámy nemají totiž na parnicích své zvláštní kabiny jako páni, nýbrž jeden společný pokojík. Že pak pobyt v něm stane se na delší dobu nesnesitelným, zvláště požaduje-li mořská nemoc své oběti, jest snadno pochopitelné.

O pány jest dobře postaráno. Pod palubou nachází se pěkně upravená jídelna, a se všech čtyř stran jsou kabiny.

Cítil jsem chuť k jídlu. Na stole stála na veliké míse obromná hovězí kýta, na druhé velká šunka a na

třetí bochník sýra. Oběd a večere má svou pevnou cenu, a za cenu tuto můžeš si z kýty těch narezatí dle libosti. Sedl jsem náhodou naproti kapitánovi, jenž poznal ve mně cizince, ihned přivětivě mi předkládati se jal, sám předcházaje mne tak skvělým příkladem, že jsem až žasnul.

Byli jsme v nejlepší práci, ~~am~~ pojednou zazněl nad námi dutý zvuk píšťaly. Kapitán praštil přiborem a letěl na palubu, já zvědavě za ním. Výlezu nahoru a udiven rozhlížel jsem se. Nastala náhle tak silná mlha, že nerozhlízel jsem se. Mlha ta byla tak těžká a tak chladná, že až prsa tížila, a ty ubohé dámy ležely tu pořád jako zahaleny v husté oblaky.

Píšťale nastala teď krutá doba. Neustále musela se ozývat, aby se loď vyhnula každému srázu s lodí jinou, kapitán nebnul se s paluby, ale já, nenacházeje na novém tom obrázku nic zajímavého, zanechal jsem starost o sebe těm, jimž patří, a šel do své kabiny.

Myslete si komůrku, v níž, jste-li tak velcí či chci říci tak malí jako já, můžete velmi pohodlně stát, třeba byste i měli u bot velké kramfleky. Po délce nalezají se na každé straně dvě příhrádky jako „šuplata“ v práci delníku nad sebou; v těch je silná houně, polštář a příkryvadlo, a to je vaše postel. V koutku je umývadlo a ve stěně okénko jako malý talířek, do něhož vlny neustále tlukou. Ale nemyslete, že to je snad odporné.

Chutě svičkl jsem boty a kabát, a natáhnul jsem se do jedné z těch horejších. Nade mnou zněla neustále píšťala, paluba vzdychala pod silnými kročejemi námoř-

niků a celá loď pod namáháním parního stroje, jemné houpání počalo mne uspávat, a myslel na to, jak asi právě matička moje s úzkostí v myšlenkách mne pro- vází po mé pomorské pouťi, a otec sám pln strachu přece kuráže jí dodává, usnul jsem právě tak dobře jako doma ve své posteli. —

Teprv po 4. hodině ráno jsem se probudil. Obléknul jsem se tiše, abych žádného ze svých „šlofů“ ne- probudil, a spěchal jsem nahoru. Byli jsme v Temži. Čím dále jsme jeli, tím více zakotvených lodí jsme na- cházeli, a když pak k šesté hodině jsme se blížili Lon- dýnu, nastal na řece život báječný. Na sta lodí všech rozměrů a všech druhů, od malých kocábky až do velké lodi válečné a do oné kolosální lodi, jež uprostřed řeky zakotvena, se 6 poschodími slouží za nemocnici námoř- níkům všech národů — parníky, lodi plachetní, vše v je- dné směsici. Kam oko pohlédne, nevidí než stežně, ko- miny, provazy a plachty, všude čilý život — zde může se s dobrým svědomím říci, že jest to pravý les stežně, v němž ti obratní námořníci zastávají místo skákajících a šplhajících opic.

Než jsme dorazili k přístavišti, ohlédl jsem se ještě jednou za sebe. Slunce bylo vyšlo v plné své kráse a s namáháním prodíralo se těmi stežny a lánovím, zlatě vše na pokraji. Byl to pohled unášející a tak pln lesku, že jsem se musel záhy obrátit. V tom také již loď za- stavila, já popadl skrovná svá zavazadla, tři kroky přes můstek — a byl jsem v Londýně.

XXIV.

V Londýně. — První dojmy. — Život v ulicích. — Nároží ulic. — Oznamy.

Byl jsem na moři a neviděl jsem, kam oko jen dosáhlo, nic než vodu a oblohu. Přišel jsem do Lon- dýna a kam jsem se rozhlédl, samé jen domy, kam jsem se obrátil, samé jen ulice. Jest to právě moře domů, moře právě tak krásné, právě tak klamně a nebezpečné jako to moře skutečné, a vlny života v něm právě tak nepokojné jako ty vlny mořské. Na moři ale cítil jsem se bezpečným, s úsměvem hleděl jsem okolo sebe; v tom moři domů však tisnla mne ohromnost té kamenné hro- nady v prvním okamžiku tak, že jsem skoro litoval svého příchodu, neboť jsem se obával, že za tak málo dní v Londýně mnoho poznati nemohu. Ale jen trochu jsem se pohlédl, a v málo hodinách již vpravil jsem se tak do všeho, jako bych byl navštívil Londýn po několikáté.

Nechám cifry tomu „moři“ svědčit. Můžete si my- sleti přes 400.000, pravím přes čtyřkrátstotísíc domů, a sice řádných, obydlených domů na prostoru asi 122 čtverečných anglických mil? Domy neobydlené a cha- trné nejsou vpočteny! Můžete-li to, tedy si pomyslete ještě do toho 3 a čtvrt miliónu lidí, a pak se nebudete snad divit, že jsem byl s počátku jako omámen. Život, jenž rozvinuje se v ulicích, je k nepopsání. Toho lidstva a těch vozů, k tomu ten hrmot a hluk, člověku se až

hlava motá. Více než tisíc vozů projede za hodinu předními ulicemi, a dle toho lze si představit, jaký ob-
raz poskytnou as ulice ty. Vozy všech druhů: omnibusy
lidmi přeplněné; nákladní vozy nejpodivnějších tvarů;
elegantní ekvipáže; vkusné kočárky o jednom koni —
ty jsou velice oblíbeny a velmi často řízeny dámami —;
drožky a konečné tak zvané „Hansom's cabs“, krásné
to vozíky zvané dle majitele, na dvou kolech, s jedním
koněm, se střechou polootevřenou a s kočím sedícím
vzadu tak vysoko, že přes střechu nad hlavami vezou-
cích se řídí koně. Dovednost, s jakou vozy ty se pro-
plétají tou směsí, jest vskutku obdivuhodná. A směsice
ta je často taková, že jede vůz těsně vedle druhého, tak
sice, jako by jeden přikován byl k druhému. Že pak
není snadné za takových okolností dostati se z jedné
strany na druhou, rozumí se samo sebou. První dny če-
kal jsem někdy čtvrt hodiny, než se mi to podařilo; po-
zději jsem to dělal jako ti ostatní, již proplétají se jako
hadi, chytajíce se vozů — strká-li následující kůň hlavu
příliš ku předu, plácne se přes hubu, anebo se mu pod-
leze pod krkem, a tak to jde velmi dobře. Pravým ště-
stím pro pěší jest, že široké chodníky jsou o několik
palců vyšší ostatní ulice, as tak jako u nás na kamen-
ném mostě. Kdyby toho nebylo, zajížděly by vozy ne-
ustále na chodník. Dalším ulehčením je, že místo okolo
větších kandelábrů jest zařízeno také podobně, tak že
tam nalezněš vždy ochrany před vozy.

Rozy ulic mají zvláštní svou důležitost. Malá ar-
máda dětí i dospělých obklopuje tě, nabízejíc dosti doti-

ravě všemožné noviny ku koupí, sirky, žezl, jež mimochod-
dem řečeno pekelně zapáchají, universální klíčky na
hodinky, ochranné šůrky na klobouky atd. atd. S na-
maháním se prodereš tím houfem, a v tom si někdo na
tebe zapískne. Pln radosti, že jest to snad nějaký
známý, jež náhodou také do Londýna zavítal, obrátíš
se — a kluk v červené kazajce s číslovanou tabulkou
na levých prsou kleče vedle svého malého krámku, uká-
zuje ti na tvé zaprášené boty a láká tě všemožným spů-
sobem, abys si je dal od něho vycídit.

V anoncích jsou Londýnané veliči. Kde jaká
prázdňá zeď, třeba sebe vyšší, je polepena nejrozličněj-
šími ilustrovanými oznámeními. Obrady a lešení u sta-
veb jsou jimi pokryty; na neobydlený dům pověsí ozná-
mení, jež sahá od střechy až k přízemku s literami na
sáh dlouhými, omnibusy vně i zevně nemají místečka
prázdňého — kam se ohlédněš, všude jen anonce. Ty
„pány pátery“, jimž visí cedule z předu i ze zadu jako
ornát, známe v Praze také, ale zde jich chodí vždy ně-
kolik za sebou, aby tím více pozornost na se obraceli,
a vstrčí každému okolojdoucímu malou cedulku do ru-
kou. Totéž činí jiní, již hlavně svým neobyčejným oble-
kem lákat mají. Onen myslivec v hnědém šatu se zeze-
nými a zlatými portami strká ti do ruky ilustrované
výrobky jakéhos mistra krejčovského; falešný černoch
s obličejem jako bota černým, ale s bílými rukama
a v bílém šatu s černými ozdobami, podá ti adresu „vý-
borného obchodníka v kolonialním zboží“; přistárlá,
slušně oděná panička tajemně dává ti pěkně složené

oznámení jakéhos sensačního románu, jako by to byl milostný listek; malé děvčátko as šestileté rozběhne se za tebou a celé udecháno stydlivě nabízí ti „sklad výrobých módních výrobků — pro dámy“. Londýňan si takových věcí nevíšimne; ale cizinec boje se, aby ty zdvořilě lidičky neurazil, bere napořád, a podomek prášící na večer šaty má co dělat, než kapsy vyprázdni.

Někdy je oznámení takové prazvláštní. Jel vůz velmi ozdobný a celý skleněný, jenom z předu opatřený jakýmsi pokojíkem. Pod sklem nalezala se kolosální dřevěná noha, jejíž každý prstec je ozdoben překrásným — kuřím okem. Na sranech vozu bylo jméno onoho muže, jenž trpěl lidstvo za malý peníz takových ozdob „bez bolesti na vždy“ zbavuje, a v předu v onom pokojíku dlel muž tento se svými nástroji sám. Tak jezdil ulicemi, a kdo měl chuti, dal kočímu znamení, ten zastavil, pacient vešel do pokojíku a vrátil se za málo okamžiků s nobami „slepými“.

Všechny tyto spůsoby oznamů slouží sice velmi dobře, ale jen ve dne. Však i tomu jest již odpomněno. Spekulativní jakás hlava připadla na následující prostředek, jenž neminul se s výsledkem. Na nevyšokém domě zřízena ve výšce druhého poschodí plocha asi čtvercový sáh veliká a natřená světle šedivou barvou. V domě protějším je umělec s velikou laternou magikou, a jakmile nastane soumrak, počnou se objevovat na ploše té všeliké anonce v rozličných barvách. Každá potrvá chvíli, tak že jí může každý

pohodlně přečísti, a tak se to střídá do 10—11 hodin. A dole stojí houfy lidí, již čtou a obdivují se „nejnovějšímu vynálezu“.

XXV.

Podzemní dráhy londýnské. — Čtvery cesty nad sebou. — Pošta. — Kdo je v Londýně také zdvořilým. — Policajti londýnští.

Musel jsem se minovolně usmáti, když prodíraje se přeplněnými ulicemi londýnskými, vzpomněl jsem si na ty naše tuším že čtyry omnibusy pražské, a když uvažoval jsem, jak v Praze máme všechno tak blízko. Největší vzdálenost je z Karlína na Smíchov nebo obráceně, a to ujde člověk v krátké době. Vedle toho Londýn! Chťit prohlížet znamenitosti pěšky, byla by holá nemožnost, docházeti z jedné čtvrti pěšky do druhé, bylo by směšné. V ohledu tom jsou pravým dobrodiním ty nescítné omnibusy a podzemní dráhy.

Abys užil ihned také města, vylezeš si na střechu, a rozhlížeje se na všechny strany dostaneš se za nedlouho na místo, neboť omnibusy jezdí velmi rychle. A což ty podzemní dráhy! Táhnou se nejživějšími čtvrtěmi, ujíždějí s nesmírnou rychlostí, jsou náramně latěny, a za chvíli takřka je člověk z jednoho konce Londýna na druhém. Zařízení drah těchto je velmi zajímavé. Po četných pohodlných schodech sestoupíš do

té podzemské říše. Nádraží bývají obvyčejně prostorná a dosti světlá, neboť vpadá tam světlo buď vysokou skleněnou střechou stavení, aneb kulatými velikými otvory, jež bílými porcelánovými plotnami vykládány jsou, táhnou se nahoru a tvoří takto šikmá okna. Kojleje jsou dvoje; každý z obou směrů má kolej vlastní, a to jest velmi důležité, neboť takovým způsobem jest absolutně nemožno, aby se stala nějaká srážka. Vozy jsou jednoduché ale pohodlné, a konduktér vždy jenom jeden, jenž ale s lístky nemá pranic co dělat. Do nádraží nemůžeš vstoupit bez lístku, a taktéž nemůžeš bez něho vystoupiti z nádraží. Při sestupování uštipne ho úředník kousek, při vystupování odevzdáš celý. Mohlo by se myslet, že za takových okolností je snadné dostati se s lístkem třetí třídy do třídy první. Ano, velmi snadné, každý vleze kam chce, ale má to háček. Tak zvaní létací kontroléři vyskytnou se, kde se jich člověk nejméně naděje, požádají slušně za ukázání lístku, a nesrovnává-li se tento s třídou, v níž sedí majitel, musí ihned doplatit, co seháží.

Na konci nádraží je černá kulatá klenutá díra, tunel to, kterým jest vlaku se bráti. Jest to trochu divný pocit, když člověk poprvé do toho temného, chladného prostoru vjíždí, v němž se vše tak rozléhá. Ale to netrvá dlouho. Sotva vlak vjede, nastane v něm světlo, a nyní teprve si cestující povšimne, že se ve stropu nachází rozsvícená lampa, a sice lampa plynová. Tunely projedou se velmi rychle, zastávka na stanicích je zcela krafounká, a obecenstvo tak již vpravilo se do všeho,

že vozy jsou vždy vyprázdněny a obsazeny v minutě. A to musí být, nemá-li se dráha taková minouti s účinkem. Každých 10 minut jede vlak každou stanicí, a tím způsobem jest o obecenstvo výborně postaráno.

Že dráhy ty jdou rozličnými směry a že každá z těch jednotlivých větví má své vlastní jméno, rozumí se samo sebou. Podotknou-li k tomu, že r. 1870 obnášel počet koncesovaných omnibusů přes 1200, a počet ostatních veřejných povozů skoro 7000, lze z toho poznati, že komunikační prostředky vykazují aparát veliký.

Dráhy, jež vyjíždějí z Londýna, mají, rozumí se, svá zvláštní nádraží, a stavby nádraží těchto bývají někdy tak ohromné a nádherné, že by je člověk považoval spíše za palác některého toho anglického lorda, ježto hož příjmy se počítají na miliony. Dráhy ty projíždějí město na ohromně silných vysokých mostech, a tím způsobem se stává, že někdy naleznesh tři cesty nad sebou, arci směry rozličnými. Nejdříve jde ulice, nad ulici zdvihá se železniční most, a nad tímto opět most pro obecenstvo a pro povozy. Pripočteme-li k tomu dráhu podzemní, vidíme, že Londýnané, nemohouce pracovati více do šířky, pracují nyní do výšky a do hloubky. Morální upotřebení tohoto způsobu práce neškodilo by nám doma v ledačems.

Vedle povozů a drah prostředkují spojení Londýna telegrafy. Ty nejsou však jako u nás monopolem státu, nýbrž náleží rozličným společnostem, kterážto konkurence jest arci obecenstvu jenom na prospěch. Pošta — mimochodem řečeno velkolepě to stavení v jo-

nickém slohu s portikem a s místnostmi tak krásnými, pohodlnými a světlými, že člověk, jenž přichází z Prahy, udiven se rozhlíží, zdali se ve dveřích nezmýlil — vyvinuje ohromnou činnost. K ulehčení prací poštovních jest celý Londýn rozvržen na osm poštovních okresů, jež majíce jména svá dle geografické polohy, musí zkráceninou svou na všech poštovních záсылkách vyznačeny býti, chce-li zasýlatel, aby rychle a bezpečně došly svého místa.

Schránky na psaní jsou velmi prakticky zřízeny. Nalezají se uvnitř budovy a z každé vycházejí tři více méně široké otvory zdi na venek. Jeden otvor určen jest na psaní pro Londýn a okolí, druhý pro ostatní Anglii a cizinu, a třetí pro noviny, knihy atd. Vybírání děje se mnohokrát za den, taktéž roznášení listů.

Úředníci na dráhách a na poště jsou — nám Pražanům jest to věc skoro nepochopitelná — velmi zdvořilí a úslužní. A nejen ti: londýnští policajti jsou v tom ohledu praví vzorové. A to je štěstí pro cizince. Jest to jedno z nejhlavnějších pravidel pro tyto, nepožadovati lokálních zpráv od nikoho jiného, poněvadž pak mohou státi se snadno oběti některého londýnského taškáře, a ti požívají jak známo veliké pověsti. S největší ochotou vysvětlí ti policajt londýnský vše, čeho si žádáš, a pomáhá jak jen může. Stalo se mi hned prvního dne, že náhodou jsem se potloukal ve východním konci Londýna, když blížila se hodina, v kterou jsem chtěl udělati návštěvu jisté známé rodině na zcela opačném západním konci. Tázal jsem se „policemana“ po cestě

tam; on se usmál, poněvadž vzdálenost obnášela mnoho mil, dovedl mne k omnibusu, jenž směřem tím jel, a pravil mi, že tento doveze mne asi v polovici, kdež budu muset upotřebit vozu zase jiného. Zároveň řekl kočmu, kam chci, a vybidnul ho, aby mi pak ukázal omnibus, jenž by mne dovezl na místo. A kočí se mne ujmul jako opuštěného sirotka, tak sice, že jsem byl ve dvou hodinách na místě.

Již zevnějšek „policemana“ činí dobrý dojem. Na těle uniforma z temně modré látky, na hlavě helma na způsob našich hasičů, a na pravé straně kožené pouzdro, v němž je hál asi 1 1/2 stopy dlouhá a olovem vyplněná.

Toť jich jediná zbraň, a i té smějí jen v nejhorším případě upotřebit. Jest tam policie dvojjí: jedna vnitřního města (city) a druhá pro ostatní čtvrti a nejbližší okolí. Počet oněch obnáší skoro 700, počet poslednějších skoro 9000, počet to zajisté nepřilíš velký na město jako je Londýn. Jsou zdvořilí, není jich mnoho, nemají ani bodáků ani šavli, a přece jest Londýn poměrně jedno z nejspořádanějších měst.

XXVI.

Výstavnost Londýna. — Žádné kavárny! — Hostince. — Piva anglická.

Představoval jsem si vždy — jako tak mnohý jiný — Londýn co město ohromné výstavnosti. Očekával jsem, že budu se tam bít s policemany, a že budu se tam bít s policemany, a že budu se tam bít s policemany.

J. Šolba: Képy a cest.

val jsem domy veliké, vysoké, domy o mnoha patrech, u kterých pět, šest poschodí je zcela obyčejnou věcí. Jak jsem byl ale překvapen, když procházejí se nej-přednějšími ulicemi nalezal jsem samé malé domy, převážnou většinou dvoupatrové. Často arci naskytovaly se budovy náramně široké, až i na 100 kroků, ale přihlédl-li jsem lépe, tedy bylo ihned patrné, že to není dům jediný, nýbrž řada domů dvě, tři neb čtyři okna širokých, jež buďto vystavěl tentýž stavitel všechny na-jednou, aneb kteréž patrně náleží tomutěž majiteli. Ve-liké množství bylo vystavěno v kasárnickém slohu, mezi tím ale vyskytovaly se též stavby tak krásné a ná-dherné, že byla radost na ně se podívat, ale jak pravěno vše v rozměrech malých. Lámal jsem si dlouho hlavu nemoha nikterak pochopiti, proč tak světové město v ohledu tom tak pozadu se zdá. Ale brzy se mi do-stalo vysvětlení, jež mne nejen docela smířilo, nýbrž i pro zařízení to takřka nadchlo. Zmínil jsem se v pře-dejším náčrtku o známé jisté anglické rodině. Návštěva rodiny té poučila mne o tom. Panujeť v Anglii zvyk, že každá rodina má pro sebe celý dům, a zvyk ten přešel Angličanům tak do krve, že tam činžovních domů v našem smyslu nenalezneš, nýbrž že naše hro-madné byty nabražuje řada malých domků vedle sebe stojících, jak svrchu naznačeno. Do domu anglického nemůže nikdo nepovolaný vejíti, nájemník není vytrho-ván žádným nesrovnalivým sousedem, nemusí mít ni-žádných ohledů na domácího pána ani na domovníka — je zkrátka neobmezeným pánem v najatém domě.

A jak příjemné a prakticky jest dům rozdělen! Ulice nesáhá vždy až k domu, nýbrž nechává často asi dvě stopy prostoru, za tou příčinou, by kuchyň, jež na-leží se v podzemí, měla dostatečně světla. V případě takovém má pak ulice na kraji zábradlí; sáhá-li však přece až k domu, vniká světlo do kuchyně náramně sil-nými skleněnými ploinami v konec chodníku zapuště-nými. Zadní strana domu bývá tak zařízena, že část, z ulice jsoucí podzemkem, tam přízemkem jest. V tomto „podpřízemku“ abych tak řekl jest tedy kuchyň z předu, a ze zadu jídelna, v nichž obou je zaveden obyčejně plyn. Umístění toto má tu příjmemnou stránku, že ani obyvatel domu ani navštěvovatel nemusí lapat zbytečně kuchyňské výpary, jež v našich domech celý byt často naplňují.

Nad kuchyní, tedy v přízemí z ulice, jest jeden neb dva pokojíky, v nichž se přijímají návštěvy, a v prv-ním a druhém patře ložnice a ostatní potřebné pokoje. Cizince, ať přijde kdykoliv chce, nikdy nepřivede do-máci dámy v rozpak. Služka uvede jej do salonku, kdežto domácí paní, není-li ještě připravena, beze všeho vytrhování ve svých pokojích nahoře se upravit.

Na stranách města, jež od středu jsou vzdálenější, honosí se domy ještě něčím, co nejen je samé, nýbrž celou ulici činí ještě mnohem příjemnější. Jest to totiž malá zahrádka před vchodem, asi v tom způsobu, jako se to v Drážďanech vyskytuje. Nemůže býti dle toho, co jsem o velikosti domů pravil, veliká, ba neslouží ani k tomu, aby se v ní sedělo, ale majitel má přec pod

svými okny kus živé přírody, která dodává domu jeho náramně přívětivého rázu, zvláště táhne-li se břechtan nebo divoké víno okolo oken.

Architektonická stránka jest u většiny domů velmi zanedbána, a u veliké oblibě jsou zcela jednoduché, hladké, cihlové domy bez obmítky, s rovnými římsami nad okny. Za to tím pohodlněji a elegantněji je zřízen vnitřek. Jeví se v tom opět praktická mysl Angličanův, jimž při činžovním domě záleží hlavně na částech, v nichž se bydlí, a ne na těch, na něž se jen hledí, čímž arci není řečeno, že bych si přál snad u nás doma kasárnický způsob staveb. U nás často jsou v domě zevně bídném i zevně pěkném byty stejně bídné — já jsem pro to, aby vnitřek se zevnějškem tvořil harmonický celek.

Jiná věc, které jsem v Londýně bolestně postrádal, jsou naše kavárny. Nalezneš tam sice velikou sílu tak zvaných „coffee-houses“^{*)}, ale jen otevřeš dvéře a již se táhneš zpět. Zdá se, že jsou vypočteny pro nižší třídy, neboť pochybuju, že by kdo jiný v těch špinavých, nečistých a strašně páchnoucích místnostech byl s to něco jísti. Pravím výslovně „něco“, poněvadž vedle kávy se tam prodává i pivo, víno, maso atd. Angličané nemilují kaváren, a proto také jsou ty dvě, jež Londýn chová, v rukou cizinců, jak již jména: kavárna vlašská a francouzská naznačují. Jsou to kolosální místnosti dosti elegantně zřízené, a zvláště na večer střediskem

*) Čti: koffi-hausis.

cizinců. Ale tu koncesi musely udělati Angličanům, že lze dostati v nich v každou hodinu teplá i studená jídla, pivo atd. — Ostatních hostinců jest ohromná síla a mají nejrozličnější jména; vyznamenávají se ale tím, že ať má jméno to neb ono, poskytuje všeho, nač si člověk jen pomyslí.

Jedinou zvláštností mezi nimi jsou tak zvané jídelny pro dámy, do nichž nemá mimo tyto nikdy přístupu. Jest to zařízení velmi praktické, neboť umožňuje dámám osamotněným, jež domácnost vlastní si vésti nemohou, pohodlné stravování, kteréžto v obyčejných hostincích, přeplněných pány a plných nepřijemného kouře, by bylo pro ně věci velmi nepohodlnou.

Z hostinců nemáme daleko k pivu. Mráz mi jde po zádech, když si na ta anglická piva vzpomenu. „Pale-ale“ (čti pél-él = bledé pivo) je husté jako olej a má tak silné nepivové aroma a tak podivnou, od piv našich zcela se lišící chuť, že jsem se mu vyhýbal na sto kroků. A druhé: „stout“ (čti staut) je zcela tmavé, asi jako náš „bokk“, chutná také podobně a bylo mi stejně odporným. Arci nestavím zde úsudek tento co absolutní; Angličané, již ho slyšeli, nemohli pochopiti, že mi aspoň pale-ale nechutná, a budou míti bezpochyby o našich pivech úsudek podobný. Jest to pouze můj osobní náhled a zakládá se na faktum, že jsem nemohl ani těch ani jiných anglických piv píti, a že bych byl dal nevím co za sklenici pravého pilsenského.

Ta pivní mizerie mne pronásledovala ostatně na celé mé cestě; protož můžete si pomyslíti, s jakou ra-

docí dosti jsem za stůl, když mi v hotelu mém pravil sklepník, že mohu dostat „dreherovské pivo a dala-mánek“!

Dreherovského piva nalezl jsem ostatně v Londýně dost; tabulky s plzeňským ale jsem nenašel nikde, ačkoliv jsem bedlivě pátral.

XXVII.

Hotely. — Anglický chléb. — Vojsko v Londýně. — Voják ve službě a mimo službu. — Londýňští taškáři. — „Kra-jánkové“.

Jest vypočteno, že asi 150.000 cizinců se neustále zdržuje v Londýně. Z toho jasno, že musí být také dle toho počet hostinců obromňný. Čítá se jich na mnoho tisíc, ačci hostinců všech druhů a tříd, a musím říci, že hostince lepší jsou vesměs velmi dobré a čisté. Ale jednu nemilou stránku mají, která ačci při takovém městě rozumí se sama sebou, totiž, že jsou trochu drahé. Protož radil bych každému, jenž jde do Londýna, aby zůstal v hotelu jen tak dlouho, co by si našel v některé z hlavních ulic privátní pokojík, jichž je všude dosti k pronajmutí. Platí za mnohem lepší byt skoro o dvě třetiny méně, je mnohem neodvislejší a nemusí při odjezdu projíti celým špalírem sklepníků, podomků, panských, portýrů atd., z nichž každý nastrojuje ruku. Privátních pokojů lze dostati i na týden — při delším pobytu jsou kategoričkou nutnosti, nechce-li člověk peníze

své, jichž může v Londýně ostatně výborně upotřebiti, zbůhdarma oknem vyhazovati. —

Predešle zmínil jsem se o tom, jak mne potěšil v hotelu mém dala-mánek. Nedodal jsem proč, a protož musím to říci nyní. V Belgii, v Anglii a pokud vím i ve Francii neznají našeho dobrého černého chleba. Bílá jakási buchta beze vši chuti zaujímá tam místo tohoto, a ta působila na mne jako anglické pivo. Jak jest mi nyní ten náš chlebiček dvakráte milým!

Skočím-li nyní s chlebička na vojsko, může si to laskavý čtenář vysvětliti třebaš tím, že kdyby tohoto tak mnoho nebylo, bylo by onoho víc, aneb byl by jistě mnohem lacinější.

Celá posádka Londýna neobnáší nic více než tři pluky gardy, asi 4000 mužů, a mimo to gardu královskou na koni, 700 mužů čítající. Trochu málo, co? Ale vojsko toto nesmí vstoupiti bez dovolení lord mayora*) do vnitřního města, city, a vojsko toto smí nositi zbraň svou jen ve službě! Mimo službu nemá voják na sobě ni toho nejmenšího, co by zbraň připomínalo; nevím sice, týká-li se zákaz ten také důstojníků, ale potkal jsem jich několik bez šavle, v ruce jen obyčejnou hůlku.

Garda vypadá velmi hezky; jsou to vesměs chlapci jako skály, na hlavách medvědice jako naši městští granátníci, na těle červený, cinobrový kabát s krátkými šosy a s bílým řemením a tnavé spodky. Mimo službu mají krátké, upnuté červené kazajky až po bok a na

*) Lord-mayor = purkmistr.

hlavě červené čapky bez střechy as podoby té, jako jsou domácí čapky ctihodných našich tatíčků.

Garda na koni je ještě krásnější. Červená krátká kazajka, z předu i ze zadu bílý lesklý pancír, bílé jezdecké kožené kalhoty, vysoké jezdecké boty a na hlavě bílá helmice se zlatým znakem a černým koňským ocasem. A koně mají vsutku překrásné.

U královského paláce, stavení to velmi jednoduchého, hledícího svými hlavními stranami do dvou rozličných ulic, stojí s jedné strany pěší garda na stráž a s druhé strany jízdná. Tato poslední tím způsobem, že ve dvou postranních vchodech vedle hlavního stojí dva muži koňmo v úplné zbroji s bambitkami v rukou, kdežto ti ostatní uvnitř dvora, rozumí se že ne na koni, se povalují. Ti dva strážníci vypadají v úzkých těch vchodech, jimiž může právě tak kavalérista projít, jako dvě nehybné sochy. I ti koně zdá se že učili se stát nepohnutě.

Když se vojsko objeví, shluknou se jako všude jinde i zde veliké davy lidí, a tu musí zvláště cizinec dát na kapsy pozor. A tím jsme se šťastně dostali k londýnským taškářům.

Na jakém stupni dokonalosti tento ctihodný cech právě v Londýně stojí, bylo by zbytečno povídat. Vždyť každou chvíli čteme o nějakém zlodějském kousku, jenž genialností myšlenky a obratností v provedení buď až obdiv. A zvláště cizinec musí se mít na pozoru; čím méně ukáže, že je cizincem, tím lépe pro něho. Nejnebezpečnější však jsou tak zvaní „krajanové“. Jsou to

občejně darebáci velmi slušného zevnějšku a obratného pohybování, již ostrým zrakem ihned cizince vyčichají, dlouho se opatrně za ním plíží a pak ho nejlaskavějším hlasem osloví, chtějíce vyzvědět, odkud cizinec pochází. A sotva to tento neopatrně třeba jen naznačil, již osloví ho jeho mateřštinou, dají se poznat co krajan v Londýně usedlý, nabídnou se za průvodce, a šťastný cizinec, který dostane se z pazourů takových jen se značnými útratami za pohostění „krajana“, jenž svůj někdy ne zcela dobrý akcent mateřštiny „pozbyl dlouhým pobytem v Londýně“. Pravím „šťastný“, neboť často zavede ho „krajan“ mezi „jiné krajany“, již mu pak buď v „pocitivé“ hře aneb v nepoctivé opici vezmou kde co má. Že tuto službu dovedou prokázat také „krajanky“ aneb vůbec „příteľkyně“ krajanovy, rozumí se samo sebou.

Takových krajanů nalezají nejvíce Němci, Francouzi a Vlachové. Naproti nám Slovanům mají těžké postavení, poněvadž jazyky slovanské nejsou jim tak přístupny jako ostatní. Ale přece dovedou si často pomoci. Povím, jakým způsobem na mne takový krajanek vyzráti chtěl.

Stál jsem na křižovatece několika ulic a rozhlížel jsem se, do které bych měl zaměřiti. Pojednou přistoupil ke mně mladý muž velmi slušně vypadající.

„Vy nejste, pane, Londýňanem, není-liž pravda?“ tázal se velmi čistou angličtinou.

Byl jsem na tento druh pánů již dříve upozorněn, a proto jsem pravil chladně v tomtéž jazyku: „Ne, pane.“

„Ah, vy jste zajisté cizinec,“ pokračoval onen převitě jazykem francouzským, „bezpochyby Francouz — i to mne velmi těší, já —“

„Nejsem Francouzem, pane,“ přetrhl jsem mu řeč taktéž francouzsky.

„Pak jste zajisté Němec,“ zvolal onen radostně v nejčistší němčině, „o výborné, pane — jsme —“

„Mýlíte se opět, pane,“ odvětil jsem jedovatě také německy. „Němcem chvála bohu též nejsem.“

Chlapík vyvalil oči, hleděl na mne chvíli, pak udeřil se do čela a pravil francouzsky: „Bože, jak si může člověk jen škodit! Mítí vás za něco jiného než za Vlacha, je při vašem vyřčeném vlášském typu skutečně nemožné.“

Nestydátost chlapa toho, jenž mou českou tvář chtěl merimomocí několika slovy proměnit v „italský typ“, mne počala bavit. Poslechnul jsem ho trpělivě, když mi vykládal, že byl po nějaký čas v Itálii a že neměl bohužel příležitosti, přiučít se mé krásné mateřštině, ale že má několik přátel, již jsou rozenými Vlachy, a že mne ihned uvede do jich společnosti.

„Nejsem také Vlachem,“ odvětil jsem, „a děkuji vám za vaše laskavé nabídnutí.“

Ale teď byl pohled na rozpaky jeho skutečně rozkošný. Vyvalil oči, otevřel ústa, hleděl na mne pln podivení a pravil po chvíli táhlým hlasem: „Vy nejste Vlachem? — Podivno. Pak jste ale zajisté Polákem, dle vaší franč —“

„Ani Polákem nejsem,“ zněla má ledová odpověď.

Teď se ale více nezdržel. „U všech dáblů, pane,“ zvolal, „co pak tedy jste?“

Však já už té komedie také měl pomalu dost. „Kdo vy jste,“ odpovídal jsem, „nebudu se ptát, ale povím vám přece, kdo jsem já. Jsem Čech, a pamatujte si, chcete-li mezi námi lapat hejly, musíte trochu časněji vstát, my neseďáme tak snadno na vějíčky.“

Cizinec zůstal jako omráčen, a jako by ho něco píchlo, uskočil najednou a zmizel za rohem. Ohlížel jsem se pln podivení, proč asi tak rychle utekl, a tu spatřil jsem, že se blíží policajt.

„Pane, znáte toho, s nímž jste byl právě mluvil?“ tázal se mne.

„Neznám.“

„Tedy se mějte před ním na pozoru; pozoroval jsem vás oba chvíli, a ten chlapík jest mi velmi podezřelý,“ řekl policajt a nečekaje ani mého díky, šel dále.

Sáhl jsem po hodinkách a po tobolce. Obé bylo na svém místě. — Jiný „krajánek“ se více ke mně nehlásil.

XXVIII.

Londýnská divadla.

Řeknu-li, že je v Londýně 37 divadel, bude se to leekomus asi zdáti počtem velikým. Není to mnoho. Máť Paříž jen polovici obyvatelstva a divadel skoro právě tolik. A nemusíme ani tak daleko. V Praze máme

v letě divadel šest, v zimě dvě, kdežto v Londýně přijde jedno divadlo teprv na 100.000 obyvatelů, kterýžto počet v letě ještě křiklavějším se stává, poněvadž mnohá divadla v horkých měsících stánky své zavírají.

Nehledě ani k zajímavosti divadel cizích vůbec, mají divadla londýnská tolik zvláštností, že zasluhují obšírnější zmínky. Musím již nyní podotknouti, že mnoho divadel pro příčiny, jichž vypočtení sem nepatří, navštíviti jsem nemohl. Ale ty, které jsem navštívil, jakož i to, co jsem o ostatních slyšel a četl, dostačí, abych mohl podat o nich jakýsi obrázek. Promluvíme o nich nejprve jen všeobecně a zastavím se pak obšírněji při jednotlivých večerech. Především pak musím říci, že celkem divadla londýnská příliš dobrý dojem na mne nečinila, a sice hlavně ohledem dvou nejdůležitějších faktorů, totiž ohledem na předvedené věci a na obecnostvo. Prvnější byly mnohdy tak naivní, že jsem se obdivoval nestydatosti ředitelstva, že odváží se, obecnostvu něco takového předložiti. A obecnostvo samo chovalo se tak neslušně a sprostě, že mně, zvyklému na nábožnou pozornost našeho „národního“, věru až vlasy vstávaly. Arci, namítne se mi, že to bylo hlavně obecnostvo míst posledních. Ale já odvolávám se ku galerii naší, odvolávám se ku galerii našich arén, které nízkostí svého vstupného dovolují přístup i nejnižším třídám: zdaž neposlouchají tyto právě tak pozorně jako ti ostatní?

Co se mi zdá navzdor krátkosti pozorování mých jisto býti, jest, že veškerým divadlům bez rozdílu jedná

se v první řadě o prospěchy hmotné. Umění jest u některých otázek zcela vedlejší, u větší části pak věcí, o které nezdají se míti ani ponětí. Arci může se to omluviti částečně velikou praktičností Angličanů, již musí ze všeho těžit, jakož i tím, že proud takový hlavně při divadlech tak světových měst se stává takřka neodolatelným. Ale nemohlo by se obé spojit? Nemohla by hmota obstáti vedle umění? Myslím, že divadla sama si své obecnostvo tak pokazila; a že směr takový jest nejen záhubný pro obecnostvo, nýbrž i pro dramatickou produkci, jest nade vše pochybností. Podívejte se na repertoire všech těch divadel. Co vidíte? Buď staré hry, nebo novinky pracované dle oblíbených sensačních románů, nebo překlady z franciny, oftenbachiady, feerie aneb konečně drobné původní maličkosti. A k těmto musím podotknouti, že jsem jich četl slušný počet, ale že jsem nad některými až užasnul.

První věc, která již nepříznivý dojem činí, jsou divadelní oznámení. V londýnských divadlech, nevyjímaje ani divadlo královské, hraje se kus vždy tak dlouho, dokud „táhne“; večer co večer vždy totéž, z čehož povstane jen ta jediná výhoda, že herci hrajou bez sufféra, což opět je důkazem praktičnosti sporiivých ředitelů. A tu vybere se z kusu nejzajímavější scéna, vymaluje se se staříci co nejvábněji na silný papír v objemu as čtverecního sáhu, obraz napustí se olejem a pověsí se na divadlo as ve výši prvního neb druhého patra. Pod to přijde titul kusu, a celek září za dne ve světle sluncem, kdežto na večer nastrkají se pod

to malé lampičky, tak že malba neméně jasné vystupuje. Obraz dá se pak rozmnožiti barvotiskem v rozměrech o něco menších, k tomu přijdou litery na půl stopy, a kde jaké místo pro anonce, nalezněš program tento mezi nimi.

Skvělé osvětlování zevnějšíku budovy plynovými hvězdami, znaky, monogramy atd. sem nepočítám, poněvadž jest to věc nejen příjemná, ale i pro cizince velmi praktická, jelikož pak snadno nalezne cestu k nim, nelišícím se takto obyčejně ničím od budov obyčejných. Rozdělení divadelního večera jest zcela jiné nežli u nás. Představení započíná většinou o osmé hodině, a sice jednoaktovým kouskem za všeobecné prázdnoty lepších míst. Po kousku tom a příslušné hudbě přijde kus několikaaktový, jenž počne asi o deváté, a na konec balet, tak sice, že před dvanáctou představení málokdy se ukončí. Angličan, totiž „nobl“ Angličan, přijde do divadla až po prvním kousku a opustí je při počátku baletu, přichází tedy v tu dobu, kdy my v Praze často už odcházíme. Pozdnímu takovému ukončení člověk záhy zvykne, jen tu jedinou vadu to má, že člověk, jenž tam je od počátku, znenáhla zase vyhladoví, a opome-li mezi akty se posilniti jako angličtí jeho bližní, nalezne pak po divadle všechno již uzavřeno, tak že může jen „umělecky“ nasycen jít spat, kterážto nasytění ale jak známo velkého účinku na náš prosaický žaludek nemá.

Zařízení divadla jest obyčejně slušné a pohodlné, osvětlení vesměs skvělé. Programy sestávají skoro všude

z půl archu. Na první stránce jest vyznačeno tučným tiskem, jaké lahůdky diváka očekávají, a kteří nejblížejší členové divadla jsou zaměstnáni. Podobá se to velmi jídelnímu listku. Na druhé straně jest podrobný program; každé jednání, každý obraz a proměna má své vábné jméno, při čemž i jednotlivé scény menším tiskem jsou vytknuty, pak přijdou zhusta příznivé výňatky o kusech z novin, ceny míst, oznámení eventuelních novinek a na čtvrté stránce inseráty. V některých divadlech programy ty lacino prodávají, v některých zcela zdarma rozdávají.

Vstup jest poměrně levný. Za 2, 3, 4 nebo 5 shilinků, dle toho, o které divadlo se jedná, lze dostati místo velmi dobré, jestliže totiž se vstříci biletérovi několik penny do ruky, neboť od tohoto závisí úplně usazení se navštěvovatele, jelikož jenom nejdražší místa jsou číslována. Na zamluvená sedadla položí biletér cedulku s tištěným slovem „obsazeno“.

Naproti tomu jsou ale lóže velmi drahé. Stojit dobrá lóže 3—4 libry (30—40 zlatých), následkem čehož i bohatší Angličané lóžím se vyhýbají, v čemž hledati lze opět příčinu toho, že lóže bývá v divadlech obyčejné velmi málo. Nejlacnější lóže, pokud já vím, stojí 1 libru a 1 shilink. —

To by byly všeobecné poznámky, jež jsem chtěl předestati; nyní obrátím se k jednotlivým divadlům, jež jsem navštívil.

Večer v „Royal Adelphi Theatre“.

Na „Royal Adelphi Theatre“, divadle to, kteréž patří mezi divadla dobrá, visel ohromný obraz, představující, jak Quasimodo, známý hrdina známého Hugonova románu, shazuje vilného mnicha Frolla s pravé věže notre-damské v závratnou hloubi, na kterýžto čin plní zděšení hledí Esmeralda, Phoebus a jiní, stojíce na cimbuří mezi oběma věžmi.

Pohlédl jsem na program. Dávalo se s příslušným počátečním kouskem a se zakončujícím baletem po 116t^é: „znamení, nové, veliké, romantické a divadelní drama, zpracované dle p. Viktora Hugonova slavného románu a nazvané — Notre-Dame čili cikánské děvče pařížské od Andrewa Hallidaye, spisovatele „Amy Roberts“ a t. d. —

Na večer koupil jsem si lístek na místo, o němž se mi řeklo, že je dobré, vstřel jsem biletáři několik pennů do ruky, a navzdor nepříliš časnému příchodu svému dostal jsem sedadlo výborné.

Divadlo není veliké, na 1400 osob, a činí přívětivý dojem. Barva úpravy je červená, prvních několik řad přízemních sedadel číslováno, ostatní bez čísel, po obou stranách jeviště něco málo portálních loží, tuším že čtyry, v prvním poschodí „balkon“, v před posunuté to otevřené, velmi elegantní místo, pro něž je předeepsán salonní oblek, za balkonem do kola řada malých loží,

a nad těmito galerií. Jevišť bylo zastřeno temně zeleným plátnem.

Ohlížel jsem se po obecenstvu; lepší místa byla posud velmi prázdná, jen nečíslovaná sedadla a galerie byly plny.

Ta galerie! Když jsem vešel, panoval na ní takový rámus, že pln zděšení jsem se tam podíval, zda nepovstala nějaká rvačka. Na jedné straně se jich několik hádalo a strkalo o místo, s druhé strany na ně řvali, jeden pískal, jiný zpíval — zkrátka hřmot byl takový, že kdyby u nás dělali takový hluk na ulici, dostali by se ihned do chládku. A ostatní obecenstvo — jako by se ho to netýkalo. Myslel jsem, že přestanou až započne hra.

Za chvíli spustil orchestr. Dozvěděl jsem se zatím z programu, které kusy kdy orchestr přednese, od koho je scenerie, od koho vložené balety, od koho kostumy, komu divadlo náleží, kdo sestavil mašinerii, kdo řídí osvětlení plynové a od koho je hudba.

Při prvních zvucích vylitlo zelené ono plátno do výše, a nyní teprv se objevila pěkná opona představující krajinu s anticouk stáží. Z hudby jsem mnoho neslyšel, neboť hřmot na galerii nejen neustával, nýbrž spíše rostl. Ale co nejkrásnějšího — když opona konečně se vyhnula a hra prvního kousku započala, trval hluk neseslaben dále. Nikdo se neozval proti tomu, žádný policajt „se do toho nevložit“, obecenstvo ostatní ani nemukalo, a tak to trvalo až k posledním scénám

J. Štoba: Kletpy z cest.

kousku prvního. Pak dosáhl hřmot míry nejvyšší — zdálo se, že několik rozumnějších nabízí vyházov excedentům, a konečně nastal jakýs takýs pokoj. Herci byli zatím hráli dále, jsouce patrně zvyklí takovým věcem — ale musím se přiznat, že jsem sice pozoroval, že mluví, však co, to rozumět nebylo. A co čert nechtěl, když se galerie trochu upokojila, vyjde si z kulis zrzavá kočka na jeviště. Rozumí se, že to bylo znamení k novému křiku, jedni volali „čičí“, druzí se smáli, a herci? — jeden skočil a honil se za ní s čepicí, macek se lekl, vyzdvihnul ocas a uháněl, že několika skoky zmizel. Druzí herci počkali, až se onen vrátil, a nestarajíce se o hlak, hráli dále. Tím spůsobem se konečně kousek ukončil. Zelené plátno sletělo rychle, za chvíli se vyhrnulo opět, a jeviště bylo zakryto vlastní oponou.

Musím se přiznat, že jsem byl jako omámen výjevy těmi. Neměl jsem ani ponětí o možnosti takových věcí v divadle, a najednou jsem je zažil v míře neslýchané. A jak špatný musí býti účinek na herce. Zcela přirozeno, že časem se otupí nejen proti takovým případům, ale že se otupí co herce vůbec, a pak není ani ským hlasem si na něho zarve: „nablas“, vskutku uposlechne a plíce namáhá jak může. — Při posledních scénách počala se již také ostatní místa plnit, tak sice, že divadlo bylo záhy slušně naplněno. U nás doma by řekli: „Ten Notre-Dame táhne jako kůň“, a měli by pravdu. Ale jaký to rozdíl mezi obecenstvem na „bal-konu“ a na poslední galerii. Ono tak elegantní a slušné,

a toto tak hřmotící a sprosté. Dole předepsán salonní oblek, a nahoře svlékají kabáty.

Když začala hudba před hlavním kusem, utišila se galerie trochu; bylo viděti, že zvědavost a napnutí do- stává převaly, a jen jako by na rozloučenou zapísknul si kdosi z levého konce galerie na svého protějšího přítele, přitisknul ruce k ústům, aby mu tento lépe rozuměl, pověděl mu něco „jarým turem“, přijal jeho neméně hlučnou odpověď, a bylo dobře. Pak začali se všichni chystat a připravovat, aby co nejpohodlněji viděli, okřikovali jeden druhého, a tím spůsobem se stalo, že když „Notre-Dame“ započal, bylo v divadle vskutku ticho.

Dráma samo je spracováno velmi pohodlně. Nejzajímavější a neefektivnější scény jsou vybrány, spojeny mezi sebou jak to jen šlo, k tomu se připojilo několik tanců, sborů, písní, a drama bylo hotovo. Provedení bylo slušné. Herec hrající Quasimoda, jakýs p. King, byl skutečně velmi dobrý a hrál s takovou chutí a s tak dobrým pojmutím, že byly některé momenty vskutku úchvatné. Dáma představující Esmeraldu, slečna Furtado, byla v jednotlivostech velmi dobrá, ale celý výkon byl ještě velmi nevyrovnaný; zdá se, že buď není ještě dlouho na své dráze, anebo že ji ostatní okoli pokazilo. Ale za to je zevnějšek její a hlas velmi krásný, hlas vlastně to nejkrásnější, a jemu nejvíce má co děkovati své úspěchy.

Scenická úprava byla velmi pěkná. Konec druhého jednání obsahuje unešení Esmeraldy Quasimodem.*

Na jevišti stojí chrám *notre-damský*, zaujímaje celý prostředek jeviště, tak že jen po stranách a v popředí bylo tolik místa, co by se mohlo několik osob pohybovat. Je večer. Okna chrámu jsou osvětlena, zvuk varhan a smuteční zpěv zní z kostela, zvony duní, a u velikém průvodu vedou odsouzenou cikánku k smrti. V tom zočí ji *Quasimodo* se svého cimbuří, jako blesk svezde se dolů, uchvátí ji, vynese ji nahoru a vrhá hořící pochodně na zbrojnoše, již počnou nahoru za ním se škrábat. Dole zatím strhne se rvačka mezi jejími přáteli a průvodem, a v tom již sletí opona zanechávající zvláště poslední galerii v rozčilení, jež uleví si tím, že donutí oponu čtyřkrát až pětkrát se vyhnouti.

Úprava třetího jednání jest taktéž velmi účinná. Jevišť představuje cimbuří mezi oběma věžmi *notre-damskými*, s obou stran věže samy, zcela plasticky provedené, a s cimbuří toho rozvinuje se pohled na celou Paříž při zelenavém světle měsíčním. Okénka domů pařížských září jako malé ohnivé tečky, ve vlnách *Se-kvany* obráží se světlo měsíce — věru dekorace to, která překvapuje velmi. A s pravé věže as 3 sáhy vysoké shodí *Quasimodo Frolla*. Tento nesletí na žádném padacím stroji, padá jako zába — jak a kam, to nevím, ale jest to zajiště velmi obratně uspořádáno, že si posud při žádném z těch 116 pádů ničeho neudělal.

Balet, jímž ukončeno, záležel v tom, že zlý duch bouře pohrává si s několika venkovany, čině jim vše možné příkoří, tak sice, že ti vidí s počátku původce toho vzájemně v sobě, až pak na konec poznají, kdo si

s nimi zahrával. Jakýs pan *Fred Evans*, jenž představoval onoho zlého ducha bouře jmenem *Fantasticuff*, vyvínoval takovou obratnost tělesní, že zdál se pocházeti z otce „*kaučukmana*“, matky tanečnice, z dědečka prázora turnéře a z babičky létavé ženy. K tomu přistoučila velmi dobrá *mašinerie*, tak sice, že balet byl skoro zajímavý. *Mašinerie* pracovala znamenitě. Pojednou se propadl a v tomtéž okamžiku skoro již objevil se na straně protější — jediný skok, zmizel a již byl opět venku zcela jinde. Propadání se dělo s rychlostí báječnou. Do podlahy skákal jako skákáme po hlavě do vody, pojednou se vyšinul do výše asi 10 stop, zmizel ve zdi a již tu stál zase na zcela protivném konci. Z překvapení divák věru nevyšel a nevěděl, má-li se více obdivovati *mašinerii* anebo obratnosti páně *Evansové*. Za to však byly tance sborové bídné, a já teprv dostal lepší mínění o — našem pražském sboru baletním, jenž musí tolik ústípků snášet. — Dodati ještě musím, že obecenstvo každého oblíbeného člena divadla vítalo bouřlivým potleskem. —

Večer byl zábavný, to je pravda. Ale může míti z takového divadla někdo prospěch? *Kapsa ředitelova*. Ale herci zakrňují, obecenstvo zdívocňuje, vkus jeho se kazí, a v zahrádce dramatické literatury rostou houby.

Kdo nehledá v divadle než zábavy, ten nebude snad se mnou souhlasiti; pro mne však má divadlo účelů důležitějších, vyšších.

XXX.

Večer v „Royal Alhambra Palace“.

Vystavěli pěkné stavení v maurském slohu, nazvali je „pantechnikon“, a měla to být praktická škola pro umění a řemesla. Ale myšlenka byla — jak to již často bývá — lepší než provedení její, a proto po několika nezdařených pokusech přeměnili „pantechnikon“ na tak zvanou „hudební síň“, což znamená as tolik, jako ně- která ušlechtilější německá „singspielhalle“, a dali tomu, vlastně museli tomu dát jméno „Alhambra“. Později ob- držel majitel divadelní licenci, a „Alhambra“ vstoupila v řadu londýnských divadel.

Divadlo samo o sobě jest veliké a velmi krásné, osvětlení, přicházející z prostředka stropu a z plamenů ve všech poschodích mezi sloupy umístěných, skvělé. Lóží jest počet větší a přizemní sedadla rozdělena na dvě části, tak sice, že prostředek, as v šíři jeviště, tvoře pravidelný čtverhran, obsahuje sedadla číslovaná, kdežto ostatní okolo čtverhranu jsou bez čísel. Kolem do kola pak za tímto jest velký parter k stání, s hora krytý první řadou lóží.

Alhambra je věnována veselohře, frašce, operetce a baletu, a poskytuje každého večera takovou rozmá- nost her, že divák odchází věru skoro až zemdlen. Obe- censtva nebylo mnoho, ale proti očekávání chovalo se velmi slušně.

První kousek, jehož počátek jsem zmeškal, zá- ležel skoro v neustálé pranicí dvou statečných vojínů, z nichž jeden druhého z bytu vypuditi chce, pranicí pře- rušené jen několika kuplety. Nejprvé mlátili do sebe polštáři tak upřímně, až jednomu paruka slétla — velký aplaus; na to počalo boxování — aplaus rostl; pak přišlo „veritábl“ fackování — obecenstvo plácalo až hrůza, a konečně počali se prát o kalhoty a roztrhli je na dvě půlky, při čemž každý se svou nohavicí rozumí se hřmotně upadl — a teď povstal jásot, že chvíli nemohli hráti. Na to vyzvali se na souboj. Jeden vytáhl zpod po- steli malý kanonek, přinesl ohromnou kouli a kolosální kartáč, začal nabíjet, a kdežto druhý zatím z polštářů si vystavěl barikádu, již hájiti chtěl ručnicí bez ko- houtku, vystřelil první, totiž vykřiknul „bum“, a druhý držel v ruce ohromnou kouli, která ho byla trefila. Na štěstí pro obecenstvo se brzy oba smířili.

Na to následoval balet, v němž hrály největší úlohu zase facky. Mužské síly byly znamenité a vyni- kaly obratností v tanci a v šermu na rapíry, jenž do děje — odpusťte, že mluvím při takovém baletu o ději — vpleten byl.

Třetí kus byl k vůli změně zase balet, nazvaný: „Krásky harému“. Dekorace baletu toho byly překrásné a velmi etherické, děvčát velmi mnoho a většinou velmi hezké, ale vyjímaje solistky tančilo se prabídně. Zdá se mi spíše celý baletní sbor jakousi „mustrkartou“, která snad zadarmo vystupuje na divadle, aby se mohla ve chvílkách, kdy není zaměstnána, potloukat v parteru

k stání mezi tím čtým houfem přivítivých pánův. — Po „kráskách harému“ přišla jednoaktová fraška, která arcí nebyla ničím jiným než řadou tak drastických výjevů, že se nikdo smíchu udržeti nemohl. Mimo to bylo provedení vskutku dokonalé a zaslouhuje zmínky také z jiného ještě ohledu. Celá fraška byla totiž obsazena jedinou rodinou, sestávající z tří sester a, jak se mně zdálo, ještě dvou bratrů, rodinou to, která cestující po Anglii ve svém repertoiru jen takové kousky má, jež může sama bez cizí pomoci provésti. Většina členů jejich jest skutečně nadána, a že za takových okolností souhra může býti bezvadná, nahlédne zajisté každý. Zmíněný kousek nemá ceny pražádné, nevyznamenává se také zvláštní novostí, za to však mnohým nesmyslem, ale smáti se člověk musí. Nazývá se „Phoebův úmysl“ a záleží v tom, že neobratný, přihlouplý a bázlivý Phoebus usmyslí si oženiti se, za kterouž příčinou stane se hříčkou tří sester, jež zapletou ho do nejkomičtějších situací. Jmeno rodiny té jest: Vokes.

Konec večera byl oznámen s velikou ostentací. Byl to zase balet, dávaný již po sedm týdnů, zvaný: „Vila údolí“, v kterémžto „slavná prima ballerina z milánského divadla La Scala se objeví se 150 dámami ze sboru baletního“. Byla to variace na ořepané téma, jak vila odloudí dívce ženicha, zavede ho do svého údolí, ale musí ho opět přepustit čisté lásce vytrvalé nevěsty. Uspořádání bylo pěkné, dekorace, mašinerie, a zvláště osvětlení toho údolí vil velmi krásné — ale dam 150 nebylo.

Musím se ještě zmíniti o orchestru. Sestával z 50 hudebníků, již vesměs byli v salonním černém obleku s bílou kravatou, a hrál výborně. Mezi každým kouskem hrála se buď ouvertura z některé opery nebo taneční kusy, a pak přišla teprv na řadu hudba patřící k do-tyčnému kousku. Ale co bylo prazvláštní: při každém zpěvném forte zazpíval celý orchestr několik taktů plným hlasem, a to překvapuje náramně, ale ne snad nepřijemně. Dodalo to celému přednesu takového ohně, že ku př. Straussův valčík „An der blauen Donau“, jímž mne byly pražské kolovrátky již přesytily, znovu se mi zalíbil. Rozumí se, že se to dělo jen při hudbě meziaktní.

Sluhové divadelní měli červené spodky a světle modré, červeně vykládané kabáty, na hlavě pak francouzské čepice, což vypadalo velmi podivně; uváděli na místa, přinášeli na požádání občerstvení a prodávali pestrobarevné programy, jež stkví se na konci větou: „Bůh zachovej královnu!“

Když jsem vycházel z divadla, byl ve vstupní síni celý — balet shromážděn. Na těle hedbáv, na ústech milostný úsměv, z očí lítaly blesky — bylo patrné, že velikou většinou hezká, ano krásná ta děvčátka se bojí tak pozdě jít sama domů. A žádný div, bylo již 12 pryč.

Ztracený večer. — Ještě několik všeobecných poznámek.

Chtl jsem v Londýně také slyšeti zpěvohru. Velká opera byla zavřena, poradili mně tedy „Gaiety Theatre“, kdež byla ohlášena Offenbachova „Velkovodkyně“ s nějakým baletem.

Vstoupil jsem do divadélka slušného, o něco většího než naše, ale vystavěného v bůh ví jakém potopním slohu. Službu biletérů zastupovala tu mladá hezká děvčata, cudně upnutá v temné šaty, a rozdávala programy zdarma. Usedl jsem — ó proč jsem usedl! Návštěva byla slušna a poslední galerie bohužel velmi plna, pravím bohužel, poněvadž hluk tam panující byl v pravdě pekelný. Buď se tomu naučili od poslední galerie v Adelphi Theatre, anebo je to v krvi nižších tříd, a to zdá se být pravdě velmi podobno. Hulákali, řvali, strkali se, nadávali si, prozpěvovali, až konečně počátek ouvertury je přivedl trochu k rozumu.

Něbudu se zdržovat popisováním představení toho, ale to musím podotknouti, že tak sprostého, v pravdě jen komediantského provedení jsem posud neviděl. Jeden den závodil s druhým o palmu sprostoty — náležela všem nezkráceně. Některý ze solistů měl něco hlasu a uměl aspoň trochu zpívat, ale všickni museli patrně myslet, že hrajou komedii ve vsi. A obecenstvo? Bude ho litovat. Nelitujte. Obecenstvo přivítalo každého

jednotlivce blučným potleskem, dům se neustále otrásal bouřlivým aplausem, a čím sprostěji si který počínal, tím většího uznání docházel. Což divu tedy, že se všichni stále víc a víc rozpalovali. První jednání jsem ještě snesl, byl jsem jako ohromen, že může býti obecenstva, jež takového něco přijme, ale pak jsem to nemohl již vydržet. V meziaktí počal znovu rámus na galerii, jeden si začal pískat: „da hast du den säbel“, druhý přizvukoval plným hlasem — seděl jsem jako na špendlíkách, a když pak druhé jednání bylo stále horší a horší, vzal jsem noly na ramena a utekl jsem.

Ó jak vzpomínal jsem našeho divadélka a toho pozorného, takřka nábožného obcenstva, jež v meziaktí chová se vždy skoro až příliš pokojně, netroufajíc si než šeptati. Mohu říci, že jsem se nabažil večerem tím divadelních uměleckých požitků londýnských a že jsem pranic nelitoval, že dílem návštěvy a výlety, dílem jiné znamenitosti ostatní mé večery tak zabraly, že mi na divadlo času více nezbylo. Ba ani do královna divadla mne to příliš nevábilo. Dávali původní kus: „Pannu Orleanskou“, jejížto pojmutí a ukončení jest zcela jiné, než jakému my na divadle zvykli, dávali jej bůh ví po kolikáté, a na domě visel — veliký obraz představující bitvu mezi vojskem panny Orleanské a Angličany.

Dle toho, co jsem posud pověděl o divadlech londýnských, přisvěděčí mi zajisté každý, že to vypadá s nimi velmibledě. Vypadá to tak, jako by Angličané byli toho náhledu, že davše světu Shakespeara, učinili

pro sebe i pro svět dost. Kdyby nebylo Dickensových, Skotových, Dumasových, Hugonových, Sandových románů, kdyby nebyla dále anglická literatura úrodná na poli románů sensačních, divokoromantických, hráli by snad mimo své starší věci jen překlady, operety a balety. Vytýká se neustále našemu pražskému divadlu, proč sahá jen k francouzským dramátům a proč nechápe se také anglické a vlašské literatury. O poslední nemohu mluvit, ale stran anglické by se dotýční hlasové nemuseli příliš namahat. Překládat snad ty spracované romány? Tím bychom si málo pomohli. A uvádět na jeviště ty ostatní původní novinky? Kritika i obecenstvo by se asi divně na to dívali, kdyby ředitelstvo sáhlo do té hromádky. Bývá to obyčejně jen řada výjevů, někdy arci drastických, ale zhusťta tak psaných, že člověk nechápe, jak možno napsati cos takového a nazvati to veselohrou nebo fraškou. Nápady bývají v tom často zvláštní, ale zároveň tak přehnané a specificky anglické a následkem toho pro nás tak pravdě nepodobné, že bychom se jim konečně usmáli, kdybychom je čtli v novinách co zvláštnost některého syna Albionu, že bychom je ale odmítli aneb aspoň nemeslym nazvali, kdyby se nám podávaly na jevišti. Jakémus zapletení vyhýbají se pečlivě, dostačí jim větší, jen žertík pro zasmání třeba novelisticky provedený, a takové věci nemusíme si přinášet teprv z takové dálky, těch napíšeme doma sami dost. A mimo to, vždyť předvedeno nám již několik anglických her, ale mimo „Nápady“, jež bavily svou drastičností a výbor-

ným provedením hlavně Mošnovým, zmizely ostatní skoro úplně z repertoiru.

Jest to úsudek krutý, ale prosím, aby ho nikdo nepovažoval snad za úsudek absolutní. Jest to můj osobní náhled zakládající se na obírání se dramatickou literaturou anglickou a na osobním názoru. Nechci tím také snad říci, že jest tam za la Manchi jen samá pleva — bylo by nesmýslm tak mluvit — ale *osvědčení* našeho repertoiru od novějšího repertoiru anglického af neočekává nikdo. Aréna by třeba nalezla arci kústek dosti.

Bylo by zajímavo pátrati po příčinách smutného toho stavu anglického dramatu. Nejhlavnější faktor divadla jest zajisté obecenstvo: pro to se hraje, pro to se píše. Rozumí se, že kdo chce plodem svým se zalíbiti obecenstvu, musí psáti dle vkusu obecenstva, a to je to neštěstí, že se píše podle vkusu tohoto, i když je špatný. Vše roste a vyvinuje se dle zásad přírody, pročez zdonaluje se i špatný vkus ve své špatnosti, totiž stává se pořád horším a horším, a kam to pak vede, když produkce jde za *takovým* pokrokem, pozná zajisté každý. Špatný vkus obecenstva a hovění mu jsou pramenem veškeré té divadelní bídy, a kdo opět má vinnu špatného vkusu toho? Divadlo, jež mu povoluje. Ředitelstvo a spisovatelstvo se vymlouvá na obecenstvo a toto na ony — *circulus vitiosus*. Ale veliká jest pak zodpovědnost ředitele a následky nejen smutné vůbec, ale i pro něho smutné zvlášť.

Víte, co právě, an tyto řádky píšu, rozpaluje Londýňany a plní jich divadla? V královinně divadle hra-

jou každodenně Birchpfeiriádu: „Hynko der freiknecht“; v jiném divadle spracování jakés novely: „Bílá paní“; v třetím dokonce „Diblíka, šofka z hor“ od Birchpfeiferové dle Sandova románu, v němž jakás Amerikánka dělá ohromnou sensaci (v nejrozšířenějším ilustrovaném týdeníku londýnském „London News“ jsou scény z „Hynka“ a z „Diblíka“ vyobrazeny); čtvrté divadlo slibuje nové spracování „Diblíka“; páté chystá spracování Dickensových „Pickvicků“; šesté spracování jeho posledního — nedokončeného románu „Drudivo tajemství“; sedmé podává spracování Skotova románu „Ivanhoe“ pod jménem „Rebeka“; ostatní prezentují Offenbacha a jiné francouzské operety, a jediné divadlo jen oznamuje, že provede Shakespearovu „Bouři“, a dodává zcela naivně: „proto že vloni Shakespeare se osvědčil co materiálně prospěšný.“

XXXII.

Londýnské museum. — Knihovna a čítárna. — Museum indické.

Nemohl-li jsem o londýnských divadlech mnoho pochvalného říci, mohu to za to tím více o uměleckých pokladech v Londýně nahromaděných. Jest jich tam tak mnoho a převzácuných, že „British Museum“ jest snad nejprvnějším ve světě.

Počátek jeho padá do roku 1755. Tenkrátě byla následkem usnešení parlamentu zakoupena za 20.000

liber sbírka Sloanova a několik jiných privátních sbírek a vystaveny v starém jakémsi paláci. Avšak poklady se stále množily, tak sice, že konečně roku 1823 přistoupeno k stavbě budovy definitivní, budovy zároveň důstojné, kteráž teprv 1857 dokončena byla, arci ne ještě úplna.

Za skoro 10,000.000 zlatých může se již něco poříditi a to, co se pořídilo, je v skutku velkolepé. Stavění jest několik set střeviců dlouhé a fačada hlavní provedena v slohu jonickém s řadou 44 sloupů, jež v prostřed tvoří majestátní portikus. Prostory vnitřní jsou ohromné a přece přibývá stále. tolik nových předmětů, že pořád nutněji vystupuje potřeba, museum rozšířiti. Pomyšlí se již na to a odpomůže se tomu snad, že se vystaví nový dům pro oddělení přírodnin, jež mnoho místa zaujímá.

Museum obsahuje především bohatou sbírku starožitností římských, řeckých, egyptských, assyrských atd., z nichž nejbohatší a nejvzácnější jest sbírka řecká, pak ohromnou sbírku přírodnin, ethnografické oddělení a konečně bibliotéku.

Týdny by potřeboval, kdo by chtěl vše si důkladně prohlédnout. Mezi starožitnostmi stojí na prvním místě zbytky athenského Parthenonu, jež byl před úplnou zkázkou „zachránil“ lord Elgin, vyslanec anglický u Sélima III., tím, že vymohl jich převezení do Anglie.*)

*) Lord Elgin bral vlastně napotřás, ne jen z Parthenonu, také z Erechthea atd., a velmi často ani se neptal po dovolení.

Aby každý mohl si představit krásu chrámu toho, naležají se vedle zbytku dva malé modely; jeden představuje Parthenon, jak byl za časů Periklových, druhý po bombardování benátským vojevůdcem Morosininem na sklonku 17. století. Trošky slavného mausolea halikar-naského i s kolosální státní Mausolovou, která byvši rozbita na 63 kusů jest velmi dobře zase spravena, umožnily, že můžeme si dobře představit, jak asi velkolepá stavba vypadala. Prekrásných soch, poprsí atd. více méně porouchaných tu ohromná síla, mezi nimi také Venuše, jejížto sláva zašla objevením Venuše Miloské. Řím, Egypt, Assyrie jsou tu zastoupeny sochami, sarkophagy, rozličnými kolosy, sfinxy atd., jimž děkujeme mnohé vědomosti o poslednějších dvou zemích. Co do bohatství a ceny pokladů těch zajisté nevyrovná se museu londýnskému žádné jiné.

Většinou veliké a těžké starožitnosti tyto uloženy jsou v přízemku. V prvním poschodí nalezá se nejprve galerie přírodnin bohatá ptactvem, předpotopními tvory, fossily a hlavně kameny. Megatherium, několik sáhů dlouhé, budit ještě nyní pouhou svou kostrou hrůzu a působí v důstojné společnosti stejně dlouhého a asi 2 sáhy vysokého mastodona v diváku uspokojení, že s takovými potvorami nemá už co dělat, neboť morálních našich mastodonů a megatherii autinardních se nebojíme. Ptactva a ryb jsou tu nejpodivnější exempláry, fossilů, že bys myslil, že máš před sebou výtvar bujně fantázie. Sbirka mineralií, vynikající kvalitou i kvantitou, potěšila mne velice i tím, že jsem tam nalezl pod

sklem mnoho krajanů, již nám věru ostudy nedělají. Na prvním místě stůjž zde příbramské stříbro, pěkné české granáty, kasiterity atd. Kdykoliv jsem zahlídl cedulku se slovem „Bohemia“, bylo mi vždy, jako bych viděl přítele.

Po té přijdou sály, obsahující egyptské starožitnosti nekamenné, mezi nimiž hlavně mnoho krásně zachovalých mumií; řecké a etruské vásy; řecké a římské bronzce; starý porculán; řezby ze slonové kosti; šatstva, zbraně atd. rozličných starých i moderních civilizací narodů. Pak následují pokoje se sbírkou rukopisů a prvních tištěných knih, mezi nimiž jeden naplněn darovanou knihovnou Jiri IV., k níž připojena malá síce ale vybraná sbírka vlašských, německých a flamských výkresů, a konečně kolosální bibliotéka.

O této musím se obšírněji zmínit.

Uprostřed musea nalezal se veliký dvůr. Když knihovna neustále se množila, vystavěli uprostřed dvoru toho zvláštní stavení, jehož střed zaujímá čítárna. Stavení to, dostavěné r. 1857 nákladem 1,500.000 zlatých, jest z nejznamenitějších ve světě. Myslete si ohromný sál, dokonale kulatý, s průměrem 140 střeoviců, s klenutou kopulí 106 střeoviců vysokou, prouci se směle do výše beze všeho sloupoví, nešenou jen četnými železnými žebry, jež asi v polovici počínajíce, pyšným obloukem k centru nahoru se táhnou. Osvětlení jest znamenité a přichází okny, umístěnými mezi žebry klenby, a ohromným zaskleným otvorem v prostřed klenby samé. Knihy naležají se ve třech odděleních nad sebou,

tak že se máže mluvíti o přízemku, o prvním a druhém poschodí, podél kterýchžto kolem do kola táhnou se pavláčky, umožňující přístup ku každé knize. Uprostřed sálu nalezá se vyvýšené místo se stolem bibliotékarů a odtud vybíhají směrem odstředivým dlouhé stoly s příslušnými sedadly, tak že vypadá celek jako slunce, vysílající své paprsky na všechny strany.

„Paprsků“ takových je náramně mnoho, světla, kamkoliv sedneš, všude dost a následkem toho také počet těch, již těží z nahromaděných tu spisů, náramný. Že nenalezají všechny knihy místa v sále tom, nahladne zajisté každý, povim-li, že počet kněh převyšuje již číslo 800.000 svazků. Ostatní urovnány jsou v postranních místnostech, ale tolik kněh přibývá každoročně, že již zase počíná nedostávat se místa.

Cizinec, jenž chce prohlédnouti si čítárnu, obdrží snadno vstupenku od sekretáře, kterýž je vždy po ruce. Dojem, jež čítárna činí, je velkolepý a radil bych, aby nikdo neopomenul při příchodu svém do Londýna ji navštívit. Jest to snad unikum a nelze si ji ani při nejlepším popisu rádně představití.

Dodám-li, že sbírka rukopisů je velmi bohata, obsahující manuskripty nejen všech vynikajících Angličanů (mezi jinými je vystaveno také jedno Juniovo psaní) a sice nikoliv jen úryvky, nýbrž i celá díla, pak i jiných slavných cizinců — z našich celebrit nalezl jsem tam nikoho — myslím, že dotknul jsem se všeho, co zmínky zasluhovalo, pokud tomu úzký rámeček mých klepů z cest dovoluje. —

„Indické museum“ obsahuje bohatou sbírku předmětů orientalských, hlavně indických. Nalezá se tu vše v tak dokonalém výběru, že lze si zcela dobře představit život oněch vzdálených krajín. Jsou tam: vše-možné šaty, zbraně, náradí, ozdoby, hudební nástroje, obrazy, bůžky atd., jež ukazují, čeho se tam užívá, a pak veliký počet modelů, zobrazujících, jak se věci těch užívá. Jsou tam figury, představující všechna řemesla v plné práci, hudební produkce, honby, dvorní slavnosti, bohoslužbu atd. Na nic není zapomenuto, ani na sbírku semen indických, a všemu tomu dodává tím větší ceny okolnost, že skoro veškeré předměty pocházejí od osob, jichž osudy jsou nám známy. Mezi jinými velmi nalezá se tu také barbarská hračka mechanická Tipu Sahibova, známá pode jménem „Tipův tigr“. Tigr spočívá na poraženém muži, jenž poslední síly napíná, aby se ubránil, a jehož vnitřek opatřen jest píšťalami a jinými mechanickými nástroji. Jakmile pero spušťeno, počal tigr kousati, tak sice, že dotýká se zuby svými mechanismu mužova, spolu tiskl na ústrojí své, z čehož povstávalo řvání tigří promíchané zoufanlivým křikem napadeného. „Hračka“ ta náležela prý mezi nevinné zábavy Sahibovy.

Museum jest velice zajímavé a litovati jest jen toho, že místnosti jsou velmi nedostatečny a náramně zastrčeny.

Čistě národní museum. — Národní obrazárna. — Národní galerie podobizen.

Museum čistě národní jest „South Kensington Museum“. O světové výstavě r. 1851 poznali Angličané, že ačkoliv výrobky jejich zúplna vyrovnají se ano částečně převyšují ony ostatních zemí co do praktičnosti, solidnosti, spolehlivosti, novosti atd., pokulhávají za nimi za to co do vkusu a krásy. Angličané jsou příliš praktičtí, než aby nepřiznali se k takovému nedostatku — výstava jim vynesla hezké peníze, založili tedy museum, jehož účelem bylo „umělecké“ vychování anglického národa a „Kensington Museum“ vstoupilo v život. Přijímány jsou jen výtvořky ducha anglického, veliká síla lidí se našla, již ochotně přispěli velikými dary, mnoho se skupilo a jen malá část zapůžčována na jistou dobu. V museum tomto může národ anglický pohodlně stopovati vlastní pokroky své ve všech oborech lidské činnosti. Jedno oddělení obsahuje všeliké stroje; jiné: výrobky umění dekorativního a sice jak ohledem na vnitřek i zevnějšek staveb, tak i na šatění i zdobení lidí; třetí obsahuje sbírku všech prostředků pedagogických a učebních s bibliotékou přes 13.000 svazků a s velkou čítárnou; čtvrté je „museum ekonomické“, chovajíc všeknež produkty přírodní, bez ohledu na to, mohou-li bez přípravy po- aneb užívány býti čili musí-li teprv být zpracovány. Pak přijde ga-

lerie děl anglických výtvarných umělců a galerie malířů anglických, jichžto zařízení jest toto: všichni umělci angličtí jsou pozváni, aby svá díla vystavili v museum. Kdo vystaví něco, musí to tam ale ponechatí nejméně 6 měsíců a nejdéle tři leta. V majetek musea kupovány pokud vím jen díla umělců zemřelých. K tomu připojeno jest museum architektonické a konečně museum anglických patentovaných vynálezů. Toto jest zvláště zajímavé. Obsahuje mimo vynálezy novější seznam veškerých vynálezů od r. 1617, popisy jich atd. Galerie umělců chová mnoho krásných děl a jest i na večer přístupna, což umožňuje znamenité osvětlení. Denní osvětlení padá, rozumí se, shora.

Celkem možno říci, že museum úloze své do- státi může.

Ve všech oborech umění i průmyslu nalezne tu Angličan poučení, a morální povzbuzení při pohltžení na ty výsledky anglické práce působí zajisté na inteligentního člověka velmi. Vstup jest tříkráte za týden volný, v druhé dny velmi laciný, což jest okolnost vzhledem k účeli důležitá. Zevnějšek musea toho je velmi bídný, ale za mého pobytu dostavovali právě novou nádhernou budovu. —

Promluvil jsem o třech nejznamenitějších mu- seích; ostatní mohu minouti mlčením a to tím více, an se chci ještě zmíniti o národní galerii obrazů a národní galerii podobizen.

Trafalgar Square jest jedno z nejkrásnějších náměstí londýnských. U prostřed vypíná se „sloup Nel-

sonův“, asi 160 střeovic vysoký to sloup s kolosální sochou admirálovou, spočívající na čtyřhranném podstavci, na jehož čtyřech rozích leží čtyři lvové uliti z francouzských děl. Severně od sloupu vysílají dva veliké vodotrysky paprsky své do výše a za nimi nalezá se dlouhé sice ale nepřilíš pěkné stavení: národní obrazárna. Počátek její byl nepatrný. Roku 1824 zakoupena za 570.000 zl. sbírka sestávající z 38 obrazů. Rozličnými dary rozmnožovala se stále víc a více; kupováno pilně, tak sice, že r. 1862 čítala již přes 400 obrazů, z nichž 200 bylo *darováno*. Ačkoliv dnes počet obrazů velmi se rozmnožil, nemůže se říci, že by byla galerie ta snad ohromně veliká, ale co se ceny, kvality obrazů její týče, stojí zajisté na prvním místě. Nejskvěleji zastoupena tu a nečetněji škola italská. Piombo, Tizian, Correggio, Pavel Veronese, Raphael, Francie a j. hlásají zde slávu svou nejlepšími svými pracemi. Z Flamandů a Holanďanů uchvacují Rubens, Van Dyk, Rembrandt, Teniers atd. Škola španělská je zastoupena co do počtu slabě, co do ceny vnitřní ale vydatně. Murilova svatá rodina a svatý Jan vidouc tu jedno dílo mistrovější nežli druhé, zvolna jen probíhá řady obrazů — s plnou duší ssaje člověk rozkoš dokonalých výtvorů a hodiny by prosnil před každým, uchvácen, okouzlen, jako by se dotýkali smyslu jeho ne lidé dávno zemřelí, noprž bohové sami.

Mimo něco málo ze školy francouzské a německé obsahuje galerie sbírku Turnerovu, nejproduktivnějšího

to malíře anglického, sbírku to tak četnou, že vyplňuje skoro dva sály. Je pravda, že Turner znal dobře efekty světla, ale zdá se mi, že upadl v spůsob, který snad mnozí mají za charakteristikon, za originalnost, jenž se mi ale zdá býti pouhou manýrou. Buď jak buď, Angličané chybili, že vyrvali ho z kensingtonského musea a postavili tam, kde plody nesmrtelných velikánů světových mimovolně k porovnání vybízejí, k porovnání to, v němž obstojí leda velikáni sourodní. K tomu přistupuje, že mnohé z obrazů Turnerových jsou pouhé nevypracované náčrtky — v museu „národním“ byl by zaujímal místo velmi čestné, v museu světovém ustupuje v pozadí, musí v pozadí ustoupiti a tím docílí se opak toho, co se docíliti chtělo. A konečně, když tam Turnera chtěli mít, dva, tři nejlepší jeho obrazy — myslím zde na jeho východ slunce za mlhavého jitra a na založení Kartága — by ho byly zastupovaly čestně, veškeré tak čestné práce to nemohou.

Za některé obrazy vlašské byly placeny statisíce. Tak na př. zakoupena Veronesova rodina Dariova za 140.000 zl., Correggiovo mistrovské dílo: Merkur, počující Kupida, za 100.000 zl., Rubensův rozkošný soud Parisův za 50.000 zl., Rembrandtova cizoložnice za 52.000 zl., Murilova svatá rodina za 30.000 zl. atd., z čehož patrnó, že sumy vynaložené na tuto perlu anglických sbírek byly ohromné.

Národní galerie podobizen jest myšlenka velmi šťastná. Každý Angličan, jenž kdykoliv a jakkoliv se

byl významenal, má býti přijat buď vyobrazen neb v kámen vytesán do tohoto národního pantheonu. Galerie tato nedávno teprv založená (r. 1857) není ještě veliká, ale rozmnožuje se každoročně hlavně stálým příspěvkem státním 20.000 zlatých. Každý má sem přístup; i člověk z nejnižších tříd pozná tu hravě veškeré ty osobnosti, jež proslavily národ, kterémuž náležá, vidí, že nehleděno tu na přednost stavu, rodu a bohatství, že rozhoduje toliko zásluha, úctou a pýchou musí ho naplnit pohled na tyto dějiny slávy národní v obrazech a mocnou zajiště musí být pobídkou k práci vyhlídka přijíti do řady těchto vyvolených. O kěž bychom se zmohli také na takový pantheon! Snad by bylo pořízení jeho snadnější, než se zdá. —

XXXIV.

Royal Albert Hall. — Mezinárodní světová výstava: „London International Exhibition“.

Angličané jsou národem skutečně vzorně praktickým. Poznají ze svých světových výstav, jaký užitek vzešel jimi celé zemi, užitek nejen hmotný, nýbrž i morální, a zařídili si zcela jednoduše stálou světovou výstavu. Nejlepší výrobky z celého světa naleznou tu místa; bohatý Angličan může dle potřeby, chuti a pohodlí vybrati si, co se mu nejlépe hodí a líbí; vzdělanec naleze tu pravých pokladů; nevzdělanému jest to živým

pramenem vzdělání, a pracující dělnické třídy nevyčerpateľným zdrojem a pobudkou k pracím novým a stále dokonalějším.

Stavení, v němž stálá tato výstava se nachází, jest ohromné a spojeno s tak zv. „Royal Albert Hall“.

Albert Hall je kolosální kulatá budova se skleněnou střechou, věnovaná hudebním produkcím. Vystavěli ji také z přebytku světové výstavy r. 1851 a opatřili varhanami tuším že největšími z celého světa. Některé hlavní píšťaly jsou mnoho sáhů vysoké, klávesů čtyry řady, a myslíte si nyní, jaký dojem musí dělat hra těch výtečných varhaníků, již sem byli z celé Evropy povoláni, na takovém nástroji, v nádherném prostoru, v němž může 8000 posluchačů pohodlně seděti, nepočítaje těch, kteří na galerii místa naleznou. Jest to věru úchvatné; tóny pak varhanského toho monstra jsou navzdor své veliké síle přece náramně jemné a příjemné.

V prostorných galeriích sálu tohoto nalezá se část obrazové výstavy a veliké postranní místnosti věnovány jsou výstavě tkanin. Z Albert Hallu vstupuje se bezprostředně do ostatních výstavních místností, a tu věru člověk neví, čemu má se dříve obdivovati. Oddělení strojů je stále v plné práci, a nejnovější vynálezy předstupují tu před obecenstvo. Malířství, a sice v barvách olejových i vodových, je tu zastoupeno skvěle. Anglie, Francie, Belgie, Itálie, Polsko (Matejko), Německo a jiné země zaslaly sem nejkrásnější obrazy i sochy své. Výrobky přírodní, průmyslné ve všech oborech, vše, na co

si jen člověk pomyslí, vše tu v množství a výběru ohromném. Fotografie má místo v oddělení malířském co umění; architektura neobmezila se na plány a výkresy, podala mnoho modelů, představujících rozličné slavné budovy; rytectví ukazuje své obdivuhodné pokroky — zkrátka vše, co má důležitost pro všeobecnost, ať to pochází odkud chce a ať je to vytvořeno jakýmkoliv způsobem, nalezne zde místa. Všichni národové svorně přispěli výtvořily svými, ale ne každý jest tu zastoupen, jak by bylo ve prospěch jeho žádoucí. A přese slova tato myslím hlavně na nás, na Čechy.

Musím se přiznat, že trpké city mnou zmítaly, když prohlížeje všecka ta oddělení, z nichž každé neslo pyšnou tabulku s nápisem vlasti vystavených předmětů, marně pátral jsem po nápisu nějakém z Čech. „Austria“ stálo všude, a může pak někdo tam o naši práci, o nás vůbec více vědět, nežli ví, když jakživ o nás neslyší a nic od nás nevidí, máje vše to, co pod jménem Austria tam se nalezá, za výrobek ducha německého? Poďte se na Uhry. Každé oddělení jejich nese nápis nejprve maďarský a pak anglický, a „Hungary“ spatříš na četných místech. Jdi do obrazárny, a tu již spatříš mezi fotografiemi ohromnou sílu obrazů z Uher. Všecky uherské národní kroje, velké skupiny maďarských šlechticů, veliké podobizny vynikajících osob maďarských atd., a to vše vystaveno pyšně s nápisy nejdřív maďarskými. A věřte mi, mnohé ty fotografie nejsou valně nevyrovnané se fotografiím našich Tomášů, Fiedlenů, Eckertů atd., a jsou daleko za sousedními videnskými,

s nimiž naše směle závoditi mohou. Z Prahy tam nebyl ani jediný obrázek.

Mezi akvarely byly hlavně znamenité stavby ze všech zemí, stavby nejen krásou, nýbrž i starobylostí se vyznamenávající. Z Čech, rozumí se, zase nic, a jakou tam mohlo dělat parádu naše budoucí „národní“, Karlův Týn a jiné známé krásné zámky mnohých šlechticů.

Mezi olejovými obrazy to bylo zas takové, nenašel jsem tam nikoho mimo Čermáka, ale o české cedulce na tom, aby se vědělo, že je Čermák Čechem — ani pomýšlení.

Jediné oddělení, kde jsme zastoupeni, je výstava pomůcek a prostředků vchovatelských. Možná, že naši učitelé a naše Budče při slovech těchto se zaradují. Prosím, pomalu s tou radostí, čítejte jen dále. Dva sály jsou věnovány věcem těmto, jichž jest tu veliká síla od malé dětské hračky počínaje až po nejučenější foliant. Rozumí se, že jsem pátral ihned po věcech z Čech. Maďarské oddělení se tu zase skvělo ve vši slávě se svými pyšnými nápisy, maďarskými mapami, knihami, hrami povzbuzujícími ducha dětského atd., vše psáno, rozumí se, maďarsky a vystaveno ostentativně na odív. Od nás však není tam buď nic, anebo je-li tam něco, tedy jest to tak zastrčeno, že to i vlasteneckému oku, jež úzkostlivě po tom pátrá, skryto zůstane, a co to znamená, může si každý pomyslit. Avšak pardon, něco jsem tam nalezl přece. Mezi samými německými „lesebuchy“, gramatikami atd., mezi nimiž bylo také primícháno něco

knih maďarských, nalezl jsem — Holého básně. Jak pravím, možná že tam bylo víc, ale při mém bedlivém pátrání objevil se jen toto. A nyní tážu se: nemohli jsme my Čechové právě v oddělení tomto velice vyniknouti, my, již počítáme *Komenského* mezi našince? Pouhým postavením jeho poprsí nebo pověšením jeho obrazu již byli bychom si tam zabezpečili zastoupení skvělé, naše knihy, naše výtečné mapy a jiné prostředky, jichž máme hojnost, mohly nas postaviti na místo vynikající, a to tím více, jelikož mnohé země hleděly při vystavování svých přednětů více na zábavu než poučení. Nebudeme-li se sami o sebe starat, od jiných toho žádat nemůžeme, a nepoužíváme-li takovýchto příležitostí k tomu, aby svět o nás zvěděl, jsme sami proti sobě — a ztraceni.

Tak na př. mohly také naše národní kroje tam právem vynikati. Ani zdání o nich, a Maďari tam poslali i vyobrazení zvláštních obleků sluhů svých šlechticů! Ano poslali tam i slovanské obleky ze zemi korny sv. Štěpána!

Napraviti, co bylo zameškáno, jest velmi snadné. Výstava trvá vždy po celé leto, a sice od 1. května do posledního září, kdežto doba zimní je věnována sestavení a upravení výstavy pro sezónu následující. Zástupce londýnského komitétu vyzývá vždy koncem leta i v našich listech k obeslání výstavy. Kéž vyzvání toto nalezne u nás ohlasu — kéž jsem nepsal řádky tyto nadarmo!

XXXV.

„Křišťálový palác“ (Crystale-palace).

Mezi největší znamenitosti londýnské náleží bez odporu „křišťálový palác“, ta báječná budova, již jsem si vždy v duchu maloval jako ty nevyrovnatelné paláce vil v našich báchorkách. Londýňané mohou naň býti vskutku pyšní, a jsou to též. Práví jistý popis Londýna: „Chrám sv. Pavla (jeden z nejznamenitějších to kostelů londýnských) nevyrovná se snad chrámu sv. Petra v Římě, Londýn nemá snad míst jako je vídeňský „Prater“, berlinské „Unter den Linden“, madriřské „Prado“ aneb pařížský „Boulevard de Sebastopol“ — jiná města vynikají nad Londýn snad velkoleposti svých budov, kostelů a veřejných ústavů, ale žádně z nich nemá „křišťálový palác“, místo to, kde příroda poji se s uměním a věda se zábavou, aby člověka potěšily.“

A věru, nadšený popis tento není přehán. Po ukončení výstavy r. 1851 koupila společnost kapitalistů veškerý material a vystavěla několik mil od Londýna v Sydenhamu budovu, jež nemá sobě rovně. Pyšně vypíná se do výše a oko sotva snese pohledu tobo, je-li ozářena sluncem, jež méně jí v ohnivě zlatý, jako drahými kameny posetý palác mocného jakéhos čaroděje.

Jest to ohromná stavba, sestávající jen ze železa a ze skla od základu počínaje až k nejvyššímu temeni. Dlouhá to s kulatou klenutou střechou, na obou kon-

cích po šířce a u prostřed prořiznuta klenbami příčnými, z nichž prostřední 200 stop vysoká jest a okolo nichž terasovitě zdvihají se četné galerie, to vše v rozměrech ohromných a uprostřed překrásné zahrady, jejížto četné vodotrysky mezi nejkrásnější ve světě náleží, kterážto osázena jest překrásnými stromy a květinami a chová mezi jiným také modely předpotopních zvířat vodních i pozemních v pěkných skupinách — při prvním povrchním pohledu již musí křišťálový palác dělati dojem veliký.

A což teprv uvnitř. Vstoupiv zůstane cizinec překvapen státi. Ohromná smělá klenba se železnou vazbou elegantních tvarů zdá stýkati se s oblaky, jež zvědavě do vnitř nahlédají; po obou stranách klenby vysoké a prostorné galerie, spočívající na štíhlých, železných sloupech, obrostlých až nahoru bujným zelením; uprostřed lodi hlavní veliká mramorová nádržka s četnými rybkami a uprostřed ní vysoká, z křišťálového skla sestavená fontána, jež vysoko vysílá své paprsky a ve světle slunečním nebo při skvělém osvětlení plnovém třpytí se v tisícerych barvách; sem tam četné rozkošné skupiny na mnoho sáhů vysokých stromů, trojicových květin, mezi tím množství velikých soch a ke všemu tomu všude lidstva až černo a následkem toho neobyčejně živo — představ si to vše, kdo může, a má před sebou vnitřek paláce, jak se poskytuje při vstupu prvním pohledu.

Pod galeriemi umístěna jsou jednotlivá oddělení, obsahující umělecké předměty všech časů a všech ná-

rodů; uprostřed pak, kde hlavní loď prořiznuta jest prostřední příčnou klenbou, je utvořen taktó ohromný sál (na dvou stranách arci otevřený — což ale nevádí), v kterémžto odhávají se koncerty. Polovice sálu, amfiteatrálně uspořádaná, chová uprostřed veliké varhany a může poskytnouti místa 5000 spolutčinkujících. Že prostorá obecenstvu vyhrazená je přiměřena takovému počtu, rozumí se samo sebou.

V tomtěž sále za obecenstvem, čelem obráceno k varhanům, jest úplně zřízené divadlo, na němž se hraje, není-li na protější straně koncertu. Vedle toho jest po straně na levo ještě jedno menší divadlo, ale uzavřené, a na pravo menší koncertní síň, to vše v ohromném onom sále. Koncert zde činí dojem unášející. Již pohled na amfiteatr jako posetý samými hlavičkami jest velice zajímavý — když pak všichni ti hlásové spustí, burácí to jako velképá bouře. A jaký to úkol pro kapelníka, jenž na vyvýšeném místě uprostřed samojediný diriguje tu spoustu hlasů. Jednou do roka odbývá se tu dětský koncert. 5000 dětských hlásků tu závodí — účinek jest prý rozkošný.

Galerie jsou vyhrazeny obrazům a průmyslníkům, tak sice, že mohou býti považovány za bazar.

Toť povšechný nárys křišťálového paláce. Nyní do podrobnosti. Mezi tropickými květinami, umělými skalami a vysokými stromy nalezájí se na počátku hlavní lodi rozličné skupiny divokých afrických a australských národů v životní velikosti. Po pravé straně počínají zmíněná již oddělení výstavy, zvané „dvory“ (courts), dvo-

rem českým. Jaká radost se mne zmocnila, když zahlédl jsem nápis „Bohemian Court“, a jak jsem si do něho pospíšil! Obsahuje u skvělém výběru české sklo, jež nám tam věru dělá čest. Pak následuje dvůr se sklem anglickým a s čínskými výrobky, dvůr francouzský, vlášský, renesanční, v němž nalezájí se sádrové odličky nejznamenitějších památek doby té v skutečné velikosti a napodobené do nejmenších podrobností, dvůr středověký vůbec stejně zatřizený, a byzantský.

Po levici Alhambra, provedená překrásně, dvůr římský s modely římských uměleckých památek, řecký, egyptský, jež napodobuje zúplna egyptský chrám s mnohými jinými pamětnostmi, vše, rozumí se, provedeno co nejuvěrněji, oddělení pompejanské, jež vyniká hlavně dokonale zřízeným domem pompejanským a krásným panorámem, poskytujícím pohledy na nynější vykopaniny pompejské a na podrobnosti, jak as vypadaly před oním osudným zasypáním, pak oddělení pro práce galaterní, papírnické, knihy atd., dvůr rukodělných výrobků ve všech oborech, a konečně dvůr sheffieldský obsahující slavné anglické výrobky železářské. Průmysl vůbec má zvláštní oddělení, taktéž zámořské krajiny a kolonie. Prostředky vychovavací a přírodní naplňují veliké prostory, a k poslednějším připojeno jest mořské akvarium hezky sice zařízené, ale ne mnoho poskytující, poněvadž chová málo zvířat.

Tof asi vše, co na odiv postaveno v krystalovém paláci. Že toho ohromná síla, je patrné. Týdnů by bylo potřeba k podrobnému prohlédnutí všeho, a stálo by to

za to. Studovati může člověk na dokonalých těch kopicích, jež jsou jako by byly samy originály. Uspořádání jest znamenité. Alhambra, egyptské oddělení, zvláště ale pompejanský dům zanáší do jiných světů.

Arci nevyniká vše stejně. Obrazárna na př. jest dosti slabá, ale jiné obory narážují nedostatky ty v takové míře, že snadno člověk na to zapomene.

Mimo požitky tyto nalezne navštěvovatel také ještě dosti jiných. Každodenně obývají se všelijaká představení. V den mé návštěvy sestával program ze čtyř věcí: ve 2 hodiny v divadle opera, v 7 v sále velký koncert, po koncertu v zahradě produkce provazolezce Blondina a při počátku noci velkolepý ohňostroj.

Opera odbyvala se v uzavřeném divadle a muselo se tedy zvlášť platiti; koncert v sále a ostatní věci měl však každý zdarma již tím, že zaplatil vstupné do budovy vůbec, arci ale musel státi, kdežto kdo seděti chtěl, zvláštní sedadlo zakoupiti musel.

Ohňostroj vyžadoval deštníku. Přšlo večera toho, ale ani jediný Angličan se nebnul z paláce. Uhozením deváté navzdor dešti započal ohňostroj, jakých posud jsem málo viděl. Nad sebou deštník aneb přes sebe plaid — tak stáli diváci až do poslední rachejtle. Že křičeli také své obligátní „ah“, když přišlo něco zvláště hezkého, rozumí se samo sebou.

Takovým způsobem může se Londýnan patrně za malý peníz znamenitě pobaviti. Za několik pence dovezte ho dráha, kteráž tam vysílá denně nesčíslný počet vlaků, a za shillink může vejiti. A jaká jiná příjemná

J. Šolba: *Kiepu z cest.*

okolnost — v křišťalovém paláci lze se pobavit i v letě i v zimě. Ano v zimě musí být dojem ještě znamenitější, neboť venku mrzne a leží sníh, a uvnitř zelenají se stromy a kvetou květiny. Topí se tam a sice horkou vodou, kteráž žene se do čtýných rour v stavení kříž na kříž umístěných. Večerní osvětlení jest báječné; kolkolem nad galeriemi táhnou se plameny jeden těsně vedle druhého, kteréžto umístění v takové výšce je velmi praktické z toho ohledu, že nezatápí za letních večerů, když toho není třeba. Mimo to má každé oddělení své zvláštní světlo — záře odráží se ve skleněných stěnách — z obdivování člověk nevyjde.

O pohodlí navštěvovatelů je dobře postaráno několika restauracemi uvnitř, jakož i mnohými „toiletami“, v nichž páni i dámy za mírný poplatek upraví se mohou dle libosti, a o rozkošnou vyhlídku kolkolem stará se převeliká věž, jež s pravé strany velkolepost budovy doplňuje.

Těžko loučil jsem se s křišťalovým palácem. Jest pravda: toho jiné město nemá.

Opatství westminsterské a kostely loudýnské.

Chrám „Westminster Abbey“ jest světoznámý, veleslavný — ne proto, že jest chrámem, ani tak pro velkolepý vnitřek svůj, nýbrž hlavně tím, že jest to

největší zevnější odměna, již Anglie svým nejslavnějším mužům po smrti poskytnouti může, ukládajíc těla jejich v kostel ten — že jest to společná hrobka všech duševních velikánů, kteří pracujíce pro Anglii, pracujícíce pro vlast svou, pracovali zároveň pro celý svět. V národní galerii podobizen jsou jejich podobizny, v kostele tom jejich těla — duch jejich přebývá mezi námi.

Zevnějšek opatství zůstává za představami, jež si cizinec o něm tvoří. Znám mnoho chrámů, jež vynikají nad něj nejen velkolepostí svou, nýbrž i čistotou slohu; avšak vnitřek je skutečně znamenitý. Vysoká klenba hlavní lodi, překvapující tím více, čím méně by navštěvovatel dle zevnějších chrámu výšku takovou očekával, je nešena krásnými složenými sloupny mramorovými, jež oddělují loď od postranních křídel. Četný počet postranních kaplí, z nichž nejvelkolepější je kaple Jindřicha VII. se znamenitým stropem práce prolomené, táhne se okolo východní části chrámu, a zdi kolkolem jsou jako posety pomníky mramorovými, nejvíce v rozměrech větších vyvedenými.

Jsou to zvláštní city, jež zmocňují se člověka, když kráčí podél těch pomníků a jmeno za jmenem se tu vyskytuje pojící k sobě výkony, jež světem hýbaly. Jest to dojem uchvatný a člověk netroufá si ani pevně šlapati, aby rozléhající se ozvěna nerušila pracně zasloužený odpočinek. Kdyby tam nebyla některá jména, jež k veliké většině ostatních docela se nehodí, chtěl bych to nazvat slavnou republikou mrtvých. Tu leží, všichni sobě rovní, všichni poctivě pracovavše k blahu

*
#

veškerenstva; bromádka prachu již jen z nich, ale jména jich věčně stkví se budou v jasné záři na obzoru práce, a záře tato bude blahodárné, plodivě působiti na další vývoj člověčenstva.

Dojat, pln obdivu — uchvácen prochází se *cizinec* řadami těmi. Ale jakou pýchou a národním sebevědomím musí nadchnouti pohled ten tuzemce, Angličana, jakou úctou k vlastní národnosti musí ho naplniti myšlenka, že náleží národu, jenž splodil syny a dcery takové. Nenalezl jsem posud Angličana neb Angličanky, jenž by nebyl pyšen na svou národnost, a jsem přesvědčen, že nemalou zásluhu na tom mají všechny ty sbírky, galerie a pantheony, v nichž všude hleděno co nejbedlivěji k tomu, vytknouti a v popředí postaviti vše to, co proslavilo Anglii. Když čítáme děje, činy a snahy našich národních proslavenců, jak zdvihají se nám prsa, jak svítí tu oči a jak prudce počne srdce tepati — čerstvých sil čerpáme ze skutků jejich a pyšně rozhlížíme se po ostatních národech, zda mohou se také vykázati tím neb oním. Jak mohli by netečnými zůstatí mnozí, již vlastní svou vinou ani netuší, čím vším se i my honositi můžeme, kdyby ústavy naše stavěly práci *českou* v popředí, kdyby v pantheonech, obrazárnách atd. bravě poznati mohli, čím jsme se kdy proslavili, co nám má lidstvo co děkovati a jakou hřivnou jsme přispěli k dosažení účele národův. Mohu říci, nikdy posud necitil jsem náš nedostatek věci takových a důležitost jejich pro národní vědomí, pro vlastenectví a směr činnosti tak, jako když jsem poznal, co vše Anglie v ohledu tom

učinila pro sebe. Zdaž dočkáme se i my kdys věci podobných? —

Doufám, že nebude mi vykládáno ve zlé, že první oddělení, k němuž jsem ve Westminsteru zaměřil, byl tak zvaný „kout básníkův“, místočko to, jež tak nazval Goldsmith proto, poněvadž většinou „obýváno“ jest nejslavnějšími básníky a spisovateli anglickými. Tu stál jsem nedaleko popele mužův, již mne byli tak často uchvátíli, do jiných světů zanesli — kteříž zemřeli a přece žijí.

Shakespeare! Na bílém mramorovém pomníku jeho nejprvé utkvěly zraky mé. Socha skoro v životní velikosti, pravou rukou podepřená o knihy, ležící na jakémsi podstavci, ukazuje levou na nápis vyňatý z jeho spisů. A nad pomníkem jednoduchá ale dojmavá slova latinská: „124 let po smrti jeho postavila Vilému Shakespearovi pomník tento láska národa.“

Vedlé Shakespeara poprsí Thomsonovo, pak Ben Johnson, Milton, Chaucer, Brinsley Sheridan, Goldsmith, Thackeray, dr. Johnson, Händel, Macaulay — kdož neznal by jména ta, kteráž vybral jsem z většího počtu tam odpočívajících. A na konci zdí, již jako ze strachu, že tam snad nepatří: Garrick, šikmo naproti Shakespeareovi. Celá jeho postava rozhrnuje právě oponu a hledí ven, tak jako by hleděla k svému mistru; u nohou sedí mu alegorické figury, komedie a tragedie, nad ním medaillon se Shakespearovou hlavou.

S jednoho náhrobku k druhému bloudil zrak můj — v tak vznešené společnosti jsem posud nikdy nebyl, což

divu, že se mi odtud nechtělo. Lid přicházel houfně na místo to a na každém bylo vidět, že zná cenu koutku toho — každý se rozhlédl po jmenech, jež zde byl zajištěn již nesčíslněkrát četl, pomodlil se a krácel dále. Již chtěl jsem též odejít, v tom padl zrak můj na podlahu a mané zastavila se noha má; čerstvý nápis „Charles Dickens“ skvěl se na kamenné tabuli naznačující místo, kam nedávno položili krále světové literatury románové.

A zvolna obcházel jsem chrám, a při každém kroku nový kus anglické slávy. William Pitt, Fox, Newton, Robert Peel, James Watt, Cobden, Palmerston a sta jiných, jejich jména ani uvéstí nelze, došli tu uznání; královna Alžběta, Marie Stuartka leží tu svorně neda-leko sebe, vše tu zastoupeno, a vše více méně osob-nostmi znamenitými. —

Když již mluvil jsem o jednom chrámu, chci zmí-niti se ještě o kostelích londýnských vůbec. Nejvelko-lepější kostel londýnský jest veliký kostel sv. Pavla, budova to vysoko vynikající z moře londýnských střech. Vnitřek jest jednoduchý, snad až příliš jednoduchý, ale dojem jest přece znamenitý, k čemuž přispívá hlavně převysoká a přemělá kopule, pravý to mistrovský kus stavitelský. V hrobce nalezá se velký pomník Nelsonův z černého mramoru.

Kostelů a kaplí vůbec chová Loudýn asi 1000, z nichž skoro 400 připadá na církev anglickou. Kato-likové jich mají 41, baptisté 109, židé 12 synagog atd., nejrozličnější vyznání a sekty jsou v počtu tom zastou-peny. I Rusové mají svou kapli, a nalezl jsem ve svém

popisu také „kapli Moravskou“, o které jsem se ale ni-čeho bližšího dopátrati nemohl.

Mnohé z kostelů těch jsou pěkné; stály ohromné peníze a mají velmi slušné důchody. Opatství west-minsterské přijímá ku př. ze svých statků ročně přes 300.000 zl.

Angličané jsou celkem velmi pobožní a u vykoná-vání svých náboženských povinností někdy až směšně svědomití. Vráťim se k tomu později, prozatím musím k ohromnému počtu chrámů londýnských jen dodat, že se mi následující noci o nich zdálo. Viděl jsem, jak celý Loudýn hrne se tisícem bran rovnou cestou do nebe a jak dábel se slzami v očích lepi na pekelná vrata ce-dulku, že tam ve vnitř v anglickém oddělení je mnoho zbytečného místa k pronajmutí.

1000 kostelů, a divadel jen 32 — světe, vezmi si z toho příklad!

XXXVII.

Anglický parlament (Houses of Parliament).

V třicátých letech shořela budova anglického par-lamentu skoro úplně. Obě komory usnesly se na stavbě domu nového, jež by „velikostí a velkolepostí svou hoden byl mocného a bohatého národa“, a tři leta po vyhoření započaly práce.

Angličané mají nový svůj parlament za nejkrás-nější gotickou budovu veřejnou ve světě. Francouzi se

tomu smějí a poukazují při tom na radnice měst belgických, na př. Bruselu a j.

Mně zdá se pravda spíše na straně prvnějších; dojem aspoň, jež parlament činí, jest znamenitý, k čemuž arci velmi přispívá ohromná jeho velikost.

Na levém břehu Temže, z velké granitové terasy, jež slouží údům parlamentu co příjemná procházka, vypíná se stavba 900 stop dlouhá, vízkami rozdělená na tři stejně velké díly. Nesmírný počet krásných gotických oken ozdoben jest nescísnými v kámen tesanými znaky, zbraněmi, arabeskami a jinými ozdobami; výklenky mezi okny obsahují sošky všech vládců anglických od Viléma I. počínaje až po královnu Viktorii, a cimburí střechy jest jako poseto malinkými vízkami. Z celku toho vynikají tři rozdílné vysoké věže, jichž nejvyšší částí mají veškeré hrany pozlacené, a tím spůsobem poskytuje budova z westminsterského mostu aneb z protějšího břehu pohled vskutku úchvatný, jež zvyšuje ještě temná barva její, dodávající jí vážnosti, jak by byla století již přechkala.

Jediné, co by se tomu mohlo právem vytýkati, jest, že budova je až skoro ozdobami svými přeplněna, a že veškeré ozdoby tyto jsou nepoměrně malé, nepatrné naproti tak kolosálním rozměrům celku. Jiná pro budovu, jež stála již přes 21 milionů, velmi povážlivá, ano nešťastná okolnost jest ta, že kámen křačadé upotřebený (pochází z Huddlestonu v Yorkshiru) podléhá velice vlivům povětrnosti a velmi se drobí. — Neklamali mne anglický můj průvodčí, obsahuje budova

parlamentu 11 dvorů, stěrych schodů, 1100 komnat všeho druhu a 500 soch vně i zevně. Veškeré schody dohromady měří pryč 10 angl. mil. Číslo tato uvádím jen proto, abych dokázal velikost stavby. O pravdivosti jich jsem se přesvědčiti nemohl, jak se samo sebou rozumí, jelikož návštěva, vždy v sobotu dovolená, obmezuje se jen na nejhlavnější části domu; ale dle objemu celku soudě zdají se býti velmi pravdě podobny.

Vnitřní úprava je velmi pěkná. Freska více méně dobrá stridají se s okrasami temnými, dobře se hodícími ku gotickým vysokým klenbám, a krásné chodby a před síně, mnohdy pěknější komnat samých, táhnou se kříž na kříž. Nejzajímavější pak siné parlamentu, o kterých chci také obšírněji se zmíniti, jsou komora lordů, poslanců a síň westminsterská.

Již předtím komory lordův poukazuje k tomu, že je určena pro anglické lordy. Vyzdobení je nádherné. S okna splyvají těžké opony, kolkolem na zlaté půdě vymalováno 27 králů a královen, mezi nimi Jindřich VIII. se všemi svými ženami, Alžběta, Marie, Stuartka atd., a zdě, pokud pod okrasami — mezi nimiž jsou i bronzové malé reliéfy — jich viděti lze, třpytí se v barvách: červené, modré a zlaté. A naproti vchodu skupina v zivovní velikosti, představující královnu Viktorii mající s obou stran spravedlnost a mílost. Skupina ta je sice tesána z kamene, ale proto přece velmi dřevěná.

Komora lordův sama jest též bohatě upravena, ale co do velikosti — a to platí též o komoře poslancův — nad očekávání malá. Něco přes 90 stop délky, 45 výšky

a 45 šířky jest zajisté málo na komoru anglického národa. Šest mohutných oken osvětluje s obou stran kornatů, mezi nimi stkví se obrazy panovníků, na ostatních dvou stranách freska, zbytek zdi vykládán dřevem, a naproti trůnu, bohaté to a ozdobné, ale ne příliš krásné stolici s obligátním baldachýnem, řady červeně potažených lavic amfiteatrálně zřízených, na nichžto připevněné znaky naznačují místa dotyčných lordů. Uprostřed sálu je sedadlo lorda kancléře, jenž sedí na pytlí naplněném vlnou na znamení, že anglický národ má znamenitost svou co děkovati jen obchodu, a ve výklencích v okolí oken 18 sošek baronů, již byli podepsali „magnu chartu“.

Čím nádhernější jest komora lordův, tím chudší, ba tím mizernější jest komora poslancův. Musím se přiznati, že se krev ve mně bouřila, když porovnával jsem síně, do nichž se lidé dostanou buď znakem a jmenem, aneb zas prací. Ti, kteříž často, kdyby náhodou služba na kanclérův pytel vlny zapomněl, by mu směle mohli sloužiti za sedadlo, roztahují se v nádheře, a oni, již perné museli pracovati, aby dokázali vlohy své a schopnost pro komoru poslanců, sedí v místnosti mnohem menší, jednoduše, ba sprostě upravené na odřevných zelených sedadlech. Síně ta připadala mi jako zcela obyčejná kancelář — vyniká chudobností svou nad všechny ostatní síně i chodby.

Nejdůležitější však síní parlamentární budovy jest síně westminsterská nejen pro vnitřek svůj, ale i co jeví více mnohých důležitých událostí anglických dějin. Jest

to zbytek původní, mnoho set let staré stavby. Sál ten není navzdor veliké své obsáhlosti podporován žádným sloupem, a gotický strop zcela v dřevě provedený jest skutečně krásný, tím krásnější, že kaštanové dřevo dostalo časem barvu, jež hodi se ku gotickým tím ozdobám znamenitě. Jedna věc jen dotýká se nemile: není dosti vysoký a proto zdá se stlačený a nesouměrný. Strop pochází od Richarda II.

V síní westminsterské prohlásil se Olivier Cromwell za lorda protektora; po šesti letech nastrčena tu hlava jeho na kůl uprostřed lebek Bradshawovy a d'Iringtonovy; William Wallace, Tomáš Moore a Sommerset byli zde odsouzeni k smrti; velký hrabě Strafford prohlášen zde za vinna velezradou; zde zasedal soudní dvůr, jenž odsoudil Karla I.; staršíký Šovat odsouzen zde k smrti; a zde konečně vyřízen pověstný proces železného ale energického generálního gouvérnára Indie Warrena Hastingsse, v němž sice prohlášen za nevinna, ale odsouzen k zapravení velikých útrat soudních. —

Tri nejznamenitější síně jsem popsal blíže; ostatní zajímají, ale nestojí za popis. Procházka parlamentem je velmi vděčna — oko a mysl nalezá mnoho, u čeho se rádo zastaví, oko však bohužel snad více než mysl.

Hrad londýnský (Tower [čti: tauer] of London).

Královský palác, vězení, popraviště, pevnost — které ze čtyř těch jmen mám zvoliti? Chci-li naznačiti jeho povahu, musím použiti všech čtyř. Sídlili v něm nejstatečnější králové, uvěznění v něm byli nejslechetnější lidé, byl jevištěm temných poprav a ještě temnějších zločinů, a vždy byl jako posud v železných rukou vojenských.

Temný jest ten hrad na levém břehu Temže, a ohromný příkop, ježž naplniti lze vodou, objímá jej. Hlavní vysoká budova je čtyřhranná s vynikajícími věžmi ve čtyřech rozích, a k tomu poji se mnoho jiných staveb, stejně temných, jiné věže, jejich jména zachovala bývalou povahu jejich, četné dvory, chodby atd. Vypadá to velmi řekl bych romanticky, jako skamenělá báj ze středověku uprostřed hlučného života novověkého. Co vše viděly okolo sebe věže ty! Pověst klade počátek jich Cesarovi do rukou — v podobě dnešní vzal hrad počátek svůj od Viléma Dobývatele a byl hlavně sídlem všech normanských králů, jimž mnoho má co děkovati.

Když vstoupil jsem do vnitř, do toho chladného ticha, do něhož jen s tíží jako vzdálená bouře dorážel skřek a hrmot práce světového města, bylo mi chvílemi vskučku tak, jako bych zázrakem zanešen byl v doby

dávno minulé. I sluhové nás provázející mne upomínali na doby ty; vypadalit prazvláštné. Červený kabát s vyšíváním a se zlatými a modře sametovými pruhy, v bocích pásem stažený, splýval až po kolena, a na hlavách seděly jim nízké, nahoru rozšířené cilindry samotem potažené, na jichžto střeše bylo plno červených, bílých a modrých mašliček.

Nebylo jediného v naší společnosti, jenž by byl kráček s obličejem veselým. A žádný div. Průvodčí vyprávěl mnoho, a vše co pravil, od prvního slova počínaje, bylo smutné, temné jako ty zdi, ježž nás obkličovaly. A abychom snad nemysleli, že vše to temné náleží minulosti, vedli při vstupu našem právě tři vojáci s nasazenými bodáky čtvrtého, mladého to člověka spoutaného, rozpáleného, s pohledem zoufalým — bez kábatu. Co udělal, kam a odkud jej vedli, co ho očekávalo, jsme se nedověděli. Průvodčí pokrčil lhostejně rameny a vykládal dále.

Na straně k řece je široké nábřeží, a se strany této vedl do vnitř hradu malý průplav. Tento vstup do hradu nazýván „vrátka zrádčů“. V siní westminster-ské odsouzený byl dovezen po Temži a vrátkami těmi do Toweru, odkud se více nevrátil. Takových vrátek, ježž se otvíraly, jen aby přijímaly, nikdy aby propouštěly, bylo ještě tři: vrátka lvi, železná a vodní.

Nejstarší část jest bílá věž (white tower). V 12. století vystavěl ji znamenitý stavitel Gundulf, biskup rochesterský; kněz ji stavěl, a tolik v ni úpelo lidí, tolik v ní přišlo životů na zmar! Temné a hrozné jsou její

klenby, a četné v kámer vydrápané nápisy hlásají, kterým nesťastníkům zbylo tolik síly, že v kámen ještě rýti mohli. Nyní obsahuje velikou krásnou sbírku historických zbraní, celá to brnění jednotlivých králů, pak zbraně cizých národů, hlavně asiatských, trofeje atd. Z oddělení těch vede několik schodů do malé síně, která v diváku budí hrůzu. Zde sině této jsou 12 stop silné, a uprostřed nalezá se špalék, na němž lze posud viděti několik seků a skvrny krve. Ve vedlejší maloučké komnatce beze světla strávil prý slavný a učený sir Walthar Raleigh poslední svou noc, a na onom špaluku ztratil hlavu. Rozličné nástroje mučičen 16. a 17. věku jsou pěknou stafáží k špaluku tomu, a v pozadí vypíná se postava na vycpaném koni, oblečená v šat Alžbětin.

V jiných místnostech bílé věže jest zbroj nynější armády anglické. Mnoho tisíc zadovek krásně uspořádaných, a mezi tím nejkrásnější ozdoby provedené ze šavlí, bodáků atd.

Lví věž (lion tower) byla dříve jakýmsi zvěřincem, kdež chováni pro kratochvíli vladářův lvi, tygři, pardali a jiná zvířátka. Byli tu až do r. 1834.

Věž se zvonem (bell-tower) chovala zvon, jenž volal posádku ku zbraní. Zde byla pozdější královna Alžběta vězněna svou sestrou Marií, zde vězněn byl biskup Fisher, a odtud za pomoci své odvážné šlechtetné ženy přechnul Jakobita lord Nithsdale.

Krvavá věž (bloody tower) zaslужuje svého jména. Zde na rozkaz strýce svého Richarda III. zavražděni byli dvanáctiletý Eduard V. a osmiletý vévoda Yorský,

jichž později nalezene kosti přenešeny jsou do opatství westminsterského; zde vězněn Cranmer a Raleigh, zde nalezene jednoho rána r. 1585 Percy hrabě z Northumberlandu mrtev. V cihlové věži (brick tower) dlela Johanna Grayova před svým odpravením, ve věži lukostřelců (bowyer tower) byl vévoda Clarence utopen v sudě vína. Beauchampova věž má jméno své od prvního svého obyvatle Tomáše z Beauchamp, hraběte Warwickského, hofmistra Richarda II., jenž mu splatil platné služby vězením; jména Jana Dudleye, hraběte Warwickského, Howarda, hraběte z Arundelu, a Rob. Dudleye, hraběte z Leicesteru, lze ještě čísti na zdech jich žalářů; také Anna Boleynova strávila zde poslední svou hodinku.

V gouvérnerově domě nalezá se poradní síň, v kteréto Guido Fawkes co původce spiknutí, jež mělo za účel vyhoditi prachem parlament i s králem do povětří, před Jakubem byl mučen. Kaple sv. Petra jest nejen zajímavá okrouhlou svou masivní stavbou, nýbrž hlavně tím, že sloužila za pohřebiště obětem towaru.

„Není smutnějšího místačka na zemi,“ volá Ma caulay, „než tento hřbitávek. Smrt je zde spojena ne jako v opatství westminsterském a v chrámu sv. Pavla s veřejnou úctou a nepomíjtelnou slávou; nikoliv jako v našich nejnepatrnějších kostelích a hřbitovech se vším, co veřejný i rodinný vděk vysoko cení, alebrž spojena s tím, co jest nejtemnější stránkou v povaze lidské a v lidském osudu — s divokým triumfem nesmířlivých nepřátel, s nestálostí, s nevděkem, se zbabělostí přátel, se vsí bídou padlých veličin a zničené slávy. Sem vle-

ženi byli během času surovou rukou žalárnickou krvácející zbytky mužů, kteří byli vůdci vojsk, hlavami stran, orakulem senátův a ozdobami dvorů královských. Sem vnešeno bylo před okno, kde modřila se Johanna Grayova, zohavené tělo Guilforda Dudleye. Eduard Seymour, vévoda Somersetský, protektor království, odpočívá tu podle bratra, ježž byl zavraždil. Zde spráchnivěl bezhlavý trup Johna Fishera, biskupa rochesterkého, muže to, ježž zaslouhoval, aby byl žil za dob lepších a zemřel za lepší příčiny. Zde uloženi jsou admirál John Dudley, vévoda Northumberlandský, a nejvyšší pokladník Tomáš Cromvell, hrabě z Essexu. A jiný tu ještě Essex, ježž příroda a štěstí veškerými svými dary zašpaly nadarmo, jemuž odvaha, milostnost, vlohy, královská přízeň a přízeň lidu časný a bídný osud upravily. Nedaleko odtud spí dva z velkého domu Howardův, Tomáš, čtvrtý vévoda Norfolkský, a Filip, jedináctý hrabě Arundelský. Sem a tam, mezi hlubokými hrobů nepokojných a ctižádostivých státníků, leží jiní politování hodnější trpitelé — Markéta ze Salisburý, poslední pyšného jména Plantagenetův, a ony dvě královské královny, ježž padly za oběť žárlivému vzteku Jindřichovu.“

Nedaleko od kaple jest kámeu, na němž prý odpravovali se tací lidé, ježž odpraviti na obyčejném popravišti, totiž na náměstí před towren, za přítomnosti lidu nebylo radno. —

Ještě zastaviti se musím u komory korunních klenotů. Je vyborně střežena ta chladná, nepřivětivá klenba

s těmi holými zdmi. Uprostřed vypíná se skříň na všechny strany sklem krytá, a ve skříni té blyští se to a září záračně. Nová koruna, již korunována byla Viktorie, stkví se v démantech a má cenu přes 1,000,000 zl. Drahocenné ostatní korunovační klenoty jsou tu pěkně uspořádány, mnoho tu korun ze starých dob, i koruna Anny Boleynovy, a vše jako poseto démanty. Jednu z největších démantů, známý ze světových výstav r. 1851 a 1862: Koh-i-nor, „vrch světla“, jest tu uložen; náležel Runjeet Singhovi a ukoristěn byl v Lahore.

Na 80 milionů franků cení se sbírka ta — teď se vše leskne, zdá se leskly by se skvosty ty také tak, kdyby bylo, lze viděti na nich všechnu tu krev, ježž k vůli nim prolita byla?!

Když jsem vycházel, šel jsem přes dvůr, na němž narovnáno nejrozdílnějších a nejzvláštějších děl, většínou trofeje to z rozličných válek posledních století. Ně které jsou kolosální, jiné pak zvláště zajímavý tím, že připadaly mi jako praccové moderních mitrailleus. Na ležt jsem tam malé ruční dělo se čtyrmi otvory z 16. století, jimž tedy bylo možno vystřeliti čtyry koule najednou, a čtyrhramý hmoždír s devíti dírami, ježž vyhazoval najednou devět kulí. Patrně vyznali se již tehdá také dobře u vynalezání nástrojův k ničení lidstva.

Temže, její mosty a tuncel.

Temže drží Londýn a Londýn drží Temži. Jedno bez druhého nebylo by ničím, Londýn bez Temže jako Temže bez Londýna — mnohý se tomu snad usměje, ale pravda to je. Oba dohromady čini teprv to, co v nás budí obdiv, a přece přichází Temže vždy zkrátka. Neustále se mluví jen o Londýnu, jeho sláva zaznívá světem a o Temži nikdy při tom ani zmínky. Řekne se mi, že se to rozumí samo sebou; dobrá. Přes to vše ale přece nikdo mluvě o Londýnu nevzpomene Temže.

Ubohá Temže! Každý je uchvácen životem, jenž rozvíjí se na její vlnách, ale o ni samé neřekne mnoho pochlebného. Uzná-li vůbec, aby promluvil o nositelce toho pestrého života, řekne nejvýše, že je veliká, ale špinavá. Špinavá! Tak se jí odměňuje život ten, jehož duši je, že dá jí, co nemůže více potřebovat, že vrhá do ní své bláto, čímž arci nechce říci, že je proto tak špinavá, poněvadž splakuje *veškerou* špinu s toho života na povrchu jejím. Chraň bůh!

Není hezká, ale velkolepá a na nejvyšší zajímavá. Hmotné prospěchy ani nedovolily Londýňanům, aby ji okrášlili pěknými nábřežími; mimo asi dvě místa, kde je kousek nábřeží, vine se ostatně celým městem jen okolo skladišť, okolo uhláren a loděnic.

Arco, kdyby i byla, velký rozhled by poskytovali nemohla pro množství lodí, všude dílem zakotvených, dílem sem tam se honících, a proto je nejlépe, hledati rozhledu toho na mostech londýnských.

Promluvív nejdříve o těchto. Jest jich čtrnácte, počet to i na Londýn slušný, považíme-li, že dva jiné se stavi a že náleží jenom k vlastnímu městu nehledě nikterak na předměsti.

Veškeré mosty jsou důkladné, široké a velmi pohodlné a pýchou Londýna jest: „London bridge.“ Mají jej za nejkrásnější žulovou stavbu ve světě, a možno-li souditi dle ceny, musíme tomu přisvědčiti: stál jen maličkost dvacetí milionů zlatých; se-stává z pěti oblouků a je čtyryapadesát střevečů široký. Pěkná to šírka a přece lidstvu sotva stačí. „Southwark bridge“ je most železný o třech smělých obloucích postavený za osm milionů — londýnské mosty a miliony jsou pojmy nerozlučitelné. Zevnějšek jest u všech velmi vkusný, žádný z nich není při vši masivnosti své neohrabaný.

Nejširším pak jest tuším „Blackfriars bridge“, který vedle dvou chodníků po obou stranách, z nichž každý má šírku 15 st., chová uprostřed vozovou cestu v šíři 75 stop.

Z mostů těch je pohled na Temži rozkošný. Dle nich možno posuzovati šírku řeky, která jest na rozličných místech rozličná. „London bridge“ jest na př. 938 st. dlouhý, „Waterloo bridge“ 1380 — pod 700 není žádný.

Kam pohlédneme, samé jen stěžně, komíny, la-
novi a plachty. Od nejmenší kocábky do veliké ob-
chodní nebo válečné lodi, jež majestátně pluje razí-
si cestu houfem lodí menších, vše tu svorně vedle
sebe, opatrně jedno vyhýbajíc se druhému. Řeka se
točí městem v několika obloucích, a tu již je první
pěkný pohled, jak špičky stěžňů trátí se v záhybech
řeky, jak zatáčí se ten lodní proud nahoru dolů, za-
halen stále v lehký obláček z kouře těch nesčíslných
komínů.

Velké lodě vynikají z reje toho jako velcí ptáci
obletovaní ptáky malými a těch malých všude až
černo. Čtyřhranné placaté lodě, úplně uzavřené, ploché,
jen málo coulů nad hladinu vyčnívající, zvolna se bý-
bají za namáhavé práce jediného lodníka, jenž s pře-
dlouhou tyčí o dno řeky se opírá. Uhelané lodě, na-
ložené uhlím, hledají místo, kde by přistály k uhlár-
nám; převážecí parníky lítají takřka z místa na mí-
sto, obratně vyhýbajíce se větším svým kolegům
přijíždějícím z krajin dalekých, a mezi tím vším mi-
hají se jako šipky malé lodičky, zmitané na neustále
rozčeřeném povrchu Temže jako skořápky. Menších
parníků lze viděti nejvíce. Jsouť to lodě, které z urči-
tých stanovišť na jistá místa dojíždějí každých deset
minut nebo každou půl hodiny a neustále plny lidí
jsou, již za nepatrnou náhradu v krátkém čase octnou
se ve vzdálenějších pobřežních čtvrtích. Jest to život
k nevypsání; člověku se až hlava točí, neboť to vše
není, jak se samo sebou, rozumí, obraz tichý. Uši

mají nemenší požitek než oči: temné šumění řeky,
zvonění od- a přijíždějících parníků, komanda kapi-
tánů pomocí rour blasných, pískání parních strojů
a rachocení uhlí, sypaného po dřevěných nakloněných
chodbách do skladišť, tvoří ve spojení s hrmotem ži-
vota na mostě hudbu, které musí cizinec teprvé zvyk-
nouti.

Hloubka Temže jest tak veliká, že největší lodě
bez nebezpečí mohou v ní plouti. A čím dále, tím
více jí přibývá šířky. Teprv as šedesát mil za Lon-
dýnem vtéká do moře a na konci lze s jednoho břehu
sotva dohlédnouti druhý. Ale daleko vycházejí jí moř-
ské vlny vstříc. Myslím, že nechybím, řeknu-li, že
na 25 mil od vtoku již počíná sladká voda přechá-
zeti ve vodu slanou.

Londýnu nestačil povrch Temže ani prostor nad
Temží, Londýn sáhl také pod Temží. Máme tu zase
takřka tři patra nad sebou. Pod řekou dráhy pod-
zemní pro povozy a pěši, na řece lodě a nad řekou
zase mosty pro dráhy, pro povozy, pro pěši.

Dvoji vede cesta pod Temží „Thames Tunnel“
a „the Tower Subway.“ Starší a velkolepější jest pry-
nější. Již r. 1802 sestoupila se společnost za účelem
vykopání tunelu pod Temží. Nedokázala však nic
a tunel musel čekat ještě dlouhá leta na své naro-
zení. R. 1825 ujal se myšlenky té inženýr Brunel,
započal pracovati opravdově, ale práce šla zvolna.
Několikráte vnikla do tunelu voda, jednou v takovém
množství, že sedm let nic nepracováno, ale pak s no-

vými silami vrhli se na dokončení a r. 1843 byl tunel odevzdán veřejnosti. Stál skoro pět milionů a sestává z dvou choděb v určitých mezerách sláupovím spolu spojených a je zařízen pro dráhy, povozy a pěší. Délka obnáší 1300 stop, zdě jsou 3 střevice tlusté a 15 stop nad klenbou žene Temže své vlny k moři. Jest to prazvláštní cit v přitemněném tom kulatém prostoru osvětleném plynem. Nad hlavami to temné šumění řeky, po straně pískot a hučení parostrojů — člověku je chvílemi, jako by cesta ta vedla do samého pekla.

Druhý tunel jest vlastně jen železná roura s průměrem asi sedmi střeviců. Byl určen původně pro koňskou dráhu, ale ta se nevyplácela, a proto zřízeno co cesta pro pěší, již za půl penny po šestadvadesáti stupních točitých schodů sestoupiti mohou do 1225 stop dlouhé té trubice, začez mají to potěšení, že na druhém konci opět 95 schodů slézti musí, než dostanou se z teplé podzemské teplotury zase na čerstvý vzduch.

XL.

Londýnské doky.

Tepna anglického obchodu, ohnisko anglického bohatství a triumf anglické praktičnosti jsou londýnské doky — nejvelkolepější podpory to světového obchodu anglického. Málo jen slovy nechá se vypsat co to jest, ale co leží v málo slovech těch!

Do Londýna zavítá v roce ohromné množství lodí se všech konců světa; čítá se jich přes 70.000, s nákladem, jehož cena jde do miliard. Pro tak ohromný počet nedostačila by Temže navzdor své velikosti; vystavěny tedy do obou břehů veliké basiny, a basiny tyto, obklopené vysokými skladišti kolem do kola, nazývají se doky.

Nepřilíš širokým vchodem, širokým jen tak, co by největší loď projeti mohla, vjede koráb do umělého toho přístavu, v němž čeká již na tisíce rukou, aby pomoci všemožných strojů jej buď zbavily nákladu v krátkém čase, aneb nákladem naplnily. Skladiště jsou ohromná, až i 7, 8 poschodí vysoká a od střeby dolů — všude stále živo. Mezi basinem a skladišti je úzké nábreží, co by dva lidé vedle sebe jíti mohli, ale přizemek skladišt tvoří obyčejně podloublí s ohromnými prostorami. Loď přistane až k nábreží tomu, jež obyčejně nemívá daleko do výše paluby, a nyní počne život báječný. Každé zboží má svá zvláštní oddělení a dle toho se pracuje. Četní nádenníci vyvázejí zboží do přizemku, každé poschodí má své vlastní ohromné hevery, jež vystrčí se ven nad loď, a když se náklad až k dotyčnému poschodí vytáhne, s lehkostí opět obrátí se do vnitř. Jest to pěkný pohled, když ohromné bedny letí jako pírko do 5.—6. poschodí, v okamžiku zmizí a hever prázdné své lačné pazoury zase dolů spouští.

K naložení neb složení zboží s velké lodi bylo dříve třeba měsíce až i dvou, v dokách naloží a vyprázdní největší loď nejdéle ve dvou dnech. Co tu

zboží a jaký přec vzorný pořádek! Tu ohromné hromady pékně srovnaného červeného dříví, tam narovnaný pytle s kávou, vydávající aroma až omamující, jinde zase obrovské kupy kokosových ořechů, drabá dřeva, sudy velké malé, bůhví s čím — v každém oddělení jiný zápach, v každém ale tentýž rej a tentýž cílý život.

Basiny jsou veliké, ale poněvaďz hlavně hleděti k tomu nutno, aby lodě co možná bliže nábreží byly, sestávají jednotlivé doky z více basinů, kteréž mezi sebou spojeny jsou úzkými vchody. Přes veškeré takové vchody pnou se masivní železné můstky. Když pak loď má vejíti, rozdělí se pomocí mechanismu, na nějž s každé strany jeden dělník dostačí, most na dvě části, kteréž stáhnou se do vnitř nábreží tak, že není o mostu ani památky, že vodní ta ulička vypadá, jako by se jí o mostu ani nezdálo. A přece jsou mosty ty tak silný, že jezdí přes ně vozy s největšími náklady.

Mezi ohromným množstvím lodí tak zakotvených — bylo jich v některém basinu tolik, že pro samé stězně a lánoví neviděl jsem skladiště protějšího — nalezl jsem mnohé rozměrů kolosálních. Bylo jich dosti, na jejich délku, jda podél lodí po nábreží, potřeboval jsem sto kroků, učiněné to domy, široké na 15—20 kroků. Lodí tu ze všech konců světa přisedších a do všech konců světa vyjíždějících — z oněch skládali, na tyto nakládali. Krásný parník, čistý a upravený až mílo, vyzýval pomocí četných plakátů k nepatrnému výletu do — Hongkongu; zdvořilý námořník zval k návštěvě. Jiný

chystal se druhého dne již do Halifaxu, poskytuje velikých výhod; třetí do Kalkuty, čtvrtý do New-Yorku — každý jinam a každý upraven a čistý až radost. Jiné lodě opět nedávno přijely. Náklad byl již složen, ale na lodích bylo znáti, že velkou mají cestu za sebou. Nátěr lodí oprýskán, prkna popraskána, stěžně porouchány, ale na všech také již živo tak, že v krátkém čase zajisté bude vše v pořádku. Jako opice viseli námořníci se všech stran na provazech a bylo viděti, že umějí pracovat. Natírání lodí zevně a zapravání skulin popraskaných prken dělo se tím způsobem, že na oba konce prkna přivázali silný provaz, spustili prkno nad hladinu, svezli se po provaze a na kláticím se lešení šlo jim „malování“ od ruky jako by stáli na nejpevnější půdě.

A navzdor tomu a navzdor neobyčejnému životu na všech stranách přihodí se větší neštěstí jen zřídka, a přece ltají bedny, sudy, pytle atd. člověku okolo hlavy a jezdí na malých vozíčkách střelbitě, vyhýbajíce ses neobyčejnou obratností. Pro případ, že by padl někdo do vody, visí na každém rohu lána, vidlice atd. s nápisem, že nesmějí k ničemu jinému použity býti než v případě tomto.

Právě vjížděla loď z Číny. Přitáhli jí k nábreží, spojili toto s palubou, o několik střeveců vyšší, pomocí širokého můstku s nízkým zábradlím po stranách, a v okamžiku již počaly se po můstku jen sypati známé malé bedničky čínského thé. A to šlo s takovou rychlostí, že v kratoučké době byla v přízemním skladišti celá

bašta bedniček. Loď zdála se nevyčerpatelna: hrnulo se jich stále víc a více. Nedaleko můstku toho postavili užší pro osoby — někteří z nich nemohli se již dočkatí pevné země a sešoupli se s bedničkami, každý drže něco v rukou s obzvláštní pečlivostí, na čemž patrně velice mu záleželo. Jeden přivezl si v malé kleci několik prazvláštních pestrých ptáčků, již patrně se divili, že mohli takovou cestu přestáti. Jiný vlekl přírodniny, jež pro velkost nemohl uschovatí v bedně. Obstarožného muže jakéhos bylo mi velice líto. V jedné ruce měl pytel, do něhož stále nahlížel, jsou-li poklady jeho celé, a v druhé velký zajímavý čínský obraz malovaný na dřevě. Opatrně uložil vše na nějakou bednu, v tom vrazil nádenník do bedny, třesk — a stařec sbírá s třesoucí rukou kusy obrazu, jež byl po celou cestu tak opatroval, zdvihá pytel, v němž to velmi podezřele chrastí.

Všeckere doky londýnské povstaly počátkem tohoto století. Jest jich více tuším než osm, jedny větší než druhé. Doky sv. Kateřiny na př. náleží k menším, a přece, když byly stavěny, bylo k tomu zapotřebí místa, na němž stálo 1200 domů a bydlelo 13000 obyvatelů. V některých naleznou sta největších lodí místa zároven. Vina a tabák mají zvláštní svá ohromná skladiště. V jednom z doků je následující zřízení. Nazývá se to: „královna fajfka“, a jest to velká pec, v níž hoří ve dne v noci a do kteréhožto hází se zkažený tabák, thé atd., vůbec vše, co na cestě neb v skladech zkázou vzalo.

Základní kapitály jednotlivých společností, jimž doky ty náleží, jsou ohromné a zcela v poměru k ceně zboží, jež se jim svěřuje. Právil jsem, že jsou doky velikou podporou obchodu anglickému. Obchodník, jenž dostane zboží z ciziny, nebere je do svých skladů, noprž ponechá je za mírnou náhradu v dokách, čímž docílí značných úspor. Odtud může pomocí jednoduché pokázky jim disponovati dle libosti — prodávati, kupovati, kupující může stejně pokračovati, a tím způsobem je možno, že zboží spočívaje stále na tomtéž místě, změní několikrátě svého pána, až se dostane takovému, jenž je nechá odvéztí. Obchodník uspoří převážení, má zboží v bezpečí a prodává bez obtíže.

XLI.

Anglická neděle.

Ze všech dní v týdnu má u nás neděle takřka historické právo na fádnost. Hodiny vlekou se krokem hlemejšdím, vše, zvlášť místnosti pro zábavu, je přepněno lidstvem, a na ten den padají obyčejné pozvání do rozličných společností, které zdaji se býti založeny jen co odstrašující příklad společnosti všech. Ale co jest naše neděle proti neděli anglické! Kdo chce anglickou fádnost zažiti v nejvykristalovanější podobě, kdo nechápe, jak může povstati slavný anglický „spleen“, kdo se chce káti ze svých hříchů v kterémkoliv oboru

lidského konání spáchaných, kdo si rád zakleje, a kdo hledá stanovisko, z něhož by mohl Angličanům oprávněné nadati, ať stráví v Londýně jedinou neděli.

Kdyby Dante psal nyní božskou komedii, mohl by v pekelném svém trychtýři utvořit nový kruh, silně k středu se již chýlící: anglickou neděli. Kdyby ti-
skový náš zákon pokračoval s duchem času, nastoupila by co nejvyšší trest místo svatého Václava: anglická neděle; několik anglických neděl na takového prosto-
řekého žurnalistu, a změkne jako uvařený hrách. Ně-
kolik anglických neděl na tu naši ohnivou oposici, a je po ohni — samým ziváním nedostali bychom se k slovu.

Nevím věru, povstala-li neděle ta z anglického flegma aneb anglické flegma z anglické neděle. Myslím však, že spíše to poslední a v takové dokonalosti zplodila flegma to, že Angličan je s nedělí svou, kte-
rážto cizince může uvrhnouti v zoufalství, nejen spo-
kojen, nobřž že je s ní šťasten, tak sice, že jí zachovává stejné přísně v cizině jako doma.

Veškeré krámy a obchody, rozumí se, jsou žod-
rána po celý den zavřeny, vyjímaje jediné trafiky. Pak
následují hostince. Ty otvírají až v jednu hodinu s pole-
dne, ve tři opět zavírají a otevírají na dobro teprv
v pět hodin. Po dobu uzavření nelze dostatí ničeho ani
za sebe větší peníz. V hotelech dostanou cizinci sice
vše, čeho žádají, ale jen v hotelech svých; jinému se
ukážou dvéře a kdyby hladý umíral. Ano ve vlastním
městě (city) zůstanou hostince docela uzavřeny a sklep-
níci mají celý den pro sebe.

Proti věcem těmto však konečně nemůže nikdo
nic mítí, ale nyní upozorním na něco, co jest mi při
obchodnickém duchu anglickém přímo nepochopitelné.
V neděli zastavuje anglická pošta veškerou svou činnost.
Psalí se ani nepřijímají ani nevydávají, poštovní úřady
jsou prázdny a činnost jich započiná až v pondělí ráno.
A nejen to: i telegrafy odpočívají po týdenní namahavé
práci tak, že je zcela nemožno odeslati v neděli zprávu,
necht je sebe důležitější.

Že veškerá musea a podobné ústavy nedovolují
v den ten vstupu, nemusím ani podotýkati, ale pravým
barbarstvím jest, že divádra, koncertní síně atd. nesmějí
odbyvati žádného představení. Večer takový jest věru
strašlivý — cizinci nezbude nic jiného nežli se nave-
četeti a jít* spat.

Ale abych byl spravedliv, musím též dodatí ná-
hled Angličanův o jich neděli. Všichni, s nimiž jsem
o ni mluvil, chválili si ji velmi.

„Ale jakž možno,“ namítnul jsem, „chváliti den,
v němž není člověku přístupua jediná zábava, den,
jenž od rána do noci jest jedinou dlouhou chvílí?“

„My hledíme na ni s jiného stanoviska,“ odpo-
věděno mi. „V den ten sejdou se všichni členové rodiny
v Londýně se zdržující, již se třeba po celý týden
nevidí, a těšíme se jeden s druhým.“

„Tof zajisté velmi krásné, ale co děláte po celý
den?“

„Snídáme společně, pak jdeme společně do ko-
stela, pak zpíváme, obědváme, zase zpíváme, předčítáme,
večeříme a jdeme spat.“

„A umíte všichni zpívatí?“

„Všichni ne. Jedno z děvčat sedne k harmoniumu nebo k pianu, a kdo neumí zpívatí, zpívá dle sluchu.“

„Tak. A co zpíváte?“

„V neděli jen samé svaté písničky.“

„Jiného nic?“

„Chraň bůh. Světské písničky zpíváme jen ve všední den.“

„Aha,“ odvětil jsem a přál jsem jim od srdce, že dovedou si dlouhou chvíli tak zajímavým způsobem ukřáti. Vzpomněl jsem si zároveň na jistý večer několik dní před nedělí v anglické rodině zažitý, jenž zabít byl také hlavně zpěvem celé rodiny od polobezzubé matičky až po nejmenšího kluka. Tenkrát zpěv započal a skončil národní hymnou „bůh zachovej krajinu“ — zpívá-li takový sborek každou neděli v každém domě, nu, když se jim to líbí, nemám proti tomu ničeho, naopak uznávám to za velmi úspěštilé upotřebení neděle, jež se ale dá provéstí jen, jsou-li všichni členové rodiny nadšení cítělě zpěvu posvátného, třeba by neměli ani hlasu ani sluchu.

Nezbylo mi nic jiného nežli podrobiti se zákonům neděle.

Nejprve šel jsem do kostela. Dopolední služby boží trvají velmi dlouho, ale čemu jsem se obdivoval, jest pobožnost obecnostva. Musím se přiznati, že neviděl jsem pobožnějšího obecnostva nad ono v anglických kostelích. Zpívá se velmi mnoho — všichni zpívali, každý hleděl do své knížky, nikdo v pravo ani v levo.

Sedl jsem v pohodlné lavici a vedle mne, za mnou a přede mnou náhodou samé dámy. Rozumí se, že jsem nezpíval. Náhle obrátí se elegantní dáma přede mnou, podá mi svou v slonové kosti vázanou knihu, ukazujíc mlčky roztomilým prstíčkem na rádek a odvrátí se zase. Na to rozumí se, jsem spustil; melodie byla jednoduchá a netrvalo to pět minut, pěl jsem „jako skřivánek ku chvále boží“. Když byl konec, vrátil jsem zdvořile knihu, s poklonou děkovala, ukázala mi jemný přívětvý obličej, vstoupila do čekajícího vozu a zmizela.

Procházel jsem se trochu ulicemi a pojednou octnul jsem se na velikém hřbitovu, nepotřebovaném sice více, ale plném pomníků většinou velmi starých. Byl to hřbitov: „Bunhill field“ a procházka těmi uličkami mrtvých hodila se výborně k povaze neděle. Před jedním pomníkem jsem se zastavil. Obelisk z krásného bílého mramoru vypíná se pyšně do výše, nesa v hornější části nápis: „Daniel De-Foe, nar. 1661, zemřel 1731, spisovatel Robinsona Crusoe“, a dole v podstavci: „výsledek sbírky 1700 děd.“ Jen děti, kterým tolik příjemných chvil byl spásobil, směly přispívati, peníze hrnuly se s naivními dopisy a v krátkém čase pomník postaven.

Okolo poledne jel jsem do Windsoru, o němž promluvív ještě podrobněji; a vrátiv se záhy pohlížel jsem bližícimu se večeru s hrůzou vstříc. Počalo se smrákati. Zastavil jsem v široké ulici nedaleko svého bytu a přemítal jsem, co bych mohl počítí,

tu náhle spatřím koňskou dráhu jedoucí na sever do čtvrtí, již sem posud neznal, do Islingtonu. Vsedl jsem na střechu a již jsme jeli. Měsíček ukazoval mi plnou svou tvář — vypadal zcela tak jako v Praze — a čím více přibývalo tmy, tím jasnější sesílal paprsky. Byl to zajímavý obrázek, okolo něhož jsem se ubíral! Hezké domky, před každým zahrada, pak přišel výše zmíněný hřbitov, jehož bílé pomníky v měsíčné záři cosi děsivého do sebe měly, a posud bylo všude poměrně ticho. Ale nedaleko za hřbitovem začal život, při němž jsem byl rád, že jsem tak vysoko, tak vzdálen od něho. Islington jest čtvrt sprostšího lidu a ten jevil se zde v plné své surovosti. Tu byla zahrádní taverna plna hřmotu a křiku; před ní objímali se hoši a holky veřejně, pokřikující bujně; tu obklíčili kluci omnibus a běžíce chvěli za námi házeli na nás obryzky, skotén hřmot — věru byl jsem rád, když jsem se asi za hodinu na tomže voze vrátil zase do své pokojné čtvrti. Bylo to podivné zakončení anglické neděle.

XIII.

Ve Windsoru.

Seděl jsem v jídelně svého hotelu při snídani. Naproti mně ničil dobře vypapaný vídeňský varhaník, povoláný do Londýna, aby hrál v Albert Hallu, stu-

dené kuře, a vedle mne srkal mladý obchodník ze severního Německa vejce na měkko. Velebné ticho panovalo v salonu, rušené jen klepáním příborů a mlaskáním sousedovým. „A co dnes, pánové?“ tázal se pojednou varhaník.

„Máme na vybranou,“ odvětil obchodník a s báječnou plácavostí začal vyprávěti, co můžeme dnes vše viděti. Vrchol pak všeho byl Windsor, obrovská loď „Great Eastern“, zakotvená několik mil za Londýnem, a konečně hrdina sedanský, Napoleon, obyvatel Chislehurstu.

„Já, pánové,“ tak končil, „jedu se podívat na Napoleona. Prochází se každodenně v parku a mluví s mnohými z těch, jež potká. Pánové, já s ním musím mluvití, pánové, já mluvil již se slavným našim císařem Vilémem, já mluvil s Moltkem, já mluvil s Bismarkem — víte, co to znamená? Já musím také mluvití s ním!“

„O tu čest nestojím,“ ozval se pohrdlivě varhaník. „Ve Windsoru jsem již také byl — cože je to ten „Great Eastern“?“

Obchodník vylíčil mu vše do podrobná, a když jsme za chvíli vstali, rozešli jsme se, jeden k Napoleonovi, druhý na Great Eastern a já — do Windsoru.

Před polednem vsedl jsem na vlak a za malou hodinku měl jsem za sebou potřebných dvaadvacet angl. mil. Cesta nebyla nezábavna: naproti mně seděl přistárlý tělnatý muž, jenž, pustiv se se mnou do rozprávky, ihned se omlouvatí počal, že je ve všedním

J. Štolba: Klety z cest.

obleku, ale že není jinak možno, poněvadž jede chytat ryby, při čemž je nových věcí škoda. Vykládal mi zvláštní svůj způsob chytání, vyprávěl, které ryby nejraději vidí na ulici a na talíři, a jmenoval mi vždy napřed všechny ty četné stanice, při čemž ale náhodou ani jednou neřekl tu pravou.

Sestoupil jsem do úhledného nádraží, šel jsem malý kousek za městem až k návrší, na němž vypíná se zámek, a tu stál přede mnou v celé své kráse.

Leží rozťomile. Návrší není příliš vysoké, hrad sám nesmírně veliký s cimbuřím a četnými věžmi a krajina okolní plochá sice, ale příjemná. Nejvíce vyniká tak zvaná kulatá věž, která je vlastně ale eliptická, poskytuje za jasného počasí rozhled do dvanácté hrabství, byt to gouvernera windsorského. Veliké dvory střídají se s terasami a zahradami, vše obehnáno silnými baštami a na všech stranách jsou stráže.

Windsor je letním sídlem rodiny královské a chová mnoho znamenitostí: sál Van-Dyckův s nejznamenitějšími plody jeho, obrazy Rubensovy, Rembrantovy, Holbeinovy atd., galerii waterlooskou s trefejemi z bitvy té, skvostné komnaty královské, krásnou pověstnou gotickou kapli a p. Doufal jsem zažiti příjemné odpoledne, ale jak mi bylo, když mi na dotaz můj sluha odvětil, že je neděle a v neděli že se nic neukazuje. Skřípaje zuby prohlížel jsem si tedy zevnějšek, měřil jsem střílny, ohmatával všetečné ozdobjá děla, jež pro parádu s hlavní terasy vykukují do

světa, shledával jsem po okolí těch 12 hrabství a těšil jsem se pohledem na krajinu. Pak sestoupil jsem do parku, jenž je největším v celé Anglii, a procházel jsem se mezi chůvami, vyfintěnými Windsorany, jeleny, srnkami atd. Ale to musím říci, že parku podobného jsem neviděl. Rozsáhlost jeho obnáší 3000 hektarů, a „longwalk“, alej to, táhnoucí se celým parkem, jest tři mile dlouhá a ovroubena překrásnými jilmami.

Dlouho jsem se bavil procházením a rozhlížením se, ale konečně musí vše jednou omrztí a to tím více, je-li člověk rozzloben. Právě začal se žaludek ozývatí a tudíž odebral jsem se volným krokem do města do hostince.

Naproti zámku je velký hůtel. Vešel jsem do síně, na jejíž skleněných dveřích bylo napsáno „coffee room“ (kavárna) a objednal jsem si oběd. Dostal jsem oběd čistě anglický, za nějž jsem musel ne-dělně platit, a rozmýšlel jsem se právě, kterou hodinu bych se měl do Londýna vrátiti, any se otevrou dvěře a vejde hrmotně veliký silný muž s cylindrem na hlavě a s tvářmi oholenou až na silnou kozi bradu. Sedl blíž skleněných dveří a poručil si kávu.

Než mu ji přinesli, rozhlížel se okolo sebe a počal sám s sebou mluvit. Zdálo se, že je rozhněván; nevrle pohlízel na ty, již jedli masitá jídla a pili něco jiného než kávu, a bručel neustále. V tom přinášel sklepník jeho kávu.

„Jaká jest to zde místnost?“ zařval naň hromovým hlasem.
*

„Hostince, pane,“ odvětil sklepník chladně.
„Co pak je zde na těchto dveřích napsáno, co?“
pokračoval dále, ukazuje holi svou na nápis skrze tabuli viditelný.

„Kavárna,“ zněla ještě chladnější odpověď.
„A co pak to jedí tito zde?“ ukázal na nás.
„Svůj oběd: roastbeaf a —“

„U všech džáblů, a to je pak kavárna?“ Na-
přáhl hůl, spustil a tabule s nápisem ve dveřích byla
na tisíc kusů. Sklepník se ani nepohnul; v okamžiku
ale objevil se v rozbitých dveřích nádvorník jako
skála. Sklepník pokynul však, načech zase zmizel.

„Dobře, že táhneš,“ řval host dále, „nančil bych
tě chodití. Jest to také manýra, v kavárně prodávati
a jísti něco jiného než kávu! Styďte se, vy bidáci,
vy výdělkářští kupčáci, mluvím sice vaši řeč výtečné —
nebo snad nemluví jí výtečné —?“

„Zajisté, pane,“ odpověděl sklepník chladně.
„Sám to musíte uznati, ale nenávidím vás až do
duše, od prvního až do posledního — rozumíte, od
prvního. Jsem Amerikán, a byl bych špatným Ameri-
kánem, kdybych měl takovou chasu rád. Vidět vás
nemohu, pryč odtud — co jsem dlužen?“

„Káva, tabule, nápis —“ počítal sklepník.
„Dejte si zas nový dělati, ale rozumnější, sic
to rozbiju opět.“

Zaplátl dosti vysokou sumu. „Tím jste sami
vinni, jsem mírumilovný člověk — bebebe, rádi byste
mi asi natloukli, co? Ale Amerikán se nenechá. Ze-

ptejte se té hole a pak několika potlučených hlav
v Doveru, v Londýně, v Richmondu, hahaba, vezmi
vás ďábel —!“

Odcházel a z daleka bylo ho ještě slyšeti. Hosté
se usmívali, sklepník se také usmíval a pravil: „Není
bezpochyby ještě dlouho v Anglii.“

U rozbitých dveří objevil se zase nádvorník,
aby sebral střepy. „Že nebyl ještě bit? Měl jsem
tisíc chuti,“ pravil, „mu posloužili. Škoda, že ne-
zůstal déle.“

Hleděl jsem na výjev ten pln podivení. Ti Angli-
čané mají přece jen chladnou krev. A přemýšleje
o té chladné krvi vracel jsem se do Londýna, do-
tloukl jsem odpůldne a šel pak do hotelu večeřeti.

Moji známi, varhaník i obchodník, seděli již za
stolem; nemluvili nic a mrzutě pohlíželi do talířů.

„Hrom do toho!“ zvolal pojednou obchodník;
„Napoleon měl dnes rýmu — nevyšel ani z domu.
Rýmu, naši slavní mužové nemají nikdy rýmy.“

„Čert to vezmi,“ ozval se varhaník, „když neu-
člověk anglicky. Místo 30 mil k moři zavezli mne
třicet mil do vnitra Anglie. Škoda, že jsem nejel
s vámi do Windsoru.“

Vyprávěl jsem jim, jak se mně dařilo. Smutně
jsme si stiskli ruce a šli jsme spat.

Na celé své cestě jsem nešel nikdy tak časně
spat jako v tuto anglickou neděli.

XLIII.

Ukončení „Klepů z cesty“: Loučení se s Londýnem a odjezd

Byla to smutná chvíle, když jsem pořádal malá svá zavazadla k — odjezdu z Londýna. Zamíloval jsem si kamenného obra toho tak, že ne snadné mi bylo s ním loučení, že s těžkým srdcem dával jsem mu s bohem. Ale železná nutnost kázala a mně nezbyvalo než před polednem zaměřiti k přistavišti belgických parníků. Vážně rozhlížel jsem se ještě po ulicích, jimiž jsem kráčet, poslední pohledy ještě věnoval jsem věcem, jež mně byly tolik příjemných chvil způsobily, ale brzy byl jsem na místě v tom velikém houfu, jenž se mnou opouštěl anglickou residenci.

Zazvonili, pustili nás na loď, z kominů se valil dým, parní stroj sténal, ale loď se dlouho nelybala. Počalo nakládání ohromných beden a několika koní, již dali však práci velikou, poněvadž mermomocí nechtěli přes nakloněný můstek; nakládání trvalo velmi dlouho, loď několikrát změnila své místo, až konečně dvě hodiny po určeném čase spustila do opravy. Posud bylo mi, jako bych se měl ještě vrátiti, ale když počala raziti si cestu nescetným tím počtem lodí, tu teprv cítil jsem, že nastal okamžik skutečného loučení.

Přistoupil jsem ku kormidelníkovi, oči má hlaly takřka vše to, co loď s velikým kvapem opouštěla; ale netrvalo dlouho a počet lodí počal řidnouti, pruh po březních domů se úžiti a za krátko zmizel mi Londýn

z očí. Břehy se stále víc a více rozstupovaly, zeleně v nich převládala, tu zahouknul z jiné lodě námořník svůj pozdrav, onde na břehu kýval nám někdo šátkem, pak vzdaloval se břeh tak, že nemohli jsme na něm nic více dobře rozeznati, velkolepá invalidovna green-wichská se mihnula okolo nás, větrník, jenž daleko byl přišel nám vstříc, počal ostřeji váti, a za tři hodiny byli jsme v širém moři.

Zase ležela přede mnou ta velkolepá rovina, ježto hmota čím dále tím krásnější zelené barvy nabývala, ta rovina, již měnil čerstvý vánek v palouk pokrytý hromádkami kríkem vyrytými — velká v tom věru podoba. Vždy dál a dále uhaněla loď a vždy více mizely břehy Anglie.

Parník byl velmi nepohodlný a ne tak čistý jako onen, jenž mne vezl do Anglie. Cestujících byla veliká síla a vše prohánělo se po palubě, jež poskytovala pohled věru velmi pestrý. Pestrý a živý — ale netrval dlouho; zvolna se počali jednotlivci tratiti a k večeru bylo nás, co by na prsty spočítal.

Ach, byl to krásný večer! Sedl jsem ku kormidlu a hleděl jsem na daleké temné pruhy, jež značily Anglii. As deset stop pode mnou rvaly se vlnky, stíkájící plny bujnosti pěnu svou vysoko ke mně a mizely rychle v dálece vyskakující všetečně, jako by pohlížely za zamyšlenou tou postavou u kormidla.

Vytáhl jsem knížku a psal jsem tužkou na zábradlí lodí, sedě na ohromném kotouči lána pro kotvici, následující řádky:

„Je půl sedmé večer a mám naději, že uvidím krásný západ slunce na moři. Nebe je v popředí jasně modré, k západu pak ukazují se jemné obláčky, jež ozářující je slunce v zlatý kladé rámeček, ale nejspodnější část oblohy jest čista. Slunce již na sklonku své slávy a barví vše okolo sebe barvou purpurovou. Moře dosti pokojné, po obou stranách lodi temné — jen ta silnice, již loď naše, rozrážejíc vlny, za sebou nechává, je světlá. Na povrchu jejím valí se bohatá pěna a odlesk slunce mění ji v tekutý oheň, v ohnivou dráhu, vedoucí přímo k dárkyni denního světla. V pravou stranu ode mne táhne se kouř z našeho komínu, tmavý to okrouhlý sloup, jenž spěchá vodorovně přímým směrem k druhu svému, ježž vysílá mu v ústřety parníků plující do Londýna. A jak odraží se sloup ten ve vlnách: oěerňuje je a vlny — jako by tomu nechtěly — spinají se a uskakují pod špinavým odleskem a tíhnou tam, kde kyne sluneční záře, kde šťastnější sestřičky koupají se ve zlatých paprscích. Sem tam v dáli je viděti lodě, na levo již jen slabý pruh ukazující, kde jsou břehy Anglie — jak jednoduchý a přece úchvatný to obraz a jak snivým číní člověka ty rozčtěné vlny. —

Slunce je jako ohnivá koule — klesá — klesá — před málo hodinami bylo tak vysoko. Tak vysoko, a kleslo tak hluboko — u všech džáblů, lehké mráčky se vyskytují, jako by i velkolepé zanikání padající veličiny chtěly ještě pospítniti, mraky houstnou — ohnivý odlesk vln se trátí, po radosti, již mizí — již je pryč.

Zašlo, a zašlo bídně — že se nestydí! O však se stydí: skrze mraky prosvitá zčervenalá jeho tvář.

Pékny to obraz. Na východě již temno a od nejhlubšího temna přechází obloha náde mnou v nejmenších odstínech až do ohnivého purpuru na západě. Který malíř dovedl by vymalovati tak jemný přechod! Arci, který má také takových prostředků, jako velmistr všech malířů: příroda.

Purpur se trátí víc a více. O slunci již ani památky a na nejzazším konci oblohy ještě bloudí poslední paprsky, utíkající před temnotou, jež valí se z východu.

Na levo blyská se z daleka maják. Čím větší tma, tím větší a jasnější jeho světlo.

Tma —

Ale zvláštní tma, řekl bych lesknoucí se tma, vlny se aspoň lesknou ve svých pohybech, zvolna rozkládá se to po moři jako jemná mba, slabouňký stín zřím lodi své — pohlednu za sebe — měsíc se na mne usmívá, silnější vždy paprsky sesílaje v temnotu. A jako závrakem třpytí se pojednou obloha v miriádách hvězd — o jak jsi krásna, jasná noci na moři polotichém, jak teskno mi a zároveň jak volno, zvláštní touhou, jak teskno mi a zároveň jak volno, jak přeplněno pojednou mé srdce čarovnými tužbami — o co bych za to dal, kdybych byl poetou!“ —

* * *

Po půlnoci jsme dorazili do Ostende. Jak ne-
příjemně vyrušil mne pokřikující ten houf celníků
a posluhů. Naposledy jsem se vyspal na břehu moř-
ském, ještě jednou dal jsem druhého dne moři s bohem
a v několika dnech zanesla mne pára přes Belgii,
Porýnsko a Bavorsy zas do té přece jen věčně krásné
Čechie. Bylo mi jako děcku, když příjížděl jsem
k českým hranicím, jak děcku, jež leta muselo strá-
viti v cizině a u vášnivě nedočkavosti spěchá v ob-
jetí matičky, otec — sice mi vstoupily do očí, když
po měsících opět rozhlížeti jsem se mohl po nivách
domácích. Viděl jsem mnoho, viděl jsem krásné bo-
haté země, ale tebe, krásný ty domove můj, nevy-
měnil bych za žádnou z nich. Mnohá mne uchvátila
přávabem svým, ale upoutati na věčné časy by mne
nedovedla žádná.

O b s a h.

	Stránka
I. Úvod. Dražďany. Tatíček Žižka v „zelené komoře“. Obe- censtvo v obrazárně	1
II. Dražďanské divadlo. Frankfurt	6
III. Emže. Lázeňský život. Nejmladší „císařský“ majestát. Lázeňští hosté	10
IV. Prusáci a my. Ú pramenů. „Cabinet pour gargariser“	15
V. Pruský diplomat o nás. Oslové a mezi v Emži. Gon- dole. Divadlo. Kursál. Čítárny	20
VI. Herna v Emži	26
1. Zabíjení a úprava heny	31
2. Hráči	36
3. Taškáři a darebáci v herně	42
VII. Lázeňské typy	46
1. „Mylord“ a „mylady“	54
2. Jak se vány chytají	59
3. Doery svého otce	74
4. K vůli krásným ručkám	79
VIII. Výlet do Porýní	83
IX. Po Rýnu do Kolína	87
X. Kolín nad Rýnem. Do Bruselu	92
XI. Poměr flámský ku francům v Belgii. Boj Flámů za ná- rodnost	96
XII. Dejem, jež činí Brusel. „Velké tržiště“. Bruselská radnice. „Brothuis“. Poprava Egmonta a Hoorna. Čin se liší pražské staroměstské náměstí od „velkého trži- ště“. „Porte de Hal“	98
XIII. Boj Belgů proti Holandsku. Městský park, v němž boj ten rozhodnut	103
XIV. „Manneken-Pis“. Umělecké sbírky brusselské	92
XV. Wiertzovo museum	96
XVI. Bruselská divadla. Divadelní programy	98
XVII. Zoologická zahrada. Zahrada botanická. Marehé convert, sídlo květinátek, ovocnářek, zelenátek a zvěčinátek. Galerie sv. Huberta. Kostely brusselské	106

	Stránka
XXVIII. Do mořských lázní! První pohled na moře. Ostende. Digne a plage a život na obou panujících	109
XIX. Život v Ostende. Koupání se v moři. Koupele čtlost- ných. Ráj	113
XX. Mořské vtipy. Není voda jako voda. Hudba vln. Ve- čer na břehu mořském. Blyskání moře	118
XXI. Přistav v Ostende. Přijezd lodí. Estakády. Lovení v moři	122
XXII. Maják. "Ústřicový park", humry a jiné mořské la- hůdky. Ženy z lidu. Blankenberghe. Drahota	126
XXIII. Na cestě do Londýna. Společnost na lodi. Z moře hmed do nebe. První noc na moři. Na Temži	130
XXIV. V Londýně. První dojmy. Život v ulicích. Naroží ulic. Oznamy	137
XXV. Podzemní dráhy londýnské. Čtvery cesty nad sebou. Pošta. Kdo je v Londýně také zdvořilým. Policieji londýnské	141
XXVI. Výstavnost Londýna. Žádné kavárny! Hostince. Piva anglická	145
XXVII. Hotely. Anglický chléb. Vojsko v Londýně. Voják ve službě a mimo službu. Londýnské taškáři. "Kra- jánkové"	150
XXVIII. Londýnská divadla	155
XXIX. Večer v "Royal Adelphi Theatre"	160
XXX. Večer v "Royal Alhambra Palace"	166
XXXI. Zbavený večer. Ještě několik všeobecných poznámek Londýnské museum. Knihovna a četárna. Museum indické	170
XXXII. Čistě národní museum. Národní obrazárna. Národní galerie podřízen	174
XXXIII. Royal Albert Hall. Mezinárodní světová výstava. "London International Exhibition"	180
XXXIV. "Křišťálový palác" (Crystal-palace)	184
XXXV. Opatství westminsterské a kostely londýnské	189
XXXVI. Anglický parlament (Houses of Parliament)	194
XXXVII. Hrad londýnský (Tower [tj.: taur] of London)	199
XXXVIII. Temže, její mosty a tunely	204
XXXIX. XL. Londýnské doky	210
XL. Anglická neděle	214
XLI. Ve Windsoru	219
XLII. Ukončení "Klepů z cest". Loučení se s Londýncem a odjezd	224
XLIII.	230

